

Fireårskravet

– En studie av talemåte og argumentasjon i
den norske flyktninge- og asyldebatten

Ingvild Lunde-Danbolt

Opgaven er **40 968** ord lang

Masteroppgave
Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi
Veileder: Elin Sæther

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2010

Forord

En rekke mennesker har gjort det mulig for meg å skrive denne oppgaven. Til alle dere: Tusen takk. Noen vil jeg nevne spesielt.

Først, takk til mine informanter! Dere var ikke alle like enkle å få tak i, men dere var alle enkle å ha med å gjøre. Takk for det. Jeg setter stor pris på tiden dere satte av til meg, og for at dere har delt av deres kunnskap, innsikt og meninger.

En like stor takk til min positive, inspirerende, tålmodige og gode veileder Elin Sæther. Selv fra Kina har du vært usedvanlig tilgjengelig og imøtekommende. Tusen takk for at du alltid har hatt tro på meg og mitt prosjekt, også når jeg ikke har hatt det selv.

Nest sist, men aller mest, tusen takk til fantastiske mennesker jeg har delt tiden i tredje etasje på Harriet Holters hus med! Dere har motivert, gledet og inspirert meg. Ikke minst har dere minnet meg på at *det går bra*. Det er ikke helt utenkelig at jeg til tider ville vært mer effektiv uten dere, men det er et faktum at jeg ville vært mindre lykkelig.

Til slutt. Takk til Sverre; for at jeg alltid har visst at jeg i det minste ville levere en pen oppgave, for at du gang på gang redder meg når jeg trenger det, og for at du er mitt personlige «fuel».

Ingvild Lunde-Danbolt

20. November 2010

Når det er en offentlig debatt om innvandring i Norge, så må vi være obs på at alt handler om en kamp om begreper, det handler om kamp om hvem som har litt rett til sannheten (Intervju, Solum Larsen).

Innhold

1 Innledning	1
Fireårskravet	3
Problemstilling	7
Norsk flyktninge- og asylpolitikk	7
Oppgavens struktur	12
2 Teori	13
Den sosialkonstruktivistiske tradisjon	14
Ideologi, makt og hegemoni	23
Politikk og politisk diskurs	26
3 Metode	35
Forskningsdesign	35
Data og datainnsamling	39
Tre hovedprinsipper for forskningsetikk	44
Analyseprosess	48
4 Forestillinger om menneskene	53
Hvem er de?	54
Forestillingen om den sosiale byrde	55
Verdifulle mennesker	65
Hvorfor kommer de hit?	72
Forklaringsmodell 1: Pull-effekter	73
Forklaringsmodell 2: Push-effekter	75
5 Forestillingenes makt	81
Representasjon, makt og hegemoni	82
Partienes standpunkt til fireårskravet	86
Argumenter for innføring av fireårskrav	86
Argumenter imot innføring av fireårskrav	95
Fireårskravet som signalpolitikk	100

Talemåte og argumentasjon	101
Rammemakerne	103
Autorisasjon og ansvarsfraskrivelse.	103
6 Avslutning	105
Fireårskravet.	106
Oppgavens funn.	107
Avsluttende bemerkninger	109
Kilder	111
Vedlegg	116
Vedlegg 1: Regjeringens 13 punkter	116
Vedlegg 2: Informantliste	117
Vedlegg 3: Informasjonsskriv til informanter	118
Vedlegg 4: Intervjuguide	119

Det innføres et vilkår om at referansepersoner som har opphold på humanitært grunnlag, må ha fire års utdanning eller arbeidserfaring i Norge for at det skal kunne innvilges familiegjenforening eller -etablering. Det samme vil gjelde for personer som har flyktningstatus, men bare ved familieetablering. Vilkåret vil ikke gjelde for personer som har fått tillatelse som arbeidsinnvandrere eller etter regelverket for EØS-borgere. Det kan gjøres unntak fra vilkåret dersom særlige grunner taler for det¹.

Dette forslaget la statsminister Jens Stoltenberg og arbeids- og inkluderingsminister Dag Terje Andersen frem på en pressekonferanse den 3. september 2008, og det er dette forslaget denne oppgaven handler om. Som ett av totalt 13 tiltak mente regjeringen at innstrammingen ville bidra til å begrense ankomsten av asylsøkere uten behov for beskyttelse. At Norge — ved siden av Nederland — hadde den største økningen i asylankomster i Europa i 2008 ble presentert som bakgrunnen for innstrammingen². Så langt i 2008 var det kommet mer enn dobbelt så mange asylsøkere til Norge som på samme tid året før, og over halvparten av disse søkerne hadde fått avslag. Mens det i 2007 kom 6 500 asylsøkere til Norge, lå anslagene for 2008 på rundt 15 000 asylsøkere³. På verdensbasis var det i 2008 over 15 millioner flyktninger i eksil, i overkant av 380 000 av disse var asylsøkere i industriland (Rasmusson 2009).

Selv i innvandringsdebatten, som de siste tiårene har vært blant de mest betente politikkområdene i Norge, var dette et spesielt omdiskutert innstrammingsforslag (Brekke & Aarseth 2009). Debatten som har fulgt har vært preget av høy temperatur og stor avstand mellom de ulike partiene. Politisk uenighet er noe

---

¹<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ad/pressemeldinger/2008/innstramming-av-asylpolitikken.html?id=525564> hentet 22.02.2010

²http://media01.smartcom.no/Microsite/dss_01.aspx?eventid3440 hentet 03.09.2009

³<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ad/pressemeldinger/2008/innstramming-av-asylpolitikken.html?id525564> hentet 03.09.2009

som potensielt sett kan bringe frem kjernen i politiske partiers politikk og i den ideologien de bygger på. Bakgrunnen for at jeg har valgt akkurat den delen av innstrammingspakken er at fireårskravet er et av de aller mest kontroversielle forslagene blant de tretten, i tillegg til at det er det eneste som innebærer en lovendring. Dette medfører nemlig at alle stortingspartiene, ikke bare regjeringspartiene, involveres.

I denne oppgaven gjør jeg en analyse av de forestillingene som har preget den politiske debatten. Altså de *diskursene* politikere har gjort bruk av når de har diskutert, argumentert og fattet vedtak knyttet til dette forslaget. En diskurs er enkelt forklart *en måte å snakke om verden, eller deler av verden på* (Jørgensen & Phillips 1999). En slik tilnærming handler om å studere hvordan mening dannes. Diskurser kan forstås som meningsbærende systemer.

Diskurs er imidlertid ikke noe man utelukkende knytter til en form for enveisrepresentasjon av verden, diskurs er like mye knyttet til prosesser som er med på å konstruere, endre og bekrefte vår forståelse av verden (Fairclough 1992). I denne oppgaven ønsker jeg derfor å gjøre en analyse av den politiske diskursen som har preget og påvirket utformingen av denne lovendringen. Samtidig som oppgaven tar for seg et konkret lovforslag vil den vise til tendenser og trekk ved den politiske flyktninge- og asyldiskursen mer generelt. For på samme måte som denne saken påvirker flyktninge- og asylfeltet mer generelt, påvirker flyktninge- og asylfeltet denne saken. Å isolere dette lovforslaget ville derfor vært vanskelig, det ville også fratatt analysen viktige aspekter.

Anniken Hagelund (2003) påpeker at en åpenbar begrunnelse for denne typen studier er at den politiske diskursen befinner seg innenfor institusjoner hvor nasjonal innvandringspolitikk utformes, og at diskurs alltid vil påvirke politikken. Teun A. van Dijk (2000) argumenterer for at formaliteten i styresmaktens og parlamentets diskurser gjør disse til spesielt velegnede utgangspunkt for studier av regler for hva slags språk det er tillatt å bruke i politikken. Politisk diskurs er et studieområde hvor man kan studere hvordan måten man snakker om flyktninge- og asylfeltet begrenses av regler for hva som er *sibart*⁴. Like fullt er det en god arena for å utforske uenighet og endringer, noe som kan bidra til at grensen for hva som er sibart flyttes. Premissene for innvandringspolitikken legges altså i den politiske diskursen.

---

⁴Sibart er min oversettelse av det engelske uttrykket *sayable*, brukt blant annet av Van Dijk (2000) og Hagelund (2009). Det henviser til konvensjoner om hva det er greit å snakke om, og hvordan man kan snakke om dette.

Kunnskap om hvordan diskurs er med på å forme politikk er nødvendig, fordi forestillinger som kommer til uttrykk gjennom politisk diskurs påvirker samfunnet gjennom å prege hvordan politikere og embedsmenn tenker. Dermed danner diskurs grunnlag for utøvende politikk. En formalisering i lovverket, slik som fireårskravet, er et av de sterkeste uttrykkene for hvilken makt slike forestillinger kan ha. Det er mitt mål at denne oppgaven kan bidra til at både politikere og menigmann blir klar over eller minnes på at språkbruk er en veldig viktig del av den makten politikere besitter, og at den språkbruk de velger ikke er den eneste mulige.

Måten vi snakker om og forstår verden påvirker hvordan vi handler, og på den måten får talemåte direkte innvirkning på andre menneskers liv. Måten man snakker om og forstår mennesker er like viktig for den politikken som føres som hendelser og samfunnsforhold. Dermed er politikernes forestillinger en faktor som styrer flyktninge- og asylpolitikken, en faktor som kan ha like stor betydning som naturkatastrofer, vitenskapelige funn, eller lignende.

1.1 Fireårskravet

Denne oppgaven handler om forestillinger knyttet til flyktninge- og asyldebatten i Norge. Mer spesielt handler den om de ulike politiske partienes diskurser knyttet til en uavsluttet lovprosess som ble påbegynt 3. september 2008. Lovprosessen går ut på å stramme inn norsk familieinnvandringspolitikk, slik at mennesker med visse typer oppholdsgrunnlag som hovedregel må ha arbeidet eller studert minst fire år i Norge før de får familieetablering eller familiegjengenforening. Forslaget er kjent under navnet *fireårskravet*.

I dag er bare én av de to delene gjort til norsk lov. Da ny utlendingslov trådte i kraft den 1. januar 2010 ble bare den første delen av fireårskravet, den som omhandler familieetablering, implementert⁵. Vel to år etter at forslaget ble presentert ligger den delen som omhandler *familiegjengenforening* fremdeles til behandling i departementet.

Begrepet *familiegjengenforening* viser til tilfeller hvor partene har levd sammen før *referansepersonen* kommer til Norge (Meld.St. 9 (2009-2010)). Dette omfatter vanligvis ektefelle eller samboer og umyndige barn. Referansepersonen er den

⁵<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/pressesenter/pressemeldinger/2009/skjerpede-regler-for-familieinnvandring-.html?id=587787> hentet 08.06.2010

personen søkeren søker seg til, en som har opphold i Norge. Begrepet *familieetablering* brukes når partene har inngått ekteskap etter at referansepersonen har fått opphold i Norge, og de ønsker å leve sammen her (Meld.St. 9 (2009-2010)). Videre i denne oppgaven brukes betegnelsen *familieinnvandring* som et samlebegrep når jeg ser på de to under ett.

Det lovverket som forelå da forslaget om fireårskrav ble lagt frem stilte ingen krav om arbeids- eller utdanningsopptjening for referansepersonen (Ot.prp nr. 26 (2008-2009)). Retten til familieinnvandring, regulert i daværende utlendingslov § 9 og i utlendingsforskriften §§ 22-25, innebar at alle familiemedlemmer, slik de er definert ovenfor, kunne få oppholdstillatelse i Norge når referansepersonen hadde oppholdstillatelse som kunne danne utgangspunktet for bosettingstillatelse (permanent oppholdstillatelse) (Utlendingsloven 1988). Det eneste vilkåret utover oppholdstillatelse var underholdskravet, som på dette tidspunktet innebar at referansepersonen og eller den søkende part samlet måtte ha en inntekt som tilsvarte minst lønnstrinn åtte, og dette la noen begrensninger på de faktiske familieinnvandringsmulighetene (Ot.prp nr. 26 (2008-2009)). Det ble allikevel gjort en rekke unntak fra underholdskravet, blant annet når referansepersonen var flyktning. Dette unntaket gjaldt bare ved familiegjenforening, ikke familieetablering. Også gjenforening med barn ble unntatt fra dette kravet (Utlendingsloven 1988).

Flyktninger og opphold på humanitært grunnlag

Fireårskravet innebærer en nokså omfattende innstramming av familieinnvandringsmulighetene for flyktninger og mennesker med opphold på humanitært grunnlag. En *flyktning* er en person som går inn under flyktningekonvensjonens artikkel 1A:

En person som med rette frykter forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller på grunn av politisk oppfatning, befinner seg utenfor det land han er borger av, og er ute av stand til, eller, på grunn av slik frykt, er uvillig til å påberope seg dette lands beskyttelse» (Flyktningekonvensjonen, 1951).

Å avgjøre akkurat hvem dette skal omfatte er imidlertid ikke et enkelt arbeid, og det innebærer fine skjønnsmessige vurderinger. Det er ikke gitt hva *forfølgelse* omfatter, eller hvem som inngår i de ulike kategoriene. Kan for eksempel en ung kvinne som er truet på livet av familiemedlemmer — fordi hun ønsker å leve på et annet vis enn det de forventer av henne — gis flyktningestatus? Og hva gjør

man med en politisk aktivist som flyktet fra et lands styresmakter som truet han på livet, når disse styresmaktene er byttet ut? Er han da fremdeles forfulgt? Eller en kvinne som har vært brakt til Norge gjennom menneskehandel og har vært utnyttet som prostituert, og nå frykter for sin sikkerhet i hjemlandet, fordi hun skylder sine bakmenn penger. Er hun en flyktning? Fordi det er en bred anerkjennelse i de politiske partiene av at disse spørsmålene er vanskelige, har det også blitt innført et annet oppholdsgrunnlag, som favner flere mennesker og situasjoner.

Dette oppholdsgrunnlaget heter *Opphold på humanitært grunnlag* (heretter OHG). Det gis til mennesker Norge anser at ikke har et like sterkt beskyttelsesbehov som flyktninger, men som vi allikevel ønsker å gi opphold. Dette er som regel mennesker med *særskilt tilknytning til riket*, eller der spesielle forhold gjør at det foreligger *sterke menneskelige hensyn* som tilsier at det er rimelig å gi opphold. Som regel handler dette om helse relaterte forhold. Skillet mellom flyktninger og mennesker med OHG gir seg utslag i noe ulike rettigheter, der flyktninger kommer best ut av det. I den nye utlendingsloven er dette skillet noe mindre markant, fordi det legges opp til at mange av de som tidligere fikk OHG nå skal anses som flyktninger. Men dette er et lovverk som ikke ble iverksatt før etter at fireårskravet ble fremmet.

Forskjellene mellom det daværende familieinnvandringslovverket og innholdet i fireårskravet innebar altså at referansepersoner med opphold utifra beskyttelsesgrunner må arbeide eller studere i Norge i fire år fra de får innvilget opphold i Norge før deres familiemedlemmer kan søke om familieinnvandring, i tillegg til at de må kunne tilfredstille forsørgerkravet. Dersom «særlige grunner» taler for det, legges det opp til å gjøre unntak fra fireårskravet:

«Særlige grunner» vil omfatte tilfeller hvor Norge er forpliktet til å gjøre unntak fra vilkåret for å unngå at et vedtak kommer i strid med våre internasjonale forpliktelser, men det vil også omfatte visse tilfeller utover dette (Ot.Prp. nr 26 2008-2009:12).

Som skrevet innledningsvis var fireårskravet presentert som en del av en 13-punkts pakke for innstramming av asylpolitikken (Vedlegg 1). De 13 punktene var nokså ulike. To punkter tar sikte på å innføre bilaterale avtaler for tilbakesendelse av asylsøkere med negative vedtak der dette tidligere ikke har vært mulig (punkt 8 og 9). Tre av tiltakene tar for seg individuell behandling, altså at alle søkere skal behandles individuelt, og ikke som del av en gruppevurdering (punkt 1, 2

og 4). Fire av punktene tar for seg endringer i saksbehandlingsprosessen (punkt 7, 10, 12 og 13). I tillegg til disse punktene handlet ett punkt om obligatorisk fingeravtrykk ved asylsøknad (punkt 11), ett om en målsetning om at norsk asyl- og flyktningepolitikk skal samsvare med politikken i sammenlignbare land (punkt 3), og ett om innføring av begrenset oppholdstillatelse uten rett til fornyelse for enslige mindreårige asylsøkere over 16 år. Altså en tillatelse som gir rett til opphold i inntil to år, men tar sikte på tilbakesendelse når disse fyller 18 år (punkt 6). Det siste punktet er det jeg fokuserer på i denne oppgaven, nemlig fireårskravet for familieinnvandring (punkt 5).

Forhandlingene innad i den rød-grønne regjeringen forut for presentasjonen av innstrammingsforslagene førte til at Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti besluttet at den eneste måten å fortsette samarbeidet på var å holde fast ved sine ulike standpunkt i denne saken. SV erklærte seg uenig i de åtte første av de tretten punktene. Fordi bare det femte punktet innebærer en lovendring, var dette det eneste punktet de kunne ta ut en formell dissens på, og det gjorde de. Kristin Halvorsen uttalte i denne sammenhengen at: «Debattene i regjeringen nådde et punkt som gikk på prinsippene løs, og da var det bedre å ta dissens»⁶. Dette var regjeringens første dissens, og avstanden mellom partiene førte til at det ble stilt spørsmål ved det videre regjeringssamarbeidet.

Innføring av fireårskrav for familieetablering og gjenforening vil få konsekvenser for flyktningers rettsstilling i Norge. Noen av hovedendringene slik de fremstilles blant annet i Norsk organisasjon for asylsøkere (NOAS) og Norsk Folkehjelps høringsuttalelser i saken er at familier ved innføring vil tvinges til å leve adskilt i mer enn fire år⁷. Grunnen til at den omtalte perioden strekker seg utover fire år er at fluktperioden og saksbehandlingstiden ikke regnes inn i de fire årene som ønskes innført, og dermed kan denne tiden strekke seg til oppimot det dobbelte. Spesielt problematisk vektlegges det at barn med dette må leve adskilt fra sin forelder. Det rettes kritikk mot at unntaksregelen knyttet til kravet er for svak, og instansene mener at det i hver enkelt sak burde gjøres en grundig gjennomgang av om søkeren bør omfattes av denne.

---

⁶<http://ret-web01.int.retriever.no/services/archive.html?method=displayPDF&documentId=055004200809043836&serviceId=2> hentet 20.01.2008

⁷<http://www.regjeringen.no/pages/2219754/Norsk%20Folkehjelp.pdf>,
[http://www.regjeringen.no/pages/2213727/Norsk%20Organisasjon%20for%20Asylsøkere%20\(NOAS\).pdf](http://www.regjeringen.no/pages/2213727/Norsk%20Organisasjon%20for%20Asylsøkere%20(NOAS).pdf) hentet 11.10.2010

1.2 Problemstilling

Målet med denne oppgaven er å analysere den politiske diskursen knyttet til et innstrammingsforslag som i praksis vil føre til en begrensning i enkelte menneskers rett til familieinnvandring. Jeg har konkretisert dette målet i problemstillingen:

- Hvordan snakker de politiske partiene gjennom sine representanter om innstramming av menneskers rett til familieetablering og familiegjenforening?

Til denne problemstillingen har jeg to underproblemstillinger. De er som følger:

1. Hvilke forestillinger konstruerer politikerne om de menneskene lovforslaget omhandler?
2. I hvilken grad samsvarer disse forestillingene med den politiske argumentasjonen knyttet til fireårskravet?

Problemstillingene drøftes gjennom en todelt analyse. I oppgavens avslutning oppsummerer jeg funnene herfra og besvarer hovedproblemstillingen og de to underproblemstillingene.

1.3 Norsk flyktninge- og asylpolitikk

Den spede begynnelse

Da andre verdenskrig tok slutt var 15 millioner mennesker på flukt i Europa, og dette er bakteppet for utviklingen av det internasjonale flyktningeregimet slik vi kjenner det (Tjore 1997). På denne tiden rådet en felles-europeisk erkjennelse av at flyktningeproblemet var internasjonalt, og at løsningene følgelig også måtte være det. Den Internasjonale Flyktningorganisasjonen (IRO) ble opprettet med mandat til å hjelpe både de som kunne regnes som flyktninger og de såkalte «displaced persons». Artikkel 14 i Menneskerettighetserklæringen, som omhandler menneskers rett til å søke vern i et annet land, har siden 1948 dannet grunnlaget for internasjonalt arbeid og nye avtaler om flyktningers status og rettigheter (Tjore 1997).

Mellom 1945 og 1975 kom det rundt 6000 flyktninger til Norge. De fleste kom som FN-flyktninger, i grupper. At ungarske flyktninger som landet på Fornebu

i desember 1956 ble møtt av nordmenn i fakkeltog, er en god illustrasjon på hvordan sivilbefolkningen og de politiske kreftene var positivt innstilt til disse menneskene (Brochmann 2003). Grete Brochmann (2003) hevder at en viktig årsak til denne positive holdningen er å finne i de strukturelle forutsetningene som lå i bunn: Arbeidsløsheten var lav, det var få flyktninger og inntaket var lett å kontrollere gjennom kvoter. Antakelig spilte også bakteppet av den kalde krigen inn. I en tid da de ideologiske motsetningene var så betente, og minnene fra den andre verdenskrig så nærværende i nordmenns bevissthet, var nordmenn spesielt velvillige overfor flyktninger. I større grad enn senere kunne nordmenn identifisere seg med flyktingenes situasjon (Brochmann 2003).

Utformingen av en norsk flyktningepolitikk

1967 sees ofte som vendepunktet i norsk innvandringspolitikk. For første gang siden 1930-tallet oversteg da antallet immigranter antallet emigranter (Carling 1999). Arbeidsinnvandringen tiltok, og til forskjell fra tidligere var det et stort flertall av ikke-vestlige innvandrere som kom. I 1971 innførte regjeringen innvandringsstopp (Hagelund 2000). Dette innebar at innvandrere bare unntaksvis fikk arbeids- og oppholdstillatelse i Norge. I løpet av de første årene av 1970-tallet ble innvandringen for første gang presentert som et politisk problem (Brochmann 2003).

De færreste politiske partiene nevnte innvandring i sine partiprogrammer før innvandringsstoppen, og på mange måter kan man si at Norge ikke hadde en innvandringspolitikk før den. Undersøkelser har vist at temaet heller ikke var et viktig tema for velgere før på midten av 1980-tallet (Bjørklund 1999 i Hagelund 2002).

Inntil 1980 hadde flyktningspørsmål i liten grad blitt trukket inn i innvandringspolitikken. Det ble ansett som to prinsipielt forskjellige former for migrasjon, som dermed også hørte hjemme i ulike deler av statssystemet. Vietnamesiske båtflyktninger og store grupper chilenerne som ankom Norge mot slutten av 1970-tallet, endret på dette (Brochmann 2003). Disse individuelle flyktingene — eller asylsøkere — meldte seg spontant på grensen til Norge i håp om beskyttelse, til forskjell fra FN-flyktingene Norge tidligere hadde tatt imot (Hagelund 2002). Dette markerer også skillet mellom *asylsøkere* og *overføringsflyktinger*. En asylsøker er en person som reiser til Norge på egen hånd og søker beskyttelse her, mens en overføringsflykting er en person som personlig er utpekt og defi-

neret som flyktning av FN, og forhåndsgodkjent av vertsstaten hvor hun eller han innvilges asyl. Disse ble tidligere kalt *kvoteflyktninger*.

Mot slutten av 1980-tallet hadde asylsøkertallet altså tatt seg kraftig opp, og representerte en av de viktigste kanalene for innvandring til Norge. Flyktningepolitikken, som tidligere hadde vært fundert først og fremst i en humanitær tradisjon, ble nå gjenstand for mer ordinær kontrollpolitikk – mer i tråd med den generelle innvandringspolitikken.

«Innvandringsproblemet»

Kommune og fylkestingsvalget i 1987 har i ettertid blitt omtalt som en milepæl i den norske offentlige debatten om innvandring. For første gang ble innvandring satt på dagsorden i en valgkamp. Økningen i antall asylsøkere til Norge og den påfølgende misnøyen har vært utpekt som den utløsende faktoren som gjorde innvandring til et partipolitisk stridsspørsmål⁸. Ved dette valget ble innvandringsspørsmålet artikulert på helt nye måter, og grensen for det sibare ble flyttet mye iløpet av en kort valgkamp. Valgkampen bidro til å avtegne de partipolitiske skillene knyttet til temaet, og spesielt staket valgkampen ut Fremskrittspartiet som en «oppsamler av misnøye» (Brochmann 2003). Bruun (2005) skriver at til tross for at valgkamper finner sted over relativt korte tidsperioder kan de skape grunnlaget for politiske endringer som kan få store konsekvenser for ettertiden. Det var det som skjedde med norsk innvandringspolitikk i 1987.

I løpet av 1990-tallet ankom rundt 15 000 asylsøkere fra det tidligere Jugoslavia Norge. De kom på et tidspunkt da norsk flyktningepolitikk allerede var under omstilling, og deres ankomst satte fart i denne utviklingen (Brochmann 2003). Målet med omstillingen var å skape en mer helhetlig flyktningepolitikk, som vektla arbeid i flyktningers nærområder, flyktning- og integreringsarbeid i Norge og — den kanskje viktigste endringen — hjemvending av flyktninger når situasjonen i hjemlandet tillot det. I den politiske debatten ble det lagt vekt på midlertidigheten ved oppholdet i Norge.

Da regjeringen Bondevik overtok makten i Norge i oktober 1997 var dette etter en valgkamp der en oppmykning av asylpolitikken var en viktig kampsak (Brochmann 2003). Det ble sendt signaler om at regelverket skulle liberaliseres. Til tross for at utlendingsloven ikke ble endret, ble det lagt opp til at skjønn skulle utøves i

⁸<http://www.ssb.no/ssp/utg/200102/8.shtml> hentet 16.09.2009

asylsøkeres favør oftere enn tidligere på 1990-tallet (Brochmann 2003). Dette var sannsynligvis en sterkt medvirkende årsak til at antallet asylsøkere til Norge gikk dramatisk opp mot slutten av 1990-tallet. I 1999 kom det over 9000 asylsøkere til Norge. Etter dette forsøkte regjeringen å dempe inntrykket av at det var skjedd en vesentlig endring av politikken. Allikevel gikk ikke antallet asylsøkere ned. I 2001 var tallet oppe i nesten 15 000 personer⁹.

Etter 11. september

Sikkerhetsinnstrammingene i etterkant av terroranslagene mot USA den 11. september 2001, og den påfølgende «krigen mot terror», har forverret situasjonen for asylsøkere og flyktninger. Samtidig som krigen mot terror bidrar til at antallet flyktninger internasjonalt stiger, strammer vestlige land inn lovverket. Dette gjør det vanskeligere å forflytte seg over landegrensene og å få innvilget asylsøknader.

I 2002 søkte 17 480 personer om asyl i Norge¹⁰. Dette er det høyeste tallet på asylsøkere i perioden 1994 til 2005. Fra 2003 til 2004 ble antallet asylsøknader til landet halvert. Trenden fortsatte i 2005, da totalt 5401 personer leverte asylsøknad til norske utlendingsmyndigheter. Nedgangen i antallet asylsøkere kan delvis ha sin forklaring i «asylpakken» som daværende Kommunal og regionalminister Erna Solberg lanserte høsten 2003, hvor det ble lagt opp til en mer restriktiv praksis enn tidligere. En rekke innstramminger ble innført for å sikre rask og effektiv behandling av såkalte «grunnløse asylsøknader»¹¹.

Etter regjeringsskiftet i 2005 økte antallet asylsøkere i Norge igjen, men til forskjell fra den foregående regjeringssperioden var det ikke øst-europeere som søkte om asyl. Nå var det mennesker fra krigsherjede områder som Afghanistan, Somalia og Irak som søkte om asyl. Det er altså denne økningen som er bakgrunnen for de 13 punktene.

I løpet av de siste 60 årene har det altså skjedd en enorm utvikling på utlendingsfeltet. Mens innvandringen til Norge før 1950 var minimal, har mennesker født utenfor Norges landegrensene i løpet av denne tidsperioden endt opp med å

---

⁹<http://www.udi.no/Oversiktsider/Statistikk-og-analyse/Statistikk-/Asyl/Asylsoknader-fordelt-pa-statsborgerskap/Asylsoknader-fordelt-pa-statsborgerskap-2000-2009/> hentet 20.04.2010

¹⁰<http://www.udi.no/Oversiktsider/Statistikk-og-analyse/Statistikk-/Asyl/Asylsoknader-fordelt-pa-statsborgerskap/Asylsoknader-fordelt-pa-statsborgerskap-2000-2009/> hentet 20.04.2010

¹¹http://www.flyktninghjelpen.no/arch/_img/9152569.pdf hentet 20.04.2010

utgjøre en betydelig andel av landets befolkning, og andelen flyktninger blant disse har økt betraktelig. Fra utelukkende å behandle dette som en felles-europeisk utfordring som løses overnasjonalt, har både Norge og andre europeiske land, opparbeidet omfattende nasjonale regimer for å håndtere dette.

Det norske politiske landskapet

I dag er det syv politiske partier representert på Stortinget. Det er de sosialistiske partiene Sosialistisk Venstreparti (SV) og Arbeiderpartiet (AP), de ikke-sosialistiske sentrumspartiene Senterpartiet (SP), Venstre (V) og Kristelig Folkeparti (KrF), og de borgerlige partiene Høyre (H) og Fremskrittspartiet (FrP). I nåværende og foregående stortingsperiode har Norge hatt en rød-grønn samarbeidsregjering bestående av SV, AP og SP. Det er vanligst å dele de politiske partiene inn etter en tradisjonell høyre-venstre akse. Det er imidlertid viktig å være klar over at i innvandringssspørsmål går de politiske synspunktene ofte på tvers av tradisjonelle skillelinjer.

Videre har AP har siden andre verdenskrigs slutt vært Norges største parti. Av den grunn har de også vært toneangivende i innvandringspolitikken. SV — det andre stortingspartiet på norsk venstreside — har en mer liberal innvandringspolitikk enn AP, og har kjempet for at dette politikkområdet skal mykes opp.

Sentrumspartiene V og KrF er i dag landets minste stortingspartier. Begge disse partiene har en liberal innvandringspolitikk, men med ulike ideologiske begrunnelser. KrF bygger sin politikk på kristne grunnverdier, og har tradisjonelt sett ønsket en relativt åpen innvandringspolitikk som bygger på et nestekjærlighetsprinsipp. Som liberalister mener partiet V at innvandringspolitikken på lik linje med andre politiske saksfelt bør styres minst mulig. Det siste sentrumspartiet, SP, har aldri hatt et spesielt fokus på innvandringspolitikk, og deres innflytelse på feltet har følgelig vært svak.

De borgerlige partiene Høyre og FrP står tradisjonelt sett nokså langt fra hverandre i flyktninge- og asylpolitikken. Begge partiene legger seg på en mer restriktiv linje enn de andre partiene, men til forskjell fra Høyre har FrP i perioder vært uttalt negative til denne formen for innvandring på generelt grunnlag. Høyre er et konservativt parti, som tradisjonelt sett har balansert ønsket om at mennesket skal få bevege seg fritt og nasjonale interesser i sin innvandringspolitikk.

1.4 Oppgavens struktur

I neste kapittel vil jeg se på den vitenskapsteoretiske tankegangen som ligger til grunn for den sosialkonstruktivistiske tankegang. Jeg vil diskutere hva diskurs er, og hvorfor jeg har valgt å gjøre nytte av tankegangen knyttet til denne tilnærmingen for å belyse mine problemstillinger. Spesielt tar jeg for meg ideologi, makt og hegemoni, jeg drøfter den politiske diskursens egenart, og ser på hvordan politikk kan fungere som grensedrager.

Opgavens tredje kapittel er metodekapittelet. Her drøfter jeg de metodiske valg og vurderinger jeg har gjort underveis i prosjektet, og utfordringene jeg har forholdt meg til. Dette omfatter blant annet valg av tema, datainnhentingsmetode og tilnærming, og forholdet til mine informanter. Videre drøfter jeg mitt forhold til forskningsetikk, og kategorisering og fortolkning i analysearbeidet.

Opgavens neste del er analysen, som består av to adskilte analysekapitler. I det første av disse — Forestillinger om menneskene — analyseres og drøftes partienes forestillinger om menneskene som omhandles av fireårskravet. Her drøftes forestillinger og underliggende diskurser knyttet til at disse menneskene (1) utgjør en sosial byrde, og (2) at de er verdifulle. Videre analyserer jeg partienes forestillinger av om menneskene kommer hit basert på «push»- eller «pull»-effekter. Det neste kapittelet — Forestillingenes makt — innledes av en drøfting av hvordan partienes forestillinger kan kobles til representasjon, makt og ideologi. Videre undersøkes partienes argumentasjon i debatten knyttet til fireårskravet. Jeg drøfter sammenhengen mellom denne argumentasjonen og forestillingene i kapittel fire. Sentralt for dette kapittelet er hvilke politiske handlinger som fremstår som ønskelige og naturlige basert på forestillingene om menneskene fireårskravet omhandler. Jeg avslutter kapittelet med en oppsummering av partienes talemåte og argumentasjon knyttet til fireårskravet.

I avslutningskapittelet oppsummeres innholdet i oppgaven, jeg redegjør for mine hovedfunn, og besvarer oppgavens problemstillinger.

Det finnes et utall mulige innfallsvinkler man kan velge når en skal gjøre en studie av regjeringens forslag til innstramming av asylpolitikken og påfølgende endring av utlendingsloven. Temaet kan for eksempel undersøkes med felles-europeisk innvandrings samarbeid, sikkerhetspolitikk eller norske demokratiske prosesser for øye. Videre kan man ha ulike perspektiv, for eksempel et menneskerettighetsperspektiv, et kjønnsperspektiv eller et økonomisk perspektiv. Jørgensen og Phillips argumenterer godt for hvorfor det er viktig å støtte seg til en vitenskapelig teori når man gjør samfunnsforskning:

Det er ved at se verden gjennom en bestemt teori, at man kan fremmedgøre sig fra nogle af sine selvfølgheder og stille andre spørgsmål til materialet, end man kan gøre ud fra sin hverdagsforståelse (Jørgensen & Phillips 1999:33).

De mener altså at en ved å ta i bruk en bestemt teoretisk tilnærming kan møte dette temaet med en god, analytisk avstand som kan bidra til å av-selvfølgeliggjøre meningsinnhold som en ikke ville vært i stand til dersom ens egen hverdagsforståelse var utgangspunktet. Erkjennelsen av at vi mennesker har en slik hverdagsforståelse som er med på å styre måten vi betrakter vår verden — og at denne ikke er den eneste mulige — er en av de som har styrt meg mot å ville gjøre en studie av politisk diskurs.

På samme måte som teorivalg legger til rette for en rekke metodiske verktøy jeg kan gjøre bruk av, setter det også begrensninger for hva jeg potensielt sett kan komme frem til. Derfor er valg av vitenskapelig perspektiv og teori noe som må gjøres i forhold til temaet som undersøkes. Det finnes ikke én tilnærming som fungerer til alle samfunnsvitenskapelige formål. Gjennom en studie av diskurs vil en for eksempel neppe kunne gjøre gode studier av de demokratiske proses-

sene eller de økonomiske implikasjonene innstrammingsforslaget eller påfølgende lovendringer innebærer.

Først i dette kapitlet gjøres det rede for sosialkonstruktivistisk tankegang, med fokus på tre kjennetegn ved denne: virkelighetsforståelsen, språkets sentrale plass, og synet på makt. Deretter vil jeg gjøre rede for hva politikk og *politisk diskurs* er, og hvordan det påvirker flyktninge- og asylfeltet.

Grunnen til at jeg tar utgangspunkt i diskursanalysens tankegang når jeg gjør en studie som tar sikte på å analysere forestillingene de ulike politiske partiene og deres representanter konstruerer av menneskene fireårskravet omhandler og hvordan disse forestillingene samsvarer med den politiske argumentasjonen, er diskursanalysens fokus på språket og den vitenskapsteoretiske tankegangen diskursanalysen springer ut fra. Den politiske betydningen av språkbruk som talemåte og argumentasjon har blitt analysert grundig innen diskursanalysen, og det var innenfor en diskursanalytisk tradisjon jeg fattet interesse for betydningen slik *politisk diskurs* kan ha i politiske prosesser. Kunnskapen som er utviklet av menn som Norman Fairclough og Teun A. van Dijk er utviklet for bruk i diskursanalyse, men det er et utgangspunkt som også fungerer godt for min analyse av talemåte og argumentasjon i den politiske diskursen.

2.1 Den sosialkonstruktivistiske tradisjon

Debatten knyttet til innvandring skjer over hele verden, det er ikke et særnorsk problem¹.

Dette sa utenriksminister Jonas Gahr Støre da han åpnet Rogaland Arbeiderpartis fylkesårsmøte den 6. mars 2010. Med denne setningen definerer han innvandring som et problem, både for Norge og for resten av verden. Måten man forstår verden, dens hendelser og dens fenomener er avgjørende for hvordan man handler i den, og hvilke alternativer av handling som fremstår som mulige. At det faller Gahr Støre, leder av Arbeiderpartiets integreringsutvalg, så lett å omtale innvandring generelt som et problem slik han her gjør, er ikke bare oppsiktsvekkende, det er også avgjørende for hvilken innvandringspolitikk vi kan vente oss at Arbeiderpartiet legger opp til. Det er således et godt eksempel på hvorfor det er

---

¹http://www.aftenbladet.no/innenriks/politikk/1171417/Gahr_Stoere_lover_streng_asylpolitikk.html hentet 15.03.2010

viktig å studere politisk diskurs, fordi politikere i like stor grad som de reflekterer virkeligheten er med på å skape den.

Den sosialkonstruktivistiske tradisjonen er en tilnærming som bygger på en overbevisning om at vår kunnskap om verden går gjennom språket, og at sannhet og kunnskap er *kontingent*. Vår forståelse av verden kunne vært annerledes (Burr 2003). Således er sosialkonstruktivisme en tilnærming til vitenskap som skiller seg radikalt fra all tidligere vitenskap, hvor søken etter *sannheten* har vært målet. Innen sosialkonstruktivisme mener man at en slik objektiv sannhet ikke eksisterer, men at det derimot er vi mennesker selv som konstruerer subjektive sannheter med utgangspunkt i våre verdensforståelser (Wodak & Meyer 2001). Den enkeltes verdensforståelse bygger på ens kulturelle og historiske forankring. Dermed vil alt det vi opplever som sannhet være foranderlige størrelser.

Nå er ikke sosialkonstruktivisme en avgrenset teori, men heller et paraplybegrep for en rekke teorier som tar for seg kultur og samfunn. Det er derfor ikke mulig å gi en samlet definisjon på hva sosialkonstruktivisme er, og forholdet mellom de ulike tilnærmingene kan best beskrives som «familielikheter» (Burr 2003). Vivien Burr har sammenfattet disse «familielighetene» i fire hovedpoenger som kjennetegner sosialkonstruktivismen. Innen sosialkonstruktivismen er man opptatt av (1) å ha en kritisk innstilling overfor selvfølgelig viten, (2) alltid å se diskurser i sin historiske og kulturelle sammenheng, (3) å anerkjenne at det er en sammenheng mellom viten og sosiale prosesser, og (4) å se at det er en sammenheng mellom kunnskap og sosial handling (Burr 2003).

Disse perspektivene bygger videre på Saussure som utviklet strukturlingvistikken iløpet av første halvdel av 1900-tallet (Burr 2003). Innenfor denne tankegangen er utgangspunktet at vår tilgang til virkeligheten alltid går gjennom språket. Saussure og hans etterfølgere utviklet perspektiver av språkssystemet der *tegnet* står sentralt. Et tegn er *noe* som står for *noe* annet, og koblingen mellom tegn og det tegnet står for er vilkårlig (Hall 1997). Ordet «innvandrere» er således et tegn som henviser til en gruppe mennesker; det *er* ikke disse menneskene. Strukturalistene mente imidlertid at tegn er forseglet i en varig struktur, som i et fiskenet, hvor hvert tegn har sin plass som en av knutene i nettet (Jørgensen & Phillips 1999).

For å forstå og gjøre verden håndterlig må vi mennesker bruke abstraksjoner, forenklinger og generaliseringer. Vi representerer det vi ser, føler, tenker, mener og opplever gjennom noe annet; gjennom representasjonssystemer som språk,

skrift, tegninger, bilder, mimikk osv. (Hall 1997). Språket er kanskje det mest grunnleggende eksempelet på dette. Vi bruker ord som kan representere våre sanseintrykk. Uten slike representasjonssystemer som rammeverk ville verden vært vanskeligere å gjøre håndgripelig, fordi representasjonssystemer gir rom for strukturering og utveksling av tanker og mening. Hvilke ord vi bruker og hvordan språket brukes påvirker også våre opplevelser og vår bevissthet (Burr 2003).

Det er gjennom daglig interaksjon og samhandling med andre mennesker at vår versjon av virkeligheten skapes (Burr 2003). Den kunnskapen vi skaper er altså et produkt, ikke bare av observasjoner av verden, men av de sosiale prosessene og den interaksjonen som vi mennesker til enhver tid inngår i (Burr 2003). En sosialkonstruktivistisk forklaring på hvor kunnskap kommer fra innebærer således at den konstrueres oss mennesker imellom. Dette betyr at *våre* samtaler knyttet til familieinnvandring er med på å skape kunnskap om temaet. Dette fører med seg makt. Foucault (1994) skriver i denne sammenheng om *sannhetsregimer*, om hvordan måten vi snakker på setter rammene for hva det er som er sibart, og at disse rammene igjen bidrar til å skape rammer for hvilke handlinger som er mulige. Den kunnskapen vi skaper gjennom diskurs er således også med på å sette rammer for hvordan vi handler.

Post-strukturalismen er en videreutvikling av strukturlingvistikken, men her er språkssystemforståelsen noe modifisert. Post-strukturalister mener at tegn og språk kan endres og ha forskjellig mening i ulike sammenhenger. Språket er fremdeles strukturert i mønstre, eller diskurser, men det er ikke lenger snakk om ett betydningssystem slik Saussure først hevdet. Tvert om er det snakk om mange systemer hvor betydningen skifter fra system til system. Tegnet «innvandrer» kan for eksempel henviser til «første generasjons innvandrer» i én sammenheng, og «andre generasjons innvandrer» i en annen. Videre kan samme person som ble omtalt som «andre generasjons innvandrer» for ti år siden bli omtalt som «første generasjons nordmann» idag. Denne videreutviklingen av strukturlingvistikken har altså en større grad av fleksibilitet enn sin forgjenger. Fairclough bemerker i denne sammenheng at den tilfeldigheten som knyttes til måten tegn knyttes til ting, mennesker eller sosiale forhold ikke er så tilfeldig. Han mener derimot at tegn er sosialt motivert; det finnes sosiale forklaringer på hvordan tegn og meningsinnhold kobles (Fairclough 1992).

Som et post-strukturalistisk paradigme bygger diskursanalyse på en antakelse om at «sproget er strukturert i forskjellige mønstre, som vores udsagn følger, når vi

agerer inden for forskjellige sociale domæner» (Jørgensen & Phillips 1999:9). En diskurs er altså en bestemt måte å snakke om og forstå verden, eller deler av den, og vår forståelse kan være i konstant endring.

Videre vil jeg drøfte de tre viktigste kjennetegnene ved den diskursanalytiske tankegangen: (1) Synet på virkelighet, (2) språkets sentrale plass og betydning, og (3) synet på makt.

Virkelighetsforståelsen

Når man gjør en analyse av diskurs er ikke målet å komme «bak» diskursen for å undersøke hva folk *virkelig* mener, eller for å undersøke hvordan virkeligheten bak diskursen *egentlig* fortøner seg (Jørgensen & Phillips 1999). Det henger sammen med overbevisningen om at virkeligheten ikke finnes *der ute*, eller at den er uforanderlig og etablert én gang for alle. Virkelighet er derimot noe vi selv skaper, reproducerer og endrer. Vår tilgang til virkeligheten går gjennom diskurs, og det er derfor diskursen i seg selv som utsettes for analyse (Jørgensen & Phillips 1999).

At virkeligheten er foranderlig og for oss bare tilgjengelig gjennom diskurser, innebærer at hendelser, gjenstander, følelser og relasjoner blir meningsløse hvis de frigjøres fra diskurs. Et eksempel som kan illustrere dette er hvordan naturfenomenet *tsunami* ble forklart i etterkant av katastrofen som rammet det sørøstlige Asia for noen år siden. Mens noen har forklart tsunamien ut ifra en religiøs diskurs, der den sees på som en hevnaksjon fra Gud forårsaket av at vi mennesker ikke lever slik vi burde, bruker andre en naturvitenskapelig diskurs som vektlegger jordens geografi og bevegelser i jordskorpen i et utsatt område for å forklare hendelsen. Andre igjen er mindre opptatt av årsaken til tsunamien, de vektlegger istedet følgene katastrofen har fått, og hvordan disse rammer fattige og rike ulikt. Man kan kanskje kalle dette en urettferdighets- eller fattigdomsdiskurs. Innen den diskursanalytiske tankegangen er ingen av disse forklaringene mer eller mindre riktige, de representerer alle sammen ulike virkeligheter, og hvilken virkelighet man velger å forholde seg til er avgjørende for ens holdninger og handlinger.

Premisset om at virkeligheten kunne vært annerledes aksepteres av alle som legger seg opp mot en diskursanalytisk tankegang, men synet på diskursens rolle i konstruksjonen av verden varierer mellom ulike retninger. Det er imidlertid viktig å presisere at det her er snakk om *tilgangen* til verden, ikke verdens fysiske eksistens. Verken tilhengere av Laclau og Mouffes *diskursteori* eller Faircloughs

kritiske diskursanalyse betviler at det eksisterer fysiske gjenstander, følelser eller hendelser. Deres poeng er altså at all kunnskap er lokalisert i diskurs (Purvis & Hunt 1993).

Innen Laclau og Mouffes diskursteori har man en radikal tilnærming til dette. De mener at diskurs er fullt ut konstituerende, de skiller derfor ikke mellom diskursive og ikke-diskursive sosiale praksiser i sine analyser. De anser alle praksiser som diskursive (Jørgensen & Phillips 1999, Burr 2003). Fairclough, på den andre siden, har et mer pragmatisk forhold til dette. Innen kritisk diskursanalyse skjelnes det mellom diskursiv og annen sosial praksis. Han gjør derfor en tredelt analyse av diskurser, hvor en viktig del av prosessen er å se på elementer som er av ikke-diskursiv karakter.

Forskjellen mellom disse to tilnærmingene er altså at der Laclau og Mouffe mener at diskurser er det eneste som bestemmer hvordan vi opplever og forstår verden, fordi ingenting — verken ting, følelser, hendelser eller relasjoner — kan forstås utifra noe annet enn diskurser, mener Fairclough at diskurser reproducerer eller forandrer de andre sosiale praksisene, på samme måte som disse er med på å forme diskursene (Jørgensen & Phillips 1999). Det er denne siste forståelsen av forholdet mellom diskurs og verden jeg støtter meg til.

Forståelsen av diskurser som historisk og kulturelt spesifikke henger også sammen med dette synet på den foranderlige virkeligheten. Våre diskurser utvikles i den historiske og kulturelle settingen vi befinner oss i, og er helt avgjørende for hvordan vi forstår det som omgir oss. Analyse av diskurs må derfor alltid gjøres innenfor de historiske og kulturelle rammene diskursen hører hjemme i. Bruken av begrepet «flyktninger» kan illustrere dette poenget. Dette er et begrep man bare har brukt de siste hundre årene. Det ville dermed ikke vært meningsbærende før denne tid (Brochmann 2003). Bruken av begrepet har også variert over tid. Nichols beskriver dette godt når han snakker om øst-europeere som krysset grensen til vest-Europa i månedene etter Berlinmurens fall. Nichols bruker den engelske oversettingen av ordet, *refugee*:

Those who, a few months earlier would have been welcomed as *heroic refugees* from tyrannical regimes now became socially threatening *economic immigrants, spirits* and *salami merchants; criminals* etc. too lazy and selfish to remain in their own country and solve their own problems» (i van Leeuwen & Wodak 1999:83).

På bakgrunn av denne virkelighetsforståelsen blir det nødvendig å være misten-

kelig innstilt overfor våre egne og andres forestillinger om hvordan verden er, og spesielt å ha en kritisk innstilling ovenfor det som fremstilles og oppleves som selvfølgelig viten (Burr 2003). Forestilingene er forgjengelige og de kunne vært annerledes. Derfor kan våre konstruksjoner av verden bare vurderes når man ser de i forhold til hverandre, og aldri i forhold til en fasit, eller *endelig* sannhet (Burr 2003).

Burr er spesielt opptatt av implikasjonene dette får i forbindelse med kategorisering av mennesker, for måten vi konstruerer skiller oss imellom bygger ikke på *virkelige* skiller (Burr 2003). Måten vi deler mennesker inn i kategoriene «innvandrere» og «nordmann» er et eksempel på slike skiller. For selv om skillene for mange av oss oppleves som både naturlige og selvsagte, er de ikke det. Debatten som oppstod i etterkant av *Ny Tids* forespørsel til Språkrådet høsten 2008, om hva det å være «norsk» egentlig innebærer, illustrerer dette på en god måte. Språkrådets definisjon var nemlig så snever at flere grupper som selv definerte seg som nordmenn falt utenfor². Når man gjør analyse av diskurs er slik *selvfølgelig* viten noe av det det er mest sentralt å studere, fordi det er her man kan avdekke hvilken kunnskap som har blitt en del av hverdagsforståelsen til mennesker. Denne forestillingen er den som potensielt sett bærer med seg mest makt, fordi den er med på å begrense våre valgmuligheter.

Språket

Fordi diskurs i all hovedsak knyttes til tekst og tale går det an å si at en studie av diskurs per definisjon er en studie av språk. Saussure var lingvist, og lingvistikken har hatt innvirkning på det sosialkonstruktivistiske forskningsfeltet (Burr 1999). Fairclough (1989:1) skriver i boken «Language and power» at formålet med boken er: «to help correct a widespread underestimation of the significance of language in the production, maintenance, and change of social relations of power». Dette er beskrivende for hele dette feltet.

Tradisjonelt har språket blitt betraktet som et verktøy vi gjør bruk av for å formidle våre følelser, tanker, ønsker, meninger og så videre. Språkbruk og tenkning har vært ansett som adskilte prosesser. Men språk og tenkning er gjensidig avhengige enheter. Den måten vi velger, bevisst eller ubevisst, å bruke språket speiler samtidig våre følelser, tanker, ønsker, meninger og så videre (Burr 1999).

²http://www.nytid.no/arkiv/artikler/20061026/norsk_norskere_nordmann/
hentet 01.04.2010

Det går an å snu forståelsen av språk som et verktøy for formidling, og si at språket er et verktøy som muliggjør tenkning. Den gjensidige påvirkningen mellom språkbruk og tenkning er imidlertid ikke verdinøytral. Språket er med på å konstruere verden, ikke bare reflektere den. Et utdrag fra stortingsmeldingen om norsk flyktning- og migrasjonspolitik i et europeisk perspektiv kan illustrere mitt poeng:

Bildene av overfylte båter med mennesker som med livet som innsats forsøker å krysse Middelhavet, visualiserer utfordringene både EU-landene og Norge står ovenfor (Meld. St. 9 (2009-2010):5).

Justis- og politidepartementet sier her at mennesker som krysser et hav, med livet som innsats, kan illustrere utfordringene EU-land og Norge står ovenfor. Det er liten tvil om at de har rett i det. Å ta imot disse menneskene er både krevende, dyrt og risikabelt. Like fullt påvirker språkbruken i teksten hvordan leseren oppfatter situasjonen. Våre tankeprosesser knyttes til de administrative, økonomiske og ressursmessige utfordringene EU-land står ovenfor, og vår sympati kan knyttes til myndighetenes tankemønster. Deres språkbruk betyr noe både for vår og deres tankeprosess nettopp fordi debatten videre handler om den, og denne språkbruken forsterker tenkning. Språkbruk og tenkning påvirker hverandre, og forsterker hverandre gjensidig.

Som jeg allerede har vært inne på er ikke sannheter gitt en gang for alle, og selv om fremstillingen ovenfor er en presentasjon av virkeligheten slik den oppleves for regjeringen, finnes det andre muligheter. Det jeg synes er påfallende med dette utdraget er at det tegnes et enkelt bilde av situasjonen. *Våre* problemer presenteres, men det åpnes ikke opp for å se på det store bildet. Hvilke utfordringer lever mennesker som er villige til å krysse Middelhavet med livet som innsats med? Og hvilke utfordringer innebærer denne overfarten og fremtiden for dem? Disse problemstillingene er like viktige problemstillinger som de EU-landene møter, og at måten regjeringen bruker språket på bidrar til å snevre inn debatten. Burr oppsummerer dette poenget på en god måte når hun skriver:

Language itself provides us with a way of structuring our experience of the world and of ourselves, (...) the concepts we use do not pre-date language but are made possible by it (Burr 1999:48).

Makt

Enhver diskurs forteller en historie som skiller seg litt fra de andre diskursene, de representerer verden ulikt (Burr 2003). Disse representasjonene får betydning både for hvordan vi snakker om verden, og for hvordan vi handler (Foucault 1994). Med det mener jeg at våre tankemåter også påvirker våre handlinger fordi tankene våre styres av det handlingsrommet diskurs er med på å skape. Altså vil hver konstruksjon av virkeligheten bringe med seg ulike handlinger. Burr:

Our constructions of the world are therefore bound up with power relations because they have implications for what it is permissible for different people to do, and for how they may treat others (2003:5).

Nasjonsdiskursen er et eksempel på en slik tankemåte som styrer handlingsrommet og bestemmer hvilke handlinger som fremstår som mulige. Denne diskursen er forankret i praksiser som setter grenser for rettigheter både for mennesker som tilhører nasjonen og mennesker utenfor. *Statsborgerskap* kan illustrere dette. Gjennom diskurs har vi i århundrer skapt en forestilling om hva det er å være norsk, den nevnte debatten i *Ny Tid* er bare ett av mange eksempler på dette. *Norskheten* er imidlertid ikke en biologisk egenskap man har eller ikke har, skillet mellom nordmenn og andre er i all hovedsak et diskursivt skille. *Nasjonaldiskursen* som sier at *vi* som er nordmenn er noe annet enn *de* som ikke er nordmenn råder i dag, og knyttet til diskursen finner vi praksiser som for eksempel restriksjoner for mulighet for å oppholde seg her for utlendinger, og begrensede velferdsytelser for innbyggere som ikke har norsk statsborgerskap.

Til tross for at virkeligheten er kontingent, er ikke alle fremstillinger av virkeligheten mulige til enhver tid (Van Dijk 2000). Diskursene avgjør hva som er mulig, og således danner diskurs rammen for hva det er mulig å si, hva som er *sibart*. For eksempel er det ikke rom i den offentlige diskursen knyttet til barn i Norge i dag for å si at barn har best av å bli oppdratt med vold. Og heller ikke at barn bør ut i arbeidslivet parallelt med skolestart. På samme måte er det i den politiske diskursen knyttet til flyktninge- og asylpolitikk utenkelig å si at Norge ikke bør hjelpe flyktninger. Dermed er det imidlertid ikke sagt at det ikke finnes mange andre begrunnelser for ikke å ville ta imot flyktninger som fremstår som legitime, men at vi ikke skal hjelpe «dem» er det ingen som sier.

Politisk diskurs er imidlertid ikke utelukkende begrenset av hva som anses som *sibart*. Politisk diskurs kan like fullt være en arena hvor grensen for det *sibare* flyt-

tes: «*If language is indeed the place politics are built, maintained and challenged, then this also means that language is the crucible of change*» (Burr 1999:49).

Dette må sees i sammenheng Foucaults *produktive makt*. Foucault mener nemlig at til tross for at man innen sosialkonstruktivistisk tankegang vektlegger at vår tilgang til verden går gjennom språket, er ikke vi som mennesker passive mottakere uten mulighet til å påvirke vår situasjon (Foucault 1994). For Foucault er makt nemlig ikke noe som i utgangspunktet er positivt eller negativt, makt kan sees på som nøytralt, som et faktum. Makt er nødvendig for at verden skal fungere, men det er ikke med nødvendighet noe negativt i makten i seg selv, maktbruk kan være både positivt og negativt. Foucaults arbeid er blant det mest respekterte og brukte utgangspunktet innen sosialkonstruktivismen, og også Fairclough legger den aktive borgers mulighet til å påvirke sin egen situasjon gjennom språket til grunn for sin tilnærming til diskurs (Jørgensen & Phillips 2009).

Makt er altså et viktig aspekt når man gjør studier av diskurs. En formalisering i lovverket er en veldig sterk manifestasjon av den makten som ligger i politisk diskurs, fordi den bidrar til å forankre diskurs i praksiser.

Kritisk diskursanalyse (heretter CDA) er en særskilt metodisk og teoretisk tilnærming til diskursanalyse som ble utviklet av Norman Fairclough på slutten av 1980-tallet. Hovedmålsetningen i denne tilnærmingen er å utforske forholdet mellom språk og makt, og å avdekke maktforskjeller gjennom praktisk diskursanalyse (Fairclough 1989). Fairclough ønsker å undersøke hva som *egentlig* blir sagt gjennom språket, og han mener at det finnes diskurser som virker undertrykkende.

Det *kritiske* innebærer å synliggjøre hvordan ting henger sammen (Wodak & Meyer 2001). Som *kritisk* forsker skal man være sin egen rolle bevisst, etterstrebe en analytisk avstand til materialet sitt, og, ikke minst, ta politisk standpunkt gjennom forskningen. CDA er en tilnærming hvor det står helt sentralt å koble sosialt og politisk engasjement. CDA er således en politisk partisk tilnærming, med mål om at det politiske engasjementet skal føre til sosial endring (Chouliaraki & Fairclough 1999). Denne eksplisitte politiske agendaen er ett av de kjennetegnene som skiller CDA fra andre diskursteoretiske tilnærminger.

Wodak definerer CDA som en diskursanalytisk tilnærming som er grunnleggende interessert i å analysere både synlige og usynlige strukturelle dominanseforhold, diskriminering og makt som manifesteres i språket (Wodak 2001). Sagt på en annen måte: «CDA aims to investigate critically social inequality as it is expressed,

signalled, constituted, legitimized and so on by language use» (Wodak 2001:2).

Ifølge Fairclough er diskurs en praksis hvor man ikke bare representerer verden, men samtidig gir verden mening gjennom å bekrefte og/eller konstruere ny mening (1992). Gjennom måten vi snakker om verden bidrar vi til å (1) skape vår egen identitet, (2) skape relasjonell kunnskap — kunnskap som baserer seg på sammenligning: *Vi er noe, fordi det finnes noe annet, som vi ikke er*. Og videre (3) utvikle kunnskapssystemer, overordnede, idémessige forståelsessystemer som styrer vårt verdenssyn og våre handlinger i verden (Fairclough 1992). I tillegg (4) trekker Fairclough på Halliday når han poengterer hvordan diskurs fungerer tekstuert: nemlig at man gjennom måten man snakker om noe kan velge hva som skal fremheves og holdes tilbake, hva som tas for gitt og hva som presenteres som «nyheter», samt hvordan man i diskurs kan knytte sammen eller koble fra hverandre ulike tekster (Fairclough 1992). Den diskursive tilnærmingen til virkeligheten er likevel ikke den eneste, hevder Fairclough, og et ensidig fokus på diskurs vil føre til en ufullstendig analyse.

2.2 Ideologi, makt og hegemoni

Ideologi er en en betegnelse på de diskursene som bidrar til å opprettholde eller transformere maktrelasjoner og dominanseforhold. Ideologi er altså diskurser med makt (Fairclough 1992). Purvis & Hunt (2003) skriver at ideologi er en kobling mellom interesser og bevissthet, til forskjell fra andre diskurser som ikke behøver å ha et interesseelement. Derfor kan ideologi kanskje best beskrives som diskurser som «*makes a difference*» (Purvis & Hunt 2003:476).

Denne ideologiforståelsen trekker på John Thompsons oppfattelse av ideologi som en praksis som fungerer i meningsdannende prosesser i hverdagen, hvor mening mobiliseres for å opprettholde maktrelasjoner (Jørgensen & Phillips 1999:86). Fairclough mener imidlertid at vi mennesker ikke alltid er klar over at vi gjør bruk av ideologi, men at dette kan skje ubevisst, fordi det oppleves som «sunn fornuft»:

Ideologies are closely linked to power, because the nature of the ideological assumptions embedded in particular conventions, and so the nature of those conventions themselves, depends on the power relations which underlie the conventions; and because they are a means of legitimizing existing social relations and differences of power, simply through the recurrence of

ordinary, familiar ways of behaving which take these relations and power differences for granted (1989:2).

Laclau & Mouffe er blant de som er uenige med Fairclough i hans forståelse av ideologi som noe som kan være ubevisst. De ser på ideologi som konstruerte ideer som brukes som politiske våpen (Purvis & Hunt 1993). Disse to forståelsene kan sameksistere, for ideologi kan brukes både bevisst og ubevisst. Noen ganger står en «arkitekt» bak ideologier; andre ganger må ideologi kunne ses på som et resultat av mindre bevisste sosiale prosesser i et samfunn, hvor ideologier befestes uten at én enkeltstående person eller forklaring kan utpekes. Uavhengig av dette kan ideologi anses som diskurser med makt.

Fairclough trekker på Althusser og Gramscis teorier når han vektlegger hverdagens betydningsproduksjon i opprettholdelsen av den sosiale orden. Disse to mennene har betydd mye for teoriutvikling innen tankegangen knyttet til diskurs. Althusser var ikke spesielt opptatt av språket, men hans kunnskapsteori er blant det diskursanalytikere har bygget videre på. Teorien om *kulturelt hegemoni* er sosialkonstruktivismens viktigste arv etter Gramsci (Fairclough 1992).

Jørgensen og Phillips (2009) kritiserer CDAs ideologiforståelse for å ha et operasjonaliseringsproblem. De betviler at det finnes diskurser som kan sies ikke å få konsekvenser for makt- eller dominanseforhold i samfunnet — slik de mener det hevdes innen CDA — og dermed mener de at det blir vanskelig å skille mellom diskurser som er ideologiske og diskurser som ikke er det. Slik jeg leser Fairclough snakker han ikke om ideologiske- og ikke-ideologiske diskurser, men om diskurser som *mer* eller *mindre* ideologiske. Enhver diskurs kan potensielt bidra til produksjon, reproduksjon og endring av dominanseforhold, men det varierer i hvilken grad diskursene påvirker oss mennesker. Den politiske flyktninge- og asyldiskursen er en diskurs som bringer frem ideologiske problemstillinger, fordi diskursen så direkte og dramatisk får konsekvenser for de vilkår som legges til grunn for hvilke rettigheter og plikter som knytter seg til flyktninger og asylsøkere, i tillegg til at det avgjør hvem som får lov til å bo i Norge. Fairclough beskriver dette slik:

Discourse as a political practice establishes, sustains and changes power relations, and the collective entities (classes, blocs, communities, groups) between which power relations obtain. Discourse as an ideological practice constitutes, naturalizes, sustains and changes significations of the world from diverse positions in power relations. As the wording implies, political and ideological practice are not independent of each other, for ideology

is significations generated within power relations as a dimension of the exercise of power and struggle over power (Fairclough 1992:67).

Fairclough (1989) mener at makt utspilles innenfor ideologiene, og at ideologi og hegemoni derfor henger tett sammen. CDAs bruk av hegemonibegrepet bygger på Gramsci, som utviklet dette i forbindelse med analyser av kapitalismen. Gramsci (1971) mente at kapitalismen, som økonomisk modell, opprettholdt kontroll ikke bare gjennom politisk og økonomisk dominans, men også ideologisk, gjennom et *kulturelt hegemoni*. Med det mener han prosessen der enkelte grupper (Gramsci fokuserte på borgerskapet) får innflytelse på samfunnets generelle syn på hva som er *ønsket*, *normalt* og *sunn fornuft*: Tankemåter som fremstår som så naturlige at de ikke granskes (Purvis & Hunt 1993). Den prosessen som leder frem til at ideologier oppleves som naturlige er altså det som omtales som *hegemoni*:

Hegemony is about constructing alliances, and integrating rather than simply dominating subordinate classes, through concessions or through ideological means, to win their consent (Fairclough 1992:92).

Samtidig vektlegges mulighetene innen ideologi i CDA, for det at diskurser ikke er konstante innebærer at motstand er mulig. Vi mennesker er posisjonert av ideologi, noe som innebærer at vi bevisst eller ubevisst styres av de ideologiene som er rådende innenfor vår historiske og kulturelle sammenheng. For eksempel ville det være usannsynlig at jeg viker fra en overbevisning om at alle mennesker er like mye verd, selv om dette er en relativt ny tankemåte. Den er allerede sterkt ideologisk befestet i det jeg opplever som min verden.

Til tross for denne posisjonen er mennesker i stand til å handle og skape egne forbindelser innen det diskursive rommet vi opptrer i. Vi er også i stand til å omstrukturere de praksiser og strukturer vi posisjoneres av, slik som har skjedd i forhold til opplevelser av menneskers ulike verdi. Hegemoni er dermed aldri stabilt, men skiftende og uferdig. Konsensus er alltid kun et gradsspørsmål, et *«unstable equilibrium»* (Fairclough 1992:92). Eller som Mouffe skriver:

Every hegemonic order is susceptible of being challenged by counter-hegemonic practices, i.e. practices which will attempt to disarticulate the existing order so as to install another form of hegemony (Mouffe 2005:18).

Her bekrefter Fairclough sin posisjon i forhold til Foucaults syn på *produktiv makt*. Videre mener han — til forskjell fra andre teoretikere — at det på én gang

er mulig å posisjonere seg innenfor konkurrerende ideologier, og at vi inngår i *betydningsforhandlinger*, en forhandlingsprosess der de konkurrerende diskursene og ideologiene kjemper (Jørgensen & Phillips 1999:88). Den betydningen man «lander på» kan sees på som den *hegemoniske* ideologi.

Innen CDA ønsker man at det blir økt kjennskap til, og mer oppmerksomhet rundt måten vi forledes — intendert og ikke intendert — om våre egne behov og interesser, og et av de viktigste målene er å avmystifisere språkbruk gjennom å dekode ideologi (Wodak 2001). Med dette som utgangspunkt bør studier av ideologi være et viktig fokus når man gjør analyse av talemåte og argumentasjon.

2.3 Politikk og politisk diskurs

Politics is one of the social domains whose practices are virtually exclusively discursive; political cognition is by definition ideologically based; and political ideologies are largely reproduced by discourse (van Dijk 2004:1).

Politisk diskurs kjennetegnes ved at det er tekst og tale fra politikere gitt i det politiske rom (van Dijk 2000). Van Der Valk (2003) skriver at politisk diskurs er en form for offentlig diskurs, som kjennetegnes av et språk som vektlegger abstrakte sosiale, politiske og økonomiske krefter, og ser på mennesker som fungerer og virker som sosiale agenter fremfor som individer. Van Dijk (1997) definerer politisk diskurs videre i forhold til aktører: Profesjonelle politikere, eller politiske institusjoner, som presidenter, statsministre, andre parlamentsmedlemmer og medlemmer av politiske partier, både lokalt, nasjonalt og internasjonalt.

For å forstå hva politisk diskurs er, er det nødvendig først å definere hva politikk er. Dette er et omstridt tema, med mange mulige svar. En bred definisjon innebærer at politikk er alle sosiale forhold som handler om makt, styre og autoritet. En smal definisjon, på den andre siden, sier at politikk er offentlig beslutningsaktivitet, og de rammene som leder individers og gruppers handlinger fram til offentlige vedtak (Østerud 2002). I den smale definisjonen avgrenses politikk til det som foregår gjennom de politiske institusjonene, som valg, lovgivning, lobbyarbeid, regjeringsdannelser og statsstyre, mens den vide definisjonen også ser politikk i det som foregår i mer uformelle sammenhenger som frivillige organisasjoner og familier, i den grad det har med makt, styre og autoritet å gjøre.

For å studere hvilken rolle politisk diskurs generelt spiller i utformingen av utlendinge-

og asylpolitikken, er det hensiktsmessig å fokusere på den delen av den politiske diskursen som er knyttet til politikere og de politiske institusjonene. Sammenlignet med en mer generell borgerdiskurs er det vi kanskje kan kalle en «politikerdiskurs» langt bedre dokumentert og derfor lettere tilgjengelig. Denne politikerdiskursen er dessuten «renere» enn en mediediskurs; det er mange flere måter å gå seg vill på i en mediediskurs. Dette skyldes blant annet at det stilles klare krav til politikere i forhold til åpenhet og at deres diskursive rom i stor grad er standardisert, gjennom faste prosedyrer i forhold til saksbehandling og normer for hvilket rom de har for å uttale seg, både i form og innhold. Mediediskursen på den andre siden er friere.

Det finnes ingen klare grenser innenfor det diskursive felt, og de ulike inndelingene i typer av diskurser er kunstige og omskiftelige. Det kan allikevel være nyttig å dele det diskursive felt inn i ulike sosiale institusjoner (politikk, borgere, media, rettssystemet, forvaltning, osv.) og sosiale domener (flyktninge- og asylpolitikk, velferdspolitik, miljøpolitikk, osv.), men disse diskursordenene, eller diskurssfærene, vil alltid overlappe (Jørgensen & Phillips 1999). At jeg velger å fokusere på den politiske diskursen slik den foregår hos politikerne betyr derfor ikke at jeg kan eller ønsker å utelukke medier og det sivile samfunn, men at jeg *fokuserer* på politikerne og de politiske institusjonene.

Grenser

Mouffe (2005) hevder at politikken av natur er et konfliktfylt felt, og at politiske spørsmål til enhver tid innebærer at det må tas valg mellom motstående alternativer. Dermed er en viktig effekt av politikken at den bidrar til å opprettholde, forsterke og konstruere grenser. Flyktninge- og asylpolitikken er blant de politiske feltene hvor konflikt tradisjonelt sett har kommet sterkest til uttrykk.

Nasjonalstatens suverenitet og flyktningepolitikk

We will decide who comes to this country and the circumstances in which they come (John Howard, i O'Doherty & Augoustinos 2008:576).

Uttalelsen er hentet fra den tidligere australske presidenten John Howard, og den oppsummerer godt betydningen av nasjonalstatens suverenitet. Siden Westfal-freden i 1648 har det i internasjonal politikk vært et kjent prinsipp at enhver stat har eksklusiv rett til å utøve makt innenfor sitt lands geografiske grenser

(Østerud 2002). Dette innebærer også retten til å holde utenfor sine landegrenser mennesker eller grupper en ikke ønsker skal oppholde seg i landet. Med dette som utgangspunkt kan det se ut som om man innen internasjonal politikk til enhver tid er prisgitt enkeltstaters vilje og ønske om å la mennesker krysse sine landegrenser. Til en viss grad stemmer dette.

Det er imidlertid ikke sånn at asylsøkere og flyktninger kan forhindres å reise inn i en annen stat. Det finnes internasjonale konvensjoner og avtaler som er ment å regulere dette. Menneskerettighetserklæringens artikkel 14 sier:

Enhver har rett til i andre land å søke og ta imot asyl mot forfølgelse (FN 1948).

Det betyr at disse menneskene har *rett* til å ta seg til en annen stat og søke om beskyttelse. Dermed er John Howards uttalelse ovenfor bare delvis i overensstemmelse med folkeretten. Australia — som alle andre land som har ratifisert erklæringen — er forpliktet til å ta imot og behandle søknader fra mennesker som ønsker asyl.

Flyktningekonvensjonen, Menneskerettighetserklæringen, Barnekonvensjonen og den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen (EMK) er de mest betydningsfulle avtalene knyttet til internasjonal flyktninge- og asylpolitikk (Lochner 1998). Disse avtalene er en del av folkeretten, som tar sikte på både å ivareta mellomstatlige forhold og enkeltmenneskers rettigheter. Folkeretten har altså en dobbeltrolle fordi den skal beskytte mennesker som ønsker å søke om asyl, samtidig som den skal ivareta statens rett rett til å stenge disse ute. Til tross for at folkeretten har dårlige systemer for å fange opp brudd på avtaler og færre sanksjonsmuligheter, er den av stor betydning. Det henger sammen med at nasjonalstatene har en gjensidig interesse av at konvensjonene opprettholdes.

Ifølge International Organization for Migration (IOM) sine anslag er det i år over 200 millioner mennesker som flytter til eller oppholder seg langvarig i et annet land enn det de ble født i³. Dette er en dobling siden 1980. Asylsøkere og flyktninger utgjør 16 millioner av disse menneskene (Rasmusson 2010). De aller fleste av disse søker asyl i sine naboland. Til sammen mottok Jordan, Pakistan, Syria og Iran nærmere ni millioner asylsøkere i 2009. Industriland mottok 377 160 asylsøkere (Rasmusson 2010). Av disse kom i underkant av 17 000 til Norge. Dette

---

³<http://iom.int/jahia/Jahia/policy-research/migration-research/world-migration-report-2010> hentet 25.07.2010

er to tusen flere enn året før, og ikke siden 2003 har antallet asylsøkere vært over 15 000. Mellom 2004 og 2007 kom det årlig mellom fem og syv tusen mennesker (Rasmusson 2010). Det er altså en veldig liten andel av verdens flyktninger og asylsøkere som kommer til Norge og Europa, selv om debatten de siste tiårene kanskje ikke gir dette inntrykket.

Sikring av egne grenser

Iløpet av de siste tiårene — etter Berlinmurens fall og veksten i ankomsten av asylsøkere og flyktninger fra fattige deler av verden — har europeiske stater satt igang en rekke tiltak for å bygge opp barrierer som skal forhindre at asylsøkere skal kunne ta seg til deres land (Van Leeuwen & Wodak 1999).

These restrictive measures through the excessive power of national sovereignty exercised by states have directly affected the ability for asylum-seekers and refugee claimants to either enter the safe country in the first place, or to claim asylum once they have crossed the borders⁴.

Disse innstrammingene er av avgjørende betydning, for asylsøknader kan ikke fremsettes utenfor vertslandet, og således må man se på disse barrierene som en strategi for å forhindre folk fra å søke asyl. Flyktninge- og asylpolitikken har i økende grad vært ansett som et sikkerhetspolitisk felt. Kriminolog Katja Aas Franko sier at: «*Flyktninger er ikke lenger mennesker som trenger beskyttelse; de er blitt mennesker som majoritetssamfunnet må beskytte seg mot*»⁵.

Franko (2005) mener at militariseringen av rike lands grenser er det mest slående illustrasjonen på denne utviklingen. EUs organ for beskyttelse av unionens yttergrenser, Frontex, sine operasjoner for å forhindre mennesker å ta seg sjøveien til Europa, også de som måtte ønske å søke om asyl, kan illustrere denne utviklingen. Helt til kysten av Vest-Afrika patruljerer Frontex' fartøyer til sjøs og i lufta. Mennesker som mistenkes for å være på vei mot Europa plukkes opp, og sendes tilbake til nærmeste kystby. Dermed forhindres mennesker, også de som ønsker å søke om asyl, å ta seg til Europa. At de aller fleste vestlige land har strammet inn asylpolitikken sin betydelig (Geddes 2003), er slik jeg ser det den mest slående illustrasjonen på hvordan rike land forholder seg til flyktninger. Regjeringens 13 punkter for innstramming av asylpolitikken er den hittil sterkeste innskjerpingen i norsk flyktninge- og asylpolitikk.

⁴<http://www.thepatrioticvanguard.com/spip.php?article5120> hentet 01.08.2010

⁵<http://www.culcom.uio.no/nyheter/2006/aas.html> hentet 02.08.2010

Diskursive grenser

Disse fysiske barrierene ville imidlertid ikke eksistert hvis det ikke var for at det fantes andre former for barrierer, barrierer av en diskursiv karakter. Gjennom diskurs skaper vi kategorier for å gjøre verden enkere, mer forståelig og håndterbar (Hall i Purvis & Hunt 1993). Og disse kategoriene gjør vi bruk av for å forklare og rettferdiggjøre skillene vi skaper.

Kollektiv identitet: «Oss» og «de andre»

I *Orientalismen* beskrev Edward Said et skille han mener mennesker i Oksidenten (vesten) har skapt mellom seg selv og menneskene i Orienten (den arabiske verden fra Marokko til Kina). Han hevder at et «vi» i Oksidenten har konstruert et «de» i Orienten som en negasjon av seg selv, altså at «de» er det «vi» ikke er (Said 1995). «De» snakker et annet språk enn «oss», «de» kler seg annerledes enn «oss», «de» tror på noe annet enn «oss», osv. Med det, hevder han, skapes et markant skille mellom «oss» og «de andre». Ifølge Said bygger dette skillet på de antakelsene vi har om «oss», og hva vi antar om «de andre». Etter at Said innførte disse begrepene har de blitt overført til mange andre sammenhenger, og begrepene brukes i dag mer generelt for å forklare dominansstrukturer der én gruppe føler seg overlegen «de andre», uavhengig av Saids geografiske referanser.

Knut Kjeldstadli (2008) skriver at det er vanlig for en majoritetsbefolkning å definere seg selv ut i fra hva man ikke er. Dette gjelder særlig når det man mener definerer «de andre» er noe negativt. Eller sagt på en annen måte: Man er *noe* fordi det også finnes *noe annet* man ikke er (Jørgensen & Phillips 1999). Og fordi man ofte gjør «de andre» til det verste denne andre gruppen har å by på, vil vårt syn på disse «andre» som regel være preget av negative stereotyper.

Som en følge av moderne kommunikasjonsteknologi og at det er enklere å reise fra ett sted til et annet enn tidligere, blir samfunnene vi mennesker bor og lever i stadig mer sammensatte. Dermed blir også oppfatningen om hvem og hva «vi» er utfordret i større grad enn tidligere. I de fleste land skapes det derfor et skille mellom de innbyggerne som kan vise til røtter i landet, og de som ikke kan det. Mouffe (2005) skriver at når det er snakk om slike kollektive identiteter handler det alltid om et «vi» som bare kan eksistere til forskjell fra et «de». Dette innebærer imidlertid ikke at forholdet mellom disse er basert på konflikt, men det har alltid potensial for å bli konflikt. Dette skjer, sier Mouffe, når «vi» opplever at «vi» trues av «deres» eksistens (2005).

Når dette skjer innebærer konstruksjonen av et slikt «andre» ikke bare et lingvistisk skille, det kan også få betydning for holdninger, handlinger og hverdagslivspraksiser. Disse «andre» omtales ikke bare som annerledes, men også som *underlige* (Mouffe 2005). Deres annerledeshet er en form for defekt. Nettopp derfor innebærer muligheten til å kunne konstruere et slikt skille mellom «oss» og «de andre» makt (Said 1995). Ved å konstruere et skille mellom seg selv, eller «oss», og «de andre» kan den dominerende gruppen også være med på å forme oppfatninger og kunnskap som tas for gitt. For eksempel hva som oppfattes som *rett* og *galt*; samt hva som oppfattes som *normalt* og *unormalt*. Foucault kaller denne formen for kunnskapskonstruksjon for «sannhetsregime» (Hall 1997).

Disse forestillingene påvirker samfunnet gjennom å prege både hvordan politikere og forvaltningen tenker, noe som danner grunnlag for politisk handling.

Politikk som grensedrager

Siden 2002 har Statistisk Sentralbyrå (SSB) gjennomført en årlig spørreundersøkelse hvor de kartlegger nordmenns holdninger til innvandrere. Resultatene for 2008 og 2009 viste en markant negativ utvikling i informantenes holdning til flyktingers adgang til Norge⁶. Dette er interessant, fordi 2008 var året da regjeringen selv innførte strengere regler for disse menneskenes adgang til og opphold i Norge, med begrunnelse om at dette var nødvendig. SSBs undersøkelse viser at den tilsvarende «innstrammingen» i opinionens syn på flyktingenes adgang til Norge kom *etter* regjeringens. Her ser det ut til at politikerne både setter agendaen og definerer hva som er sibart. Mountz oppsummerer dette godt:

One of the reasons that migration is such an important area of study is that it traverses many boundaries, connecting in its wake so many other social, cultural, economic and political phenomena (Mountz 2009:183)

Politisk diskurs innenfor ulike sfærer

Språket endrer seg parallelt med sosiale variabler (Fairclough 1992). Både stedet man befinner seg på, settingen og den sosiale hensikten er avgjørende faktorer for hvordan man velger å bruke språket. De fleste av oss modellerer vårt språk

⁶<http://www.ssb.no/innvhold/tab-2009-11-24-03.html> hentet 24.07.2010

avhengig av om man er inne eller ute, sammen med besteforeldre, barn eller kolleger, om man er på fest, på nattoget eller på et jobbintervju. Formålet med språkbruken spiller også inn. Dette kommer godt til syne i utøvelsen av politikerrollen i ulike sfærer. Sagt med andre ord er det ulike koder som gjelder for hva som er «riktig» språkbruk. Hvilket rom diskursen utspilles i må forstås som en del av diskursens kulturelle sammenheng, og jeg vil derfor i det følgende kort si noe om hva som kjennetegner språkbruk i de tre ulike sfærene jeg har innhentet data fra.

Parlamentsdebatt er sammen med *offisielle dokumenter* de mest formelle former for politisk diskurs. Her brukes et nøkternt og presist språk, styrt av regler for tidsbruk og talerekkefølge (van Dijk 2000b). Disse kjennetegnene avgrensner i utgangspunktet bare debattens form, men vil imidlertid også få konsekvenser for innholdet. På mange måter kan man si at dette normalt er den minst kontroversielle formen for politisk diskurs. Politisk diskurs som utspilles i parlamentsdebatter er preget av en respekt for rommet, som innebærer at det for eksempel sjelden forekommer avbrytelser, personangrep eller latterliggjøring. Språket i offisielle dokumenter og parlamentsdebatt er høfligere enn TV-debatter, men språket i parlamentsdebatt er langt mer muntlig og engasjert enn meldinger til stortinget og proposisjoner.

Latterliggjøring, personangrep og avbrytelser er imidlertid ikke uvanlig i *direkte-sendte debatter i media*. Dette er en form for politisk diskurs der tempoet er høyere, presisjonsnivået kan være noe lavere og popularisering av det politiske innholdet er vanlig. For politikere er dette den måten de best fanger velgere, og media gir dem mulighet til å gi et komprimert inntrykk av hvem de er, og hva de mener om den saken som diskuteres. I slike situasjoner er mange opptatt av å synliggjøre forskjellene mellom seg selv og andre politikere, noe som bidrar til å gjøre disse debattene enda mer problemorienterte enn annen politisk diskurs.

Diskursen i de *intervjuene* jeg har gjennomført har nok vært noe annerledes enn i de offentlige sammenhengene jeg har vært inne på. Det kvalitative forskningsintervjuet er en setting der informant og den som intervjuer kommer nokså tett innpå hverandre. Det er derfor naturlig at språket som brukes er mer personlig enn ellers. Det er god grunn til å anta at informantene her også deler av sine egne tanker og vurderinger, og ikke nødvendigvis snakker på vegne av hele partiet til enhver tid.

Bak politikernes språk ligger det som regel en intensjon. Helhetsinntrykket knyt-

tet til diskursen behøver imidlertid ikke være intensjonelt. Så selv om tolkningsmulighetene er mange, dreier den politiske diskursen seg nødvendigvis om kommunikasjon. Denne kommunikasjonen kan være «*klargjørende, forvirrende, forførende, bedragerisk, intensjonell eller tilfeldig*» (Krogstad 1999:253).

Fairclough gjør et skille mellom tekstens *animator* og tekstens *principal* (Fairclough 1992:78). Disse to rollene kan innehas av én eller flere aktører. Animatoren er personen som *utfører diskursen*. Med det mener jeg hun eller han som fremfører en tale, skriver en tekst eller er informant i et intervju. Principalen er den som får sin posisjon representert gjennom de ordene, eller den teksten animatøren presenterer. Dette er et nyttig skille i forhold til mitt case. Jeg presenterer flere animators diskurser i oppgaven, først og fremst mine informanter. Disse er imidlertid ikke alene principal bak det budskapet de presenterer, det er de ulike politiske partiene som innehar denne rollen.

Interdiskursivitet

Når flyktninge- og asylpolitikken diskuteres og legges opp, må politikere balansere hensyn til juss, partipolitisk ideologi, det politiske samarbeidet og byttehandler, i tillegg til økonomi, internasjonale forhold, og — ikke minst — folkets meninger, ønsker og reaksjoner. En diskurs vil alltid bygge på og moderere allerede eksisterende diskurser. Sammenhengen mellom ulike kommunikative begivenheter og diskurser kalles *interdiskursivitet* (Fairclough 1992). Å studere dette er interessant i forhold til å undersøke hvordan de ulike diskursene påvirker og trekker på hverandre.

Total configurations of discursive practices in particular institutions, or indeed in a whole society. (...) Texts are constructed through other texts being articulated in particular ways, ways which depend upon and change with social circumstances. On the level of orders of discourse, relationships among and boundaries between discourse practices in an institution or the wider society are progressively shifted in ways which accord with directions of social change (Fairclough 1992:9).

I denne sammenheng er det viktig å bemerke at til tross for at politiske dokumenter, parlamentsdebatter og tv-debatt er tre rom hvor den politiske diskursen utspilles på ulikt vis vil de alltid påvirke hverandre. Det samme gjelder flyktninge- og asyldebatten utenfor den politiske diskurs. På samme måte som diskurser i seg selv og hegemoni er tekstens og diskursers forhold til hverandre heller ikke fastlåste, men ufullstendige og i konstant endring (Fairclough 1992).

Det som kjennetegner politisk diskurs, til forskjell fra ikke-politisk diskurs, er først og fremst at den er nødt til å ta inn alle hensynene presentert ovenfor. Dermed er den som regel mer sammensatt enn i andre diskurser. Den juridiske dimensjon er kanskje den som er mest kjennetegnet den politiske diskursen.

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg presentert den sosialkonstruktivistiske tradisjonen, og sett på diskursanalysen som en særskilt teori innen denne tradisjonen. Den sosialkonstruktivistiske virkelighetsforståelsen bygger på en overbevisning om at virkeligheten er en foranderlig størrelse, og at vi ilegger den ulikt meningsinnhold avhengig av kulturell og historisk kontekst. Diskursanalysen vektlegger videre at språket styrer denne sosiale konstruksjonen av virkeligheten. Politisk diskurs innebærer derfor makt, fordi måten politikerne snakker om et tema påvirker politiske standpunkt og politiske beslutninger.

3 | Metode

Begrepet *metode* kan forstås som læren om verktøy som kan benyttes for å samle inn og analysere informasjon (Thagaard 2009). Gjennom et forskningsprosjekt må forskeren kontinuerlig gjøre valg knyttet til hvilke verktøy hun eller han vil ta i bruk, og hvordan verktøyene skal brukes. Disse beslutningene vil påvirke hvilken retning prosjektet tar og hvilke forskningsresultater prosjektet kan lede frem til. Nettopp derfor er det viktig å gjøre informerte valg, basert på kunnskap om ulike alternativer og om de konsekvensene valgene kan få (Chouliaraki & Fairclough 1999).

I denne delen av oppgaven skal jeg se på mine metodiske valg, og redegjøre for de holdningene, interessene og meningene de bygger på. Kapitlet er delt i fire deler. Først vil jeg legge frem forskningsdesignet, og drøfte de metodiske valgene jeg har gjort i utarbeidelsen av dette. Deretter vil jeg presentere de datakildene jeg har valgt å bruke, og gjøre rede for min datainnsamling. Videre vil jeg se på tre etiske hovedprinsipper ved kvalitativ forskning, og drøfte hvorvidt jeg har opptrådt i samsvar med disse. Til slutt vil jeg se på hvordan jeg har jobbet analyseprosessen, blant annet gjennom kategorisering og fortolkning.

3.1 Forskningsdesign

Forskningsdesignet er omrisset eller strukturene som avgjør hva man studerer, og hvordan man går fram for å gjennomføre et prosjekt. Man kan si at forskningsdesignet er de grunnleggende premisene som ligger til grunn for et forskningsprosjekt. Det omfatter valg av tema, overordnet tilnærming, teori og datainnhentelseverktøy.

Tema

Å skrive om regjeringens innstramming av asylpolitikken er et valg som bunner i mine interesser og personlige erfaringer. Jeg har i flere år jobbet med flyktninger og asylsøkere, så dette er et felt jeg kjenner godt, interesserer meg for og mener mye om. De siste årene har jeg lagt merke til en viss endring i politikeres måte å snakke om asylsøkere og flyktninger. Det synes å være en sterkere problemorientering enn tidligere. Da regjeringen la frem de 13 punktene for innstramming av asylpolitikken høsten 2008 ble dette inntrykket forsterket, noe som bidro til at jeg valgte å skrive denne oppgaven. At forslaget om fireårskrav rommer en lovendring gjorde det mulig for meg å koble sammen fire viktige felt, nemlig flyktninger og asylsøkeres rettigheter, politikk, jus og diskurs.

Hammersley og Atkinson (2007) presenterer personlige erfaringer og interesser som to vanlige begrunnelser for forskerens valg av tema. De knytter dette videre opp mot enkelte utfordringer forskeren bør være klar over. Først og fremst sier de at når man har en tilknytning til et forskningsfelt vil hun eller han i mindre grad enn ellers være i stand til å studere feltet med en nødvendig analytisk distanse.

Jeg er klar over at dette kan være tilfelle for meg, og det er noe jeg merket meg allerede da jeg jobbet med intervjuguiden. Å formulere gode og kritiske spørsmål både ovenfor de partiene jeg sympatiserer med og de partiene jeg ikke sympatiserer med var vanskelig. I møte med enkelte partier fremsto det for meg som åpenbart hvilke områder som skiller seg fra andre partiers posisjon. Dette har vært betydelig vanskeligere i møte med de partiene jeg selv mener fører en god flyktninge- og asylpolitikk — det har vært mye vanskeligere å se det spesielle i det jeg selv opplever som naturlig og riktig. De samme utfordringene har gjort seg gjeldende i analysearbeidet mitt. Jeg mener at min bevissthet knyttet til dette i alle fall til en viss grad har veid opp for denne skjevheten.

Jeg mener imidlertid at min personlige interesse også kan anses som mitt største fortrinn. Mitt engasjement har for meg fungert som en skjerpande faktor. Det er en fordel at jeg mener mitt prosjekt er viktig, og at det jeg kommer frem til har betydning. Thagaard (2009) mener at en slik nærhet til feltet kan innebære at forskeren utvikler en dypere forståelse for temaet enn hun ellers ville gjort.

Tilnærming

For å gjøre en studie av hvordan de ulike politiske partiene snakker om og forholder seg til en lovendring er det nyttig å gjøre et kvalitativt prosjekt. Kvalitativ forskning er samlebetegnelsen på tilnærminger som tar sikte på å gå i dybden på et begrenset område for å få en bred forståelse for temaet (Hammersley & Atkinson 2007).

Den kvalitative metoden kjennetegnes av at det som regel er nær kontakt mellom forskeren og den eller de som studeres (Thagaard 2009). Denne nærheten gjør det mulig for forskeren å utvikle en god forståelse for informantenes situasjon, og tilnærmingen er derfor spesielt godt egnet for å få kunnskap om «*hvordan enkeltpersoner opplever og reflekterer over sin egen situasjon*» (Thagaard 2009:12). Kvalitative studier egner seg spesielt godt til å fordype seg i sosiale fenomener og studier av temaer i endring. Dette er utgangspunktet for at jeg har valgt denne tilnærmingen til mitt forskningsprosjekt.

Posisjonalitet og refleksivitiv

Spørsmålet om posisjonalitet kan knyttes til forholdet mellom innlevelse og systematikk, og innebærer at forskeren må overveie hvordan hans eller hennes rolle kan ha påvirket forskningsmaterialet (Thagaard 2009). Gode forskningsprosjekter krever en involvert forsker, men forskerens tilstedeværelse vil alltid være av betydning, derfor må vi ha et bevisst forhold til oss selv, og redegjøre for den innflytelsen eller rollen det har. Thagaard skriver:

Data kan ikke (...) betraktes som noe som er gitt «der ute», utenfor forskerens forståelse av den virkeligheten som studeres. I en viss forstand utvikler forskeren data (2009:30).

Thagaards poeng henger sammen med det jeg har presentert i teorikapittelet: At virkeligheten ikke er noe som eksisterer utenfor oss, men at det er subjektive enheter som potensielt kan endres kontinuerlig. Det innebærer at de dataene jeg som forsker innhenter i mitt prosjekt ikke er objektive sannheter, men derimot mine informanternes subjektive fremstillinger, opplevelser og meninger. På samme måte som mine informanter konstruerer dataene jeg samler inn basert på sin forståelse av virkeligheten gjør jeg også det. Det blir dermed riktig å si at mine data og særlig måten jeg har analyserer er utformet i et samspill mellom to subjekter.

Som forsker påvirker jeg det informantene sier i intervjusituasjonen, og meningen dette ilegges. Min utvikling av data handler både om mitt møte med informantene, men også i forhold til valg av data. Det er bare jeg som velger hvilken data jeg vil samle inn. Med det mener jeg at selv om mine informanter, gir meg et innblikk i sine diskurser gjennom uttalelser i media, pressemeldinger og intervjuene jeg har gjort, er det jeg som avgrenser denne diskursen. Det er mine forutinntatte holdninger, min kunnskap og mine interesser som styrer hvilke spørsmål jeg velger å stille, hva jeg «leter» etter i tekstene og hvilke deler jeg plukker ut i analysen. Fairclough tar opp dette når han presenterer skillet mellom *potensiell* og *tilskrevet* mening i diskursanalyse. Han mener enhver tekst har en gitt potensiell mening, men at hun eller han som tolker denne teksten aldri vil få frem all denne meningen. Fortolkeren vil derimot bare tilskrive noe av innholdet mening, og bare den formen for mening hun eller han selv finner (Fairclough 1992). Studier av diskurs vil således alltid være ufullstendig. Dermed vil det kunne være mer korrekt å si at jeg skriver en analyse av den politiske diskursen jeg har identifisert, basert på deler av innholdet i den politiske diskursen.

For å motvirke de negative følgene av min posisjonalitet må jeg innta en *refleksiv* holdning til min egen rolle. Jeg må reflektere over hvilke følger det kan ha fått. Ved å innlemme min egen rolle i forskningsfokuset og å utnytte min deltakelse til noe positivt kan jeg produsere gode representasjoner av den sosiale verden og rettferdiggjøre dem (Hammersley & Atkinson 2007). Grunnlaget for forskningen må gjøres klart, for den vitenskapsteoretiske fortolkningsramme danner grunnlaget for den forståelsen forskeren utvikler i løpet av forskningsprosessen, skaper fokuset.

Det jeg har skrevet til nå betyr ikke at jeg anser posisjonalitet som et problem. Posisjonalitet er et faktum. Vi mennesker kan ikke opptre utenfor diskurser: At dette også omfatter meg svekker ikke kvaliteten på mine data eller analysen, men det er viktig å ha med seg. Det innebærer at jeg må være kritisk til mine antakelser, vurderinger og valg. Hammersley og Atkinson (2007) sier det på en god måte:

The aim is not to gather pure data that are free from potential bias. There is no such thing. Rather, the goal must be to discover the best manner of interpreting whatever data we have and to collect further data to develop and check our inferences (:102).

Det er viktig å være bevisst sin posisjon og konsekvensene den kan få for forsk-

ningsprosjektet. Posisjonalitet slår ut i alle deler av prosjektet, og er noe man må være bevisst i alle ledd. Derfor kommer jeg gjennom hele metodekapittelet mitt inn på hvordan posisjonalitet kan ha påvirket de ulike stadiene av mitt forskningsprosjekt.

3.2 Data og datainnsamling

Datakilder

For mitt masterprosjekt har jeg valgt å bruke tre ulike hoveddatakilder. Først og fremst gjør jeg kvalitative intervjuer med sentrale representanter fra de syv stortingspartiene. I tillegg benytter jeg meg av offentlige dokumenter knyttet til fireårskravet, og opptak fra direktesendte debatter i radio og fjernsyn fra den 3. september 2008, dagen de tretten punktene ble lagt frem.

De offentlige dokumentene er alle direkte knyttet til arbeidet med fireårskravet og omfatter (1) Odelstingsproposisjonen, (2) stortingskomitéens innstilling, og (3) referat fra debatt i odels- og lagtinget på Stortinget. I tillegg bruker jeg til en viss grad også (4) høringsbrev og høringsuttalelser knyttet til begge lovforslagene. Videre ser jeg på mer generelle dokumenter som berører fagfeltet, men ikke nødvendigvis fireårskravet spesielt. Dette omfatter regjeringserklæringer og partiprogram fra de ulike politiske partiene. Disse dokumentene spiller imidlertid en mindre sentral rolle enn de førstnevnte.

For intervjuene har jeg valgt å gjøre et *strategisk utvalg*, det vil si at jeg har valgt informanter som har kvalifikasjoner som er formålstjenlige i forhold til målet med undersøkelsen (Thagaard 2009). Med mål om å undersøke hvordan de ulike politiske partiene snakker om innstrammingen av asylpolitikken var mitt ønske i utgangspunktet å snakke med de ulike partienes innvandringspolitiske talsperson, fordi det er denne personen som formelt sett sitter med ansvaret for dette politikkområdet. Det var samtidig viktig for meg at den personen jeg fikk snakke med hadde god kjennskap til partiets arbeid med *fireårskravet*. Det var imidlertid ikke alle innvandringspolitiske talspersoner som hadde mulighet, eller nok kunnskap om fireårskravet til å bli intervjuet. Derfor har jeg en sammensatt gruppe informanter.

Jeg har intervjuet (i kronologisk rekkefølge) innvandringspolitisk talsmann i Fremskrittspartiet, Per-Willy Amundsen; leder av kommunal- og forvaltningskomitéen

og av Oslo SV, Heikki Holmås; innvandringspolitisk talsperson i Kristelig Folkeparti, Geir Jørgen Bekkevold; Venstres nestleder og leder av Venstres internasjonale utvalg, Helge Solum Larsen; Senterpartiets nestleder og tidligere medlem av kommunal- og forvaltningskomitéen, Trygve Slagsvold Vedum; Arbeiderpartiets tidligere statssekretær i Arbeids- og inkluderingsdepartementet Libe Rieber-Mohn; samt nestleder og tidligere innvandringspolitiske talsperson i Høyre, Bent Høie.

Jeg valgte ut disse personene fordi de i kraft av sine stillinger er blant de personene som har best kjennskap til mitt tema, og samtidig har en tilstrekkelig sentral rolle i partiet til at de har vært i en posisjon til å kunne uttale seg på vegne av partiet. Helge Solum Larsen, Trygve Slagsvold Vedum, Libe Rieber-Mohn og Bent Høie er alle informanter jeg har tatt kontakt med fordi nåværende innvandringspolitiske talsperson ikke har vært tilgjengelig for intervju. Jeg mener imidlertid at alle disse fire er minst like kompetente og nyttige informanter — om ikke mer — og ser derfor ikke på dette som et problem.

Den 4. september 2008 var det tre direktesendte programmer med sentrale politiske aktører involvert. I NRK1 gikk programmet *Redaksjon ÉN*, hos TV2 dekket programmet *Tabloid* saken og i NRK P2 var det et 15 minutter langt innslag i *Dagsnytt Atten*. Alle disse programmene er viktige datakilder for meg i arbeidet med denne oppgaven. Som jeg har beskrevet i teorikapittelet er det veldig interessant å studere direktesendte debatter, fordi dynamikken i disse er annerledes enn i andre politiske forum. Slik jeg ser det utfyller disse dataene de andre på en god måte.

Intervjuer som metode

Jeg har valgt å bruke intervjuer som min primære metode for datainnhenting, fordi intervjuet gjør det mulig å samle mye informasjon på kort tid. I tillegg åpner intervjuet i større grad enn andre forskningsmetoder opp for å få frem informantenes egne tanker, refleksjoner og følelser (Thagaard 2009). Den iboende åpenheten som ligger i intervjusituasjonen er slik jeg ser det også en styrke. I en intervjusituasjon har jeg som forsker mulighet til å stille spørsmål, få bekreftet eller avkreftet min egen forståelse i tillegg til å be om ytterligere utdypninger av det jeg synes er spesielt sentralt. Det har vært nyttig for meg.

Her er det viktig å merke seg at selv om jeg har snakket med personer som har

uttalt seg på vegne av et parti er disse personene også mennesker som mener noe og som selv har en personlig posisjon både i forhold til denne saken og innad i partiet, og at det har innvirkning på den informasjonen jeg har samlet inn. At jeg i stor grad har basert meg på uttalelser til én enkelt representant for partiet gjenspeiler hvordan den offentlige debatten i Norge fungerer, for det er som regel én, maksimalt noen få, politikere per parti som representerer partiet i saker knyttet til hvert fagfelt. Dermed blir disse politikerne viktige bidragsytere i den dynamiske prosessen en debatt rundt et lovforslag er. Til tross for at den politiske diskursen er noe denne personen utarbeider sammen med rådgivere og andre politikere i partiet — og at utgangspunktet uansett er partiets politiske plattform — vil hun eller hans personlige bidrag i debatten påvirke utformingen av et lovverk (Bauder, 2008). Det er relativt få partipolitiske kilder som sier noe om hvordan partiene stiller seg i forhold til denne saken, utover om de støtter innstrammingsforslaget eller ikke, og derfor kan den aller meste av informasjonen jeg har tatt utgangspunkt i spores tilbake til disse enkeltmenneskene.

Tre av mine informanter står frem som spesielt sentrale i arbeidet med fireårskravet. Det er representantene for SV, SP og AP, Heikki Holmås, Trygve Slagsvold Vedum og Libe Rieber-Mohn. Disse tre utarbeidet i fellesskap regjeringens 13 punkter for innstramming av asylpolitikken (Intervju, Rieber-Mohn, Holmås, Amundsen og Slagsvold Vedum). Iløpet av denne prosessen bestemte SV seg for å ta dissens, mens SP valgte ikke å gjøre det. Til tross for at de 13 punktene ble lagt frem som en del av regjeringens arbeid, har ingen lagt sjul på at det er Arbeiderpartiet som står bak og har drevet dette arbeidet, og daværende statssekretær Libe Rieber-Mohn er kvinnen som har vært mest sentral i dette arbeidet.

Her må jeg derfor igjen innskrenke rekkevidden av dette prosjektet. Dette er et studium av mine selvutvalgte temaer og vinklinger av enkelte politikeres talemåte og argumentasjon i forhold til innstrammingen av enkelte innvandreres mulighet til familieinnvandring.

Intervjusituasjonen

Alle de syv intervjuene jeg gjennomførte ble avholdt på informantens egenvalgte sted. De fem stortingsrepresentantene ble intervjuet på sine stortingskontorer. Helge Solum Larsen ble intervjuet på Venstres hovedkontor i Oslo, mens Libe Rieber-Mohn ble intervjuet i sitt hjem. Intervjuene ble avtalt gjennom epost- og telefonkontakt, og alle informantene hadde fått tilsendt et informasjonsskriv

forut for intervjuene (Vedlegg 3). I skrevet informerte jeg om mitt prosjekt, om deres rolle i prosjektet og om deres rett til å trekke både seg selv og informasjon de ga fra seg når som helst. Jeg ba også om tillatelse til å bruke båndopptaker i forkant av intervjuene, noe alle informantene ga meg. Informasjonsskrivet ble godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) sammen med resten av prosjektet.

Alle informantene jeg snakket med var åpne, engasjerte og villige til å dele informasjon, betraktninger og meninger om fireårskravet og norsk flyktninge- og asylpolitikk i et større perspektiv. De var også villige til å sette meg inn i hvordan min sak var behandlet i deres respektive partier, og hvilken forståelse og hensyn de hadde tatt for å komme frem til sine synspunkter.

Hammersley og Atkinson (2007) påpeker at det er viktig som intervjuer å forhandle frem en god intervjusituasjon, og legge opp til at informanten skal føle seg vel. Jeg åpnet alle intervjuene med å presentere meg selv, mitt prosjekt og intensjonen med intervjuet mer detaljert enn i informasjonsskrivet. Jeg fortalte også hva jeg håpet informanten kunne bidra med av informasjon. I tillegg gjentok jeg deres mulighet til å trekke tilbake den informasjonen de måtte ønske i etterkant, og at de ville få sjekke sitater fra intervjuet. Mest av alt forsøkte jeg å understreke at selv om jeg hadde en plan for intervjuet ønsket jeg at de skulle lede oss i den retning de mente var riktig, og gjerne bringe opp problemstillinger jeg ikke tok opp. Jeg ga klart uttrykk for at jeg ikke kunne vite det de visste, og at det var deres perspektiv jeg var ute etter.

Intervjuene med representantene fra de ulike politiske partiene var delvis strukturerte intervjuer. I dette ligger det at temaene jeg ønsket å ta opp i stor grad var bestemt på forhånd, spørsmålene jeg ville stille var formulert i forkant av intervjuet, og jeg hadde en rekkefølge jeg i utgangspunktet ønsket å følge. De ulike intervjuene fortonet seg ulikt. Noen av intervjuene fulgte min intervjuguide nokså nøye, mens samtalen i andre intervjuer i større grad ble styrt av informanten, og dermed var friere. Intervjuguiden som ligger vedlagt viser hvordan jeg så for meg at temaene ville tas opp i forkant av intervjuene (Vedlegg 4). Alle temaene og innholdet i de aller fleste spørsmålene inngikk i alle intervjuene. Intervjuguiden var også justert i forhold til den personen og det politiske partiet jeg intervjuet. Som intervjuguiden viser stilte jeg noen spesielle spørsmål til hvert parti. Personkjemien mellom meg og mine informanter varierte, men jeg opplevde alle intervjuene som gode, og at både jeg og mine informanter var komfortable med situasjonen.

I litteraturen har maktspektet ved intervjusituasjonen blitt vektlagt (Thagaard 2009, Hammersley & Atkinson 2007). Det at forskeren har regien alene, ved at hun eller han bestemmer tema og hvilke spørsmål som skal stilles, fremstilles som negativt. I mitt tilfelle mener jeg imidlertid at maktspektet er litt annerledes. Til tross for at jeg bestemte tema, innfallsvinkel og spørsmålene for intervjuene i tillegg til at jeg ledet samtalen, har mine informanter også hatt sterke roller. Dette er erfarne intervjuobjekter og fremtredende skikkelser i det norske politiske landskapet. De aller fleste har lang erfaring som politikere. En intervjusituasjon er for dem en situasjon der de er på hjemmebane. Det samme er arenaen for intervjuene. Som en uerfaren, ung student i møte med denne situasjonen mener jeg at mine informanter har fått noe av makten tilbake. Også det at jeg la vekt på at jeg var interessert i å høre deres versjon av saken, og at de bestitter kunnskap jeg ikke har, er faktorer jeg mener kan ha bidratt til å rette opp dette i utgangspunktet skjeve forholdet.

En annen vanlig problemstilling knyttet til intervjusituasjonen handler om i hvilken grad informantene gir fra seg korrekt informasjon: Hvordan kan man som forsker vite at det man blir fortalt er sant? Jeg mener at dette ikke er en like påtrengende problemstilling for meg fordi jeg er ute etter informantenes subjektive fremstillinger. Jeg tror ikke mine informanter med nødvendighet ønsker å gi meg virkeligheten *sånn den er*, men jeg tror de ønsker å gi meg *sin egen virkelighet*. Og at denne virkelighet er slik den passer inn i deres verdensbilde, slik at den justeres og muligens også pyntes på. Slik jeg ser det er denne virkeligheten den eneste virkeligheten som finnes. Som jeg har redegjort for i teorikapittelet mener jeg at verden er slik vi forstår den. Således er den virkeligheten informantene presenterer meg for også den virkeligheten jeg ønsker å få innblikk i.

For å forhindre at jeg skulle påvirke hvilken fremstilling mine informanter ønsket å dele med meg har jeg forsøkt å ikke gi for sterkt inntrykk av hva jeg mener, eller å komme med verdivurderinger knyttet til de ulike partiene. Jeg har hatt som mål å være positiv, lyttende og interessert i intervjusituasjonen.

Denne overgangen mellom intervjusituasjonen og det som kommer etter på, har for meg fremstått som veldig tydelig. Idét båndopptakeren slås av endres stemningen, og forholdet mellom informant og forskeren endres. Dette er en verdifull del av datainnhenting min, for her har informanten som regel gått over til å være personlig, og si mer om hva hun eller han selv mener, enten om egen rolle, sitt parti eller de andre partiene. Videre har jeg også diskutert innvandringsfeltet

nokså bredt med noen av mine informanter. Den informasjonen jeg har fått i disse situasjonene er informasjon jeg ikke kan bruke eksplisitt i oppgaven, men det er like fullt informasjon som har bidratt til min egen forståelse, og dermed vært med på å heve kvaliteten på prosjektet.

Politikere er mennesker som basert på ulike kriterier velges inn av folket for å representere oss i politisk sammenheng. Utover dette er det imidlertid ikke gitt at de er like. De har ulik sosial og faglig bakgrunn, og mine informanter har også ulik ansiennitet på Stortinget. Politikken er i dag ikke begrenset til politisk innhold som kan dras ut fra partiprogrammer og grunnprinsipper, men omfatter mange store saksfelt. Alle de syv representantene jeg snakket med hadde inngående kjennskap til sitt eget partis politiske plattform, men der noen hadde jobbet eksplisitt med utlendingsfeltet over lang tid og hadde inngående kjennskap både til saker, til feltet og til historikken, var det andre som hadde mindre erfaring. Mest kom det ut av de intervjuene der informantene hadde bredest kunnskap og innsikt i *både* feltet og prosessen, men alle intervjuene var gode og informative.

3.3 Tre hovedprinsipper for forskningsetikk

At forholdet mellom forsker og informant er tett i kvalitativ forskning er en av de viktigste årsakene til at man som forsker møter på mange etiske problemstillinger. Her vil jeg ta for meg de problemstillingene som er spesielt fremtredende og kan knyttes til forholdet mellom meg og mine informanter. Mitt utgangspunkt her er at alle valgene jeg har gjort i forskningsprosessen potensielt sett kan få konsekvenser for de involverte parter. Det er dette som gjør at det er så viktig å være bevisst gjennom hele forskningsprosjektet, helt fra planleggingsfasen, til datainnsamlingsperioden, tolkningsprosessen og resultatfremleggingen.

Informert samtykke

Det viktigste prinsippet i ethvert forskningsprosjekt er at forskeren må ha et informert samtykke fra sine informanter. Et informert og fritt samtykke innebærer at informantene har fått informasjon om hvilken rolle hun eller han spiller i prosjektet, at deltakelse er helt frivillig, og at de er inneforstått med at de på ethvert tidspunkt kan velge å trekke seg, uten at dette vil få negative konsekvenser (Thagaard 2009). Formålet med å ha et slikt prinsipp er å forebygge at informantene skal føle seg krenket, noe som er viktig som et generelt etisk prinsipp. Det står

også sentralt for å bevare tiltroen til forskning generelt, slik at man ikke hemmer andre forskeres virksomhet i fremtiden¹.

Med hjemmel i personopplysningsloven fra 2001 krever Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste (NSD) at alle forskningsprosjekter som innebærer behandling av personopplysninger meldes til dem (Thagaard 2009). Jeg søkte derfor NSD om tillatelse til prosjektet den 18. januar 2010. Jeg sendte NSD mitt utkast til infoskriv og etter noen korrigeringer ble dette godkjent. Infoskrivet jeg sendte mine informanter danner utgangspunktet for den første kontakten mellom dem og meg (Vedlegg 2). Som jeg allerede har nevnt ble innholdet i informasjonsskrivet fulgt opp i intervjusituasjonen, hvor jeg gjentok og utdypet det som sto der. I tillegg svarte jeg på spørsmål fra de informantene som ønsket mer informasjon. I etterkant av at mitt feltarbeid var avsluttet har jeg vært i kontakt med mine informanter, og jeg har minnet dem på muligheten til å trekke seg. Jeg mener at alle mine informanter har godtatt å delta på riktig grunnlag.

Thagaard tar opp problemstillingen knyttet til hvor mye informasjon man som forsker skal gi sine informanter (2009). For detaljert informasjon kan styre informantens adferd og uttalelser, og dette kan i ytterste konsekvens ødelegge for datainnhenting. Da må man gjøre en vurdering av hvilken informasjon man vil holde unna informant(en), og om man mener at man kan gjøre dette uten å ødelegge. Jeg hadde i det store og hele en åpen dialog med mine informanter, men på ett punkt var jeg mindre åpen enn jeg kunne vært: Både i min kontakt med informanter forut for intervjuene og i intervjusituasjonen lot jeg bevisst være å bruke ordene *politisk diskurs* og *talemåte*, fordi dette kunne føre til at informantene fikk et for sterkt fokus på form fremfor innhold i måten de snakker om temaet. Jeg var redd for at en slik selvbevissthet ville distrahere. Isteden sa og skrev jeg at jeg ønsket å undersøke de ulike partienes synspunkter på saken. Slik jeg ser det er dette en korrekt beskrivelse av mitt prosjekt, selv om den kunne vært mer presis. Ved noen anledninger har jeg blitt spurt om hva min problemstilling er. Jeg har da valgt å svare helt ærlig at jeg jobber med utgangspunkt i problemstillingen *hvordan snakker de ulike politiske partiene om innstrammingen?* For meg var det her uaktuelt å lyve, men fordi jeg mener det kan fungere negativt at informantene mine har denne informasjonen har jeg valgt ikke å gi de denne informasjonen dersom de ikke ba om den. Det er altså ingen av mine informanter

---

¹<http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/B-Hensyn-til-personer-5-19/9-Krav-om-informert-og-fritt-samtykke/> hentet 11.04.2010

som av meg er forsynt med begrepet *politisk diskurs*.

Som jeg har skrevet har jeg vært i kontakt med mine informanter også i etterkant av intervjuene. De er nå rett før innlevering også informert om oppgavens tittel. I tillegg har de fått godkjenne egne sitater.

Konfidensialitet

Videre er prinsippet om konfidensialitet, som sier at informanter har krav på at den informasjonen de gir fra seg om personlige forhold blir behandlet konfidensielt, viktig å ivareta. Forskeren må hindre bruk og formidling av informasjon som kan skade enkeltpersonene det forskes på².

Som jeg vil komme tilbake til har jeg valgt å ha full åpenhet knyttet til hvem mine informanter er, og jeg har også gjort det klart at jeg kan komme til å bruke all den informasjonen informantene gir fra seg, så lenge de ikke ber meg om noe annet. Dette har naturlig nok medført at jeg ikke sitter på mye fortrolig informasjon. Jeg har imidlertid bestemt at lydfilene og de transkriberte intervjuene skal destrueres når prosjektet ferdigstilles. Dersom informasjonen faller i feil hender kan den komme til å bli brukt i andre sammenhenger enn de jeg har blitt enig med mine informanter om. I tidsperioden fra intervjuene ble gjennomført til prosjektet nå avsluttes har jeg oppbevart disse filene på passordbeskyttet datamaskin som enten har vært under oppsyn eller låst bort. På den måten har jeg gjort det jeg kunne for at materialet ikke skulle komme på avveie, og informantene har skullet føle seg trygge.

Konsekvenser av å delta i forskningsprosjektet

I mange disipliner er mulige skadevirkninger av å delta i forskningsprosjekter lett identifiserbare. Det er ikke tilfellet i samfunnsvitenskapelig forskning (Thagaard 2009). Det tredje hovedprinsippet for etisk forskning sier at man som forsker er ansvarlig for å forhindre negative konsekvenser deltakelse i forskningsprosjektet kan få for deltakere.

I mange tilfeller vil det være enklest å skjerme sine informanter fra skadevirkninger ved å anonymisere dem. I mitt tilfelle var dette imidlertid ikke et alternativ.

---

²<http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/B-Hensyn-til-personer-5—19/14-Krav-om-konfidensialitet/> hentet 12.04.2010

Jeg har intervjuet mine informanter i kraft av den posisjon de har, som politikere, som part i saken og som enkeltpersoner med et spesielt ansvar knyttet til innvandringspolitikk. Å anonymisere informantene hadde dermed vært umulig uten samtidig å frata dem disse egenskapene i fremstillingen min. I så fall og dermed ville ikke mine intervjuer kunne tilføre prosjektet mitt noe. Dermed informerte jeg mine informanter om at jeg ville identifisere dem med navn i oppgaven, og at med mindre de motsatte seg det ville alle deres uttalelser knyttes opp imot dem.

Jeg opplevde det slik at de av mine informanter som representerer et regjeringsparti var mer opptatte av hvordan de ville fremstilles og i hvilken grad jeg kom til å skrive om *dem* eller om partiet som helhet. Jeg tror de ville delt informasjon med meg noe friere dersom de ikke var gjenkjennelige i oppgaven min, men samtidig ser jeg for meg at dette ville være informasjon de ikke ville latt meg bruke fritt. Samtidig tror jeg at min åpenhet rundt videre bruk av informasjonen og om informantenes posisjon ble oppfattet som noe positivt. Jeg tror informantene oppfattet at jeg var interessert i nettopp deres historie, som la grunnlag for en viss form for tillit, skjerpelse og åpenhet i tillegg til at de visste veldig godt hvor de hadde meg.

Det at jeg har gjort intervjuer på et tidspunkt hvor prosessen fortsatt ikke var avsluttet opplever jeg at informantene har vært litt bekymret for. Det at de ikke enda vet hvor prosessen bærer hen og hva det endelige utfallet blir skaper en viss uro, en uro jeg rører i når jeg stiller spørsmål de enda ikke har konfrontert verden forøvrig med. Jeg opplever imidlertid ikke at dette kan medføre skade for informantene. De aller fleste partiene har vært rimelig klare på hva de mener: Jeg kan ikke se at informantene mine har beveget seg langt utover hva som aksepteres innad i partiet.

I enkelte tilfeller opplevde jeg at informanter gir meg fortrolig informasjon knyttet til konflikter innad i og mellom de ulike partiene. Jeg har fått noe informasjon som jeg har lovet ikke å bruke i teksten min, og dersom jeg hadde brutt denne tilliten kunne dette vært problematisk for informantene mine. Jeg mener at det er i slike tilfeller det er aller viktigst å være åpen og ærlig, slik at ingen føler seg lurert i etterkant. Denne informasjonen har i all hovedsak gått på prosess og ikke innhold, og siden det er innholdet — diskursen — jeg studerer har jeg ikke gått glipp av mye informasjon allikevel.

For å begrense mulige skadevirkninger for mine informanter har jeg altså spilt med veldig åpne kort, og gjort dem oppmerksom på hvordan de vil fremstilles og

hvilken informasjon jeg tar med i min oppgave.

Forskningsmiljøet

Disse tre hovedprinsippene forholder seg utelukkende til de etiske aspektene ved forholdet mellom forsker og informant. I tillegg til dette er det viktig å ha et bevisst forhold til at man tilhører et forskningsmiljø som man også skal ta hensyn til (Thagaard 2009). Her mener jeg at det er viktig å opptre redelig, unngå plagiat ved å utøve god henvisningsskikk når man gjør bruk av andre forskeres tanker, ord og idéer. Likevel skal man gjøre bruk av den forskningen som finnes på feltet fra før. Kanskje aller viktigst skal man strebe etter å tilføre feltet god kunnskap.

Jeg mener at jeg etterlever alle disse tre etiske prinsippene. For det første utøver jeg god henvisningsskikk, for det andre bygger mitt prosjekt på eksisterende forskning. Jeg har spesielt trukket på kritisk diskursanalyse, på forskning gjort på politisk diskurs, og på norske innvandrings- og migrasjonsstudier. For det tredje mener jeg at prosjektet mitt er et godt bidrag til forskningsfeltet knyttet til diskurs og flyktninge- og asylpolitikk. Det kritiske perspektivet i CDA bygger på en overbevisning om at forskning skal være styrt av et politisk mål og bevissthet (Fairclough 1992). Det gjør mitt prosjekt, slik jeg har gjort rede for ovenfor.

Jeg har forsøkt å behandle informantene mine på en redelig og god måte, og mener selv at jeg har fått informerte samtykker fra alle informanter. I den grad det har vært aktuelt har jeg behandlet informasjonen de har gitt fra seg konfidensielt, og jeg har gjort det jeg kan for å forhindre at deltakelse skal få negative konsekvenser for informantene. Videre har jeg også tatt hensyn til forskningsmiljøet ved å ta i bruk eksisterende forskning, men unngå plagiat, samt strebe etter å bidra med god kunnskapsproduksjon.

3.4 Analyseprosess

Da alle mine intervjuer var gjennomført og både intervjuene og debattene fra radio og TV var transkribert og jeg hadde funnet frem de dokumentene jeg har lagt til grunn for analysen, begynte jeg med det kanskje mest tidkrevende arbeidet av hele prosjektet, nemlig kategorisering. Lenge var dette arbeidet kaotisk, det bar nok preg av at det for meg var viktig å være åpen og mottakelig for materialet, og i minst mulig grad ønsket å styre det i en bestemt retning. Da jeg leste gjennom

de ulike kildene stilte jeg meg selv en rekke spørsmål, som kan oppsummeres i disse fem:

1. Hva er temaet i teksten?
2. Hva fremstilles som positivt/enkelt/fornuftig?
3. Hva fremstilles som negativt/vanskelig/feil?
4. Hva er formålet med denne fremstillingen?
5. Er det noen begreper som går igjen, eller som brukes på en annen måte enn ellers?

Ved hjelp av dette (sammen med store ark, post-it lapper, tusjer og tankekart) skrev jeg stikkordsmessig ned tanker om hva tekstene handlet om, om det var noe som gikk igjen i de ulike tekstene, og etterhvert også hvordan dette kunne knyttes til større kategorier. Jeg gjorde mange forsøk på å lage formålstjenlige kategorier basert på dette.

Ut ifra dette delte jeg innholdet i tekstene inn i seks kategorier:

1. Vårt ansvar
2. Deres rettigheter
3. Asylsøkere som et problem
4. Asylsøkere som en mulighet
5. Familien som ukrenkelig enhet
6. Verdirangering av mennesker med behov for beskyttelse

Som det vil komme tydelig frem av analysedelen er disse kategoriene ulike i størrelse. Med utgangspunkt i disse kategoriene gikk jeg tilbake til tekstene, og i denne prosessen gikk jeg løs med saks, for å klippe ut utdrag fra tekstene og sette disse under den eller de kategoriene de passet til.

I denne prosessen gjorde jeg også relativt store endringer i de problemstillingene jeg hadde sett for meg at jeg ville ta utgangspunkt i. Jeg gikk fra å ville studere

nyanser i fireårskravet, til å studere flyktninge- og asylspørsmål noe mer generelt, sett i lys av debatten knyttet til fireårskravet. Dette gjorde jeg fordi det var det mine informanter i størst grad hadde valgt å styre samtalene våre inn på, og dermed det jeg hadde mest kunnskap og data knyttet til.

Sitatene jeg har hentet fra mediedebattene og intervjuene bar preg av at de er framsatt i en samtalsituasjon, og var derfor muntlige i sin form. Dette innebar en god del «ehm-er», «likksom-er», «skal vi se-er» og «la meg tenke-er», i tillegg til gjentakelser og upresise bisetninger. Derfor har jeg valgt å «forfine» sitatene noe. Hovedsaklig har jeg tatt bort overflødig språk og endret syntaks der det har vært behov for det. Jeg har vært påpasselig med ikke å ta bort noe meningsbærende. På denne måten fremstår sitatene og deres avsender like fornuftig som det var i den settingen og ordvekslingen de ble gitt, og denne opprensningen kan således betraktes som noe jeg har gjort til mine informanters beste. Minst like viktig mener jeg det er at teksten har hatt godt av oppryddingen, fordi jeg har fjernet det som har stått i veien for å få frem og tydeliggjøre de meningsbærende poengene i sitatene.

Med utgangspunkt i begrepene reliabilitet, validitet og generalisering vurderes kvaliteten av kvantitative forskningsprosjekter (Thagaard 2009). Fordi disse begrepene knyttes til den kvantitative forskningens egenart brukes andre begreper i kvalitativ forskning; *bekreftbarhet*, *troverdighet* og *overførbarhet*. Troverdighet oppnås ved at forskeren redegjør for forskningsprosessen, slik at leseren kan følge prosjektet gjennom alle fasene. Når denne prosessen tilgjengeliggjøres for lesere kan hun eller han gjøre en vurdering av hvorvidt forskningen er gjennomført på en tillitsvekkende måte. Bekreftbarhet handler om tolkningsprosessen, og innebærer at forskeren har gjort vurderinger og refleksjoner rundt sin innvirkning på prosjektet, i alle ledd (Thagaard 2009). Spørsmålet om posisjonalt er sentralt i denne sammenhengen. Overførbarhet skiller seg fra generalisering i det at det ikke er snakk om at man skal kunne generalisere ut ifra de funnene forskeren gjør, men at det er et ideal at disse funnene skal være av verdi for andre.

Oppsummering

Jeg som forsker kan ikke gjennomføre et forskningsprosjekt nøytralt, jeg vil alltid påvirke og bli påvirket av de menneskene som er involvert, og det temaet som studeres. Derfor har jeg i dette kapittelet presentert og problematisert mitt vi-

---

tenskapsteoretiske utgangspunkt, min tilknytning til temaet jeg studerer og for de valgene jeg har gjort knyttet til prosjektet. Dette har jeg gjort for å belyse flest mulig av de ulike variablene som påvirker prosjektet, og således gjøre det mulig for andre å støtte eller kritisere mine funn ut ifra de riktige forutsetningene. Spesielt har jeg fokusert på aspekter knyttet til intervjuet som datainnhentingsverktøy, samt min rolle i intervjusitasjonen og etterarbeidet med datamaterialet jeg har samlet inn. Tre hovedprinsipper for etisk forskning har fått en spesielt sentral plass i kapitlet.

Forestillinger om menneskene

I det femte av regjeringens 13 punkter for innstramming av asylpolitikken — fireårskravet — identifiseres to ulike grupper mennesker (Vedlegg 1). Den første av disse gruppene er referansepersoner som har opphold på humanitært grunnlag (OHG). Den andre gruppen består av mennesker som har flyktningestatus. Fordi dette lovforslaget handler om familieinnvandring får det også innvirkning for en tredje gruppe mennesker. Denne tredje gruppen består av mennesker som ikke bor i Norge, men er i nær familie med personer som tilhører en av de to nevnte gruppene og søker familieinnvandring med disse.

Rent juridisk er det derfor enkelt å definere hvem dette lovforslaget omhandler, men spørsmålet om hvem disse menneskene er besvares ikke utelukkende med en henvisning til hva slags type opphold de har. Et spørsmål som ofte stilles er om dette er mennesker vi «trenger», eller om det er mer riktig å si at de er en «byrde» for det norske samfunnet? Og hvorfor kommer de hit? Velger de Norge før de reiser fra sine hjemland, eller handler reisen mest om å komme seg til bort? Den politiske debatten knyttet til fireårskravet kan beskrives som en kamp om hvilken forestilling av hvem menneskene som skjuler seg bak uttrykk som «flyktninger» og «mennesker med OHG» er som best gjenspeiler virkeligheten. Fairclough (1992) kaller en slik kamp for å befeste et slikt meningsinnhold en *diskursiv kamp*.

Fordi min hypotese er at talemåte og argumentasjon i flyktninge- og asyldebatten påvirker den konkrete utformingen av flyktninge- og asylpolitikken har jeg valgt å dele analysen i to deler. I dette kapittelet — den første delen — drøfter jeg hvilke forestillinger som preger den politiske debatten, mens jeg i det neste kapittelet tar for meg hvorvidt det er mulig å finne en sammenheng mellom disse forestillingene og de ulike politiske partienes konkrete argumenter og beslutninger.

4.1 Hvem er de?

I utgangspunktet har fireårskravet en litt annen målgruppe enn de tolv andre av de 13 punktene. Alle punktene handler om å redusere antallet asylsøkere som kommer til Norge, men fireårskravet gjør dette gjennom en innstramming av rettighetene til mennesker som allerede har fått opphold i landet:

Det innføres et vilkår om at referansepersoner som har opphold på humanitært grunnlag, må ha fire års utdanning eller arbeidserfaring i Norge for at det skal kunne innvilges familiegjennforening eller -etablering. Det samme vil gjelde for personer som har flyktningestatus, men bare ved familieetablering (Ot.prp. nr.26 (2008-2009:1)).

Utgangspunktet for denne analysen burde derfor være at «menneskene fireårskravet omhandler» er flyktninger, mennesker med OHG og deres familiemedlemmer. I intervjuene, TV- og radiodebattene og dokumentene som utgjør mitt datamateriale snakker politikerne imidlertid ikke bare om disse menneskene. Begrepene blir istedet ofte brukt om hverandre, og andre grupper innvandrere — spesielt asylsøkere — kobles også inn i debatten. Jeg har derfor valgt å drøfte forestillinger om hvem «de» er mer generelt, slik politikerne selv gjør. Noen ganger innebærer dette at jeg presiserer at det er menneskene som omfattes av fireårskravet jeg henviser til, andre ganger skriver jeg eksplisitt om asylsøkere. Jeg skriver også om et udefinert «de», nettopp fordi det er slik disse menneskene omtales i den politiske diskursen.

Spørsmålsformuleringen denne delen søker å besvare tar utgangspunkt i at gruppe jeg skal analysere forestillinger om utgjør en enhet, og at «de» er noe annet enn «oss», litt på samme måte som et «vi» i vesten ifølge Edward Said (1995) har konstruert et «de» i Orienten, som jeg diskuterte i teorikapittelet. Grunnen til at jeg har valgt dette utgangspunktet er at denne delingen gjennomsyrrer den norske flyktninge- og asyldebatten, og at alle de politiske partiene befinner seg innenfor en diskurs der det å bruke et slikt «de» er den eneste måten å omtale disse menneskene på.

Dette er en form for stereotypi som bidrar til å opprettholde sosiale og symbolske normer og grenser for samfunnet og for menneskers livsutfoldelse. Hall (1997b) beskriver hvordan slike grenser fungerer:

It sets up a symbolic frontier between the «normal» and the deviant, the normal and the pathological, the acceptable and the unacceptable, what

belongs and what does not or is «Other», between insider and outsider, Us and Them. It facilitates the binding or bonding together of all of Us who are «normal» into one «imagined community»; and it sends into symbolic exile all of Them — the others... who are in some way different (258).

Denne formen for ekskludering innebærer også makt. Flyktninge- og asyldebatten er spesiell i denne sammenheng fordi menneskene «vi» omtaler og behandler som «de» så godt som aldri selv er en del av diskursen. Fordi «de» ikke deltar i diskursen kan de heller ikke representere seg selv. «De», med alle deres behov og rettigheter, konstrueres av «oss». Said (1995) skriver at der slike stereotyper brukes, er det som regel store ulikheter mellom de som har og de som ikke har makt. Makten brukes i favør av «oss».

Forestillingen om den sosiale byrde

Den 1. januar 2010 ble den ene halvparten av fireårskravet implementert i utlendingsloven. Her heter det at referansepersoner må ha fire års arbeid eller utdanning i Norge for at søkeren skal ha rett til familieetablering. I Odelstingsproposisjon 26 (2008-2009), hvor lovendringen ble utredet, har Arbeids- og inkluderingsdepartementet beskrevet bakgrunnen for regjeringens 13 punkter for innstramming av asylpolitikken på følgende måte:

Bakgrunnen var at Norge, ved siden av Nederland, på det tidspunktet hadde hatt den største økningen av asylankomster i Europa i 2008. Det var per september 2008 kommet mer enn dobbelt så mange asylsøkere som på samme tid i 2007 (Ot.prp. nr.26 (2008-2009):1).

Departementet slår altså fast at *antallet* asylsøkerankomster til Norge er årsaken til at innstrammingstiltaket var nødvendig. Det vektlegges at Norge har størst økning i antallet søkere uten rett til beskyttelse, noe som forsterkes gjennom at det vises til at det er dobbelt så mange som året før. Departementet skriver videre at måten norsk asylpolitikk oppfattes utad synes å ha stor betydning for fordelingen av asylsøkere mellom ulike europeiske land, og at det på den bakgrunn er «*påkrevet med tiltak for å redusere ankomsten av asylsøkere til Norge som ikke oppfyller vilkårene for beskyttelse*» (Ot. prp. nr. 26 (2008-2009):1).

Det presenteres ingen argumenter for hvorfor, eller for hvem, denne økningen i antallet asylsøkere til Norge er et problem, eller hvorfor regjeringen ikke ønsker at disse menneskene skal komme hit. Det problematiske ved en stadig økning

av antallet asylsøkere som ikke oppfyller vilkårene for beskyttelse fremstår som et uomtvistelig faktum. Dette er skrevet i en proposisjonen som handler om et fireårskrav for familieetablering. Departementet blander altså inn argumenter fra debatten om asylsøkere som ikke oppfyller vilkårene for beskyttelse i en diskusjon knyttet til familiegjenforening for mennesker som har lovlig opphold i Norge. Dette er et eksempel på den sammenblandingen av de ulike gruppene innvandrere jeg nevnte ovenfor.

Forestillingen om at det kommer *for mange* flyktninger, asylsøkere, mennesker med OHG og familiemedlemmer til Norge er utbredt i flyktninge- og asyldebatten slik den fremstår i mitt datamateriale. Denne forestillingen kan særlig knyttes opp mot tre spesifikke diskurser. Den første er diskursen om at menneskene som omfattes av lovforslaget utgjør et integreringshinder, den andre er diskursen om menneskene som en økonomisk belastning, den tredje er diskursen om de grunnløse asylsøkerene.

Diskursen om menneskene som et hinder for integrering

Den vanligste forklaringen på hvorfor menneskene fireårskravet og de tolv øvrige punktene omhandler er en sosial byrde, handler om hvordan de vanskeliggjør integreringsprosessen for menneskene som allerede er innvandret. Fremskrittspartiets innvandringspolitiske talsmann Per-Willy Amundsen sier:

At innvandringsbefolkningen per 01.01.2009 er 508 000 — over en halv million — det gjør at vi har så store utfordringer i forhold til integrering at det i seg selv bør være en grunn til å stramme inn på innvandringspolitikken. For hele tiden kommer det så mye folk at man ikke klarer å integrere i samme hastighet. For det å integrere, det er en tung prosess (Intervju, Amundsen).

Det er FrPs mening at et høyere antall innvandrere i Norge vil innebære flere utfordringer i innvandringspolitikken. Jo flere innvandrere det er, jo vanskeligere er det å lykkes med integreringsarbeidet. Det *tunge* ved prosessen fremhever det problematiske og det negative, og skaper en opplevelse av at innvandringsfeltet er et felt med store politiske utfordringer. Amundsen bruker tall for å styrke sine argumenter, og gjentar tallet for å tydeliggjøre at det er et høyt tall. Han legger vekt på at det er *store* utfordringer, og *god grunn* for innstramminger. På samme måte som i utdraget fra Odelstingsproposisjonen utdyper heller ikke han hvorfor flere ankomster har negativ innvirkning på integreringspolitikken, bare at det har

det. At Amundsen heller ikke sier noe om hvordan dette skjer, altså på hvilken måte nye ankomster hemmer andres integreringsprosess, kan leses som om det er noe FrP mener er opplagt, og derfor ikke trenger videre utdyping.

Det er i det hele tatt mye underliggende og underkommunisert i Amundsen og Frps beskrivelse av innvandring. Med fokus på det *tunge* i integreringsarbeidet — at det *hele tiden* kommer *så mye folk* og at vi ikke lenger klarer å integrere disse menneskene i *samme hastighet* — er eventuelle positive sider ved innvandringen skjøvet ut av diskursen. Det er ikke rom for å se eller diskutere annet enn det utfordrende ved en slik tilstrømming av innvandrere. Det ikke-uttalte i Frps argumentasjon — det selvsagte de ikke ser seg nødt til å presisere — kan sammenlignes med det ikke-uttalte i diskurser knyttet til krig og naturkatastrofer. I slike diskurser er det vanlig å gå ut ifra at alle er enige om at det man diskuterer er uønsket og ødeleggende. Å snakke om innvandring på denne måten, med ikke-uttalte premisser som minner om måten man snakker om krig eller naturkatastrofer, er vanlig i innvandringsdiskurs (Van Dijk 1997b). Det deterministiske i denne måten å snakke om innvandring og integrering på bidrar til å skyve debatten bort fra menneskene det handler om, og bidrar til å dreie diskursen mot tekniske og praktiske aspekter ved innvandring og integrering.

Ved å trekke fokuset bort fra individene gjør Frp det enklere å argumentere for innstramminger. «Innvandrere» som gruppe settes således opp imot «nordmenn» som gruppe, og det er i den sammenheng Amundsen omtaler integrering som en *tung* prosess. FrP ønsker at nordmenn skal komme foran andre i køen når vi skal fordele våre goder og midler (Intervju, Amundsen). Han sier at integrering er et *krevende* felt, et han ikke tar lett på. Med dette som utgangspunkt er det mulig å se på Fremskrittspartiets talemåte som en måte å håndtere det Amundsen omtaler som *store utfordringer*. Å stramme inn er begrunnet med at dette tjener den norske befolkningens interesser best. Amundsens uttalelse illustrerer Frps verdimeslige forankring — de nasjonale interessene — på en god måte. Måten han presenterer dette poenget kan ses på som en måte å legitimere partiets politikk; en måte å synliggjøre hvordan partiets politikk er til folkets beste.

Diskursen om menneskene som et hinder for integrering er imidlertid ikke en diskurs FrP konstruerer alene. Også Arbeiderpartiet, Høyre og Senterpartiets representanter fremstiller det som om det er en naturlig — nærmest selvsagt — sammenheng mellom ankomsten av asylsøkere og graden av vellykkethet i integreringspolitikken, og at det derfor er nødvendig å begrense deres ankomst

(Intervju, Rieber-Mohn, Høie, Slagsvold Vedum). Til forskjell fra FrP snakker disse tre partiene utelukkende om asylsøkere, og ikke innvandrere generelt. At nyankomme er et hinder for allerede etablerte innvandrere er forøvrig ikke et nytt argument, det samme argumentet ble nemlig lagt til grunn for innføringen av midlertidig innvandringsstopp i 1971 (Brochmann 2003).

Høyres Bent Høie snakker om et gitt antall asylsøkere som overstiger grensen for hva mottaks- og integreringsapparatet kan beherske. På spørsmål om hva partiet legger i det han omtaler som *«taket for hvor mange asylsøkere Norge er i stand til å ta imot»*, svarer han at det er feil utgangspunkt å sette et tall på dette, men at vi som samfunn vil vite at vi har nådd denne grensen når systemet ikke klarer å håndtere situasjonen (Intervju, Høie). Senterpartiets Trygve Slagsvold Vedum nevner integreringspolitiske hensyn som et av de fire viktigste hensynene som må tas når flyktninge- og asylpolitikken legges opp. Han mener at det å begrense ankomsten av asylsøkere uten beskyttelsesgrunnlag er nødvendig. Det er *«et spørsmål om hvor mange man kan klare å ta imot å en god måte»* (Intervju, Slagsvold Vedum).

Høyre sier at vi som samfunn vil vite når grensen for hvor mange asylsøkere vi kan ta imot er nådd. Med dette slår partiet fast at det finnes et konkret tidspunkt Norge vil nå denne grensen, og gir dermed en slik grense legitimitet. Heller enn å diskutere hvorvidt det finnes en grense for hvor mange Norge kan ta imot, etablerer Høie at det finnes en grense. Debatten som følger vil således handle om hvor denne grensen går. Dette minner om determinismen i FrPs omtale av integreringsarbeidet, fordi Høie på samme måte som Amundsen frasier seg ansvaret for situasjonen og valgene som blir tatt. Fordi det *finnes* en grense, er det lite politikerne kan gjøre annet enn å sørge for at det ikke kommer flere til landet enn det grensen tilsier. Diskursen om denne grensen blir dermed like praktisk og teknisk som FrPs integreringsdiskurs.

At Høie mener vi bør redusere antallet asylsøkere til Norge kan sees på som en måte å si at det er for mange asylsøkere i Norge, og at vi på grunn av det ikke er i stand til å føre god integreringspolitikk. At antallet nyankomme innvandrere fremstilles som et hovedproblem i den politiske innvandringsdiskursen slik som dette, er et kjent fenomen også i andre europeiske land. Enkelte steder har dette ført til at asylsøknader og søknader om familieinnvandring har blitt avslått, begrunnet med at *«årets kvote er fylt»* (Van Leewen & Wodak 1999).

Statsminister Jens Stoltenberg anser også muligheten for at innstrammingstilt-

kene bidrar til at det kommer færre asylsøkere til Norge som noe positivt. Han sier:

Det viktigste er jo at regjeringen nå gjennomfører en politikk, og det er med åpne øyne nå, at regjeringens politikk er tydelig og bidrar til færre søknader om asyl i Norge fra søkere som ikke trenger beskyttelse. Og da kan vi ta oss bedre av alle de som faktisk skal bli her (Redaksjonén 04.09.2008, Stoltenberg).

Stoltenbergs poeng utdypes av partiets tidligere statssekretær i Arbeids- og inkluderingsdepartementet:

Et for høyt antall [asylsøkere] er vanskelig for Norge å håndtere over lengre tid. Fordi det er en sammenheng mellom antallet som kommer og muligheten for å lykkes i integreringspolitikken (Intervju, Rieber-Mohn).

Disse to AP-politikerne er like enige med hverandre som de er med Amundsen, Høie og Slagsvold Vedum i at færre asylsøkere vil gjøre integreringsarbeidet lettere og bedre. På samme måte som ovenfor kommer heller ikke disse inn på hva de legger i et *for høyt antall*.

Det mest fremtredende ved statsministerens uttalelse er måten han omtaler saken på, hvor han vektlegger regjeringens arbeid. Han snakker om at regjeringen er (1) *tydelig*, og *gjennomfører*, (2) *gjør det med åpne øyne*, og (3) *vil ta seg av menneskene* han omtaler. Denne talemåten bidrar til å fremheve regjeringen som en handlende, ansvarlig part. Dette er også med på å understreke at ankomsten av asylsøkere er et reelt problem som krever en handlekraftig regjering. Stoltenbergs talemåte bidrar til å konstruere en forestilling om at regjeringen har kontroll.

Samtidig kan denne talemåten også leses som et forsøk på å nøytralisere motdiskursene, særlig diskursen som sier at asylsøkere ikke med nødvendighet utgjør et problem. Hver av de tre argumentene statsministeren vektlegger er nemlig et svar på kritikk av regjeringen. At regjeringen er tydelig er et svar på kritikk om at regjeringen har vært utydelig, at regjeringen gjør det med åpne øyne er et svar på kritikk om at regjeringen har vært blind, og at regjeringen vil ta seg av menneskene han omtaler er et svar på kritikk om at regjeringens politikk har vært inhuman. Han kobler altså disse tre sammen som en liste. Fairclough (2001) viser hvordan slike lister kan fungere som et diskursivt virkemiddel ved at de binder sammen argumenter som i utgangspunktet ikke hører sammen, og på den måten forsterker det enkelte poenget.

Diskursen om menneskene som en økonomisk belastning

De tre informantene fra regjeringspartiene AP, SV og SP trakk alle frem budsjettkonferansen i 2008 som arenaen for utarbeidelsen av regjeringens 13 punkter for innstramming av asylpolitikken. Behovet for enten å bevilge mer penger til asylfeltet, eller gjøre noe for å begrense ankomsten, ble fremholdt som et sentralt stridsspørsmål. Brekke & Aarset (2009) peker også på de økonomiske konsekvensene av økningen i ankomst av asylsøkere til Norge som hovedårsaken til at det ble innført en innstramming av asylpolitikken. De skriver:

Minister Andersen probably had to spell out the alternatives to his colleagues: either his Ministry had to be given much more money to deal with the arrivals, or restrictive measures would have to be introduced. (...) At the end of the conference of the Government's budget for 2009 in August/September 2008, the list of measures must have remained pivotal for reaching an agreement (51).

Til tross for at representantene jeg har intervjuet ikke la skjul på at økonomiske hensyn er de som betydde mest for at forslaget om innstrammingene ble lagt frem har jeg få eksplisitte henvisninger til de økonomiske fordelene knyttet til en generell innstramming av asylpolitikken — og spesielt innføringen av fireårskravet — i mitt datamateriale. Bare to partiers representanter, Høyre og FrP, har brakt dette direkte opp som argumentasjon for innføring av fireårskravet:

Det fikk jo ganske store konsekvenser for i løpet av et par år så mer en dobla man antallet ansatte i UDI-systemet og pengebruken har jo økt ekstremt. Bare på de direkte budsjettpostene i statsbudsjettet som går til innvandring regner man nå 13 milliarder. Og det er ganske store summer (Intervju, Amundsen)

Disse forslagene kommer for sent. Det er åtte måneder siden UDI advarte mot denne situasjonen vi er i. Siden da har prognosene økt fra fem til femten tusen, og regjeringen har bevilget én milliard av skattebetalernes penger (Redaksjon 04.09.2008, Høie).

Høies uttalelse har en slagside mot regjeringspartiene, som ikke har gjort nok til tross for at de ble varslet i god tid. Videre sier han at deres mangel på handling har ført til ekstra kostnader for skattebetalerne. Isolert sett er det lettere å se Høies uttalelse som kritikk av regjeringen enn som et eksempel på negative holdninger overfor menneskene som påvirkes av innstrammingsforslagene i de 13 punktene, men sett i sammenheng med resten av intervjuet er begge tolkningene legitime. På

et senere tidspunkt sier Høie at de økte utgiftene knyttet til nyankomne asylsøkere er for høyt, og at det derfor må strammes inn på politikkområdet. At han sier at regjeringen *har bevilget én milliard av skattebetalernes penger* er derfor ikke bare en kritikk av pengebruken, og måten han fremhever *skattebetalernes penger* er et annet eksempel på talemåte som kan være med å bygge opp under skillet mellom «oss» og «de andre».

Implisitt i disse uttalelsene er det en fortvilelse over at man brukte så mye penger på asylsøkerne, det var ikke bare en talemåte ment å stadfeste faktum. Denne fortvilelsen har rotfeste i en forståelse av hva som det er som er i «vår interesse». Amundsen og Høie sier rett ut at denne gruppen mennesker utgjør en økonomisk belastning Norge ikke ønsket å ta på seg, en økonomisk byrde «vi» ikke kan påta «oss».

Et interessant spørsmål å stille seg i denne sammenheng blir da hvorfor noen velger å legge vekt på et reelt argument brukt i prosessen frem til lovforslag, mens andre glemmer det bort? Hvilke verdier baseres det økonomiske argumentet på, og hva gjør at to partier velger å støtte seg på dette, og fremheve det, mens de fem andre partiene dysser det ned og ikke i noen sammenheng velger å ta det fram. Dette er spesielt interessant og relevant for stortingspartiet AP, og Libe Rieber-Mohn som på spørsmål vedkjenner seg rollen som hovedarkitekt bak de 13 punktene (Intervju, Rieber-Mohn). Selv ikke når debatten rundt de 13 punktene vakte såpass mye oppmerksomhet som den på et toppunkt gjorde valgte hun eller hennes partifeller å trekke inn økonomien i debatten, til tross for at dette altså lå til grunn for utformingen av forslagene. Fairclough (1992) kaller dette *backgrounding*, et diskursivt virkemiddel som innebærer å nedtone enkelte aspekter ved et tema, dersom dette strategisk sett ikke bør trekkes frem.

Økonomiske følger av innstrammingsforslaget

I Odelstingsproposisjonen som ble utarbeidet i forbindelse med arbeidet med å lovfeste fireårskrav for familieetablering behandles de økonomiske konsekvensene spesielt. Det står:

Forslaget vil sannsynligvis medføre en viss reduksjon i antall innvilgelser av søknader om familieetablering, men det er vanskelig å si noe om omfanget av reduksjonen. Det er imidlertid nærliggende å tro at reduksjonen vil bli så liten at det ikke vil gi grunnlag for å endre noen budsjettammer som følge av dette (Ot.prp. nr.26 (2008-2009):14).

Det står altså at fireårskravet etter all sannsynlighet ikke vil medføre verken en økning eller en reduksjon i utgifter knyttet til familieinnvandring, og at endringen i antallet familieetablerte vil være beskjeden. Fraværet av budsjettmessige konsekvenser deler partiene i tre grupper. Den første gruppen, partiene som har tatt opp økonomi i forbindelse med fireårskravet, Frp og Høyre, kritiserer på det grunnlag innstrammingerne for å være for svake. Ap og Sp, på sin side, har ingen kommentarer til dette, mens Kristelig Folkeparti, Venstre og Sosialistisk Venstreparti påpeker det paradoksale i en lovendring som «man på forhånd regner med ikke vil oppfylle hovedformålet med innføringen» (Innst.O. nr.54 (2008–2009):4).

Diskursen om menneskene uten beskyttelsesbehov

Geddes (2003) skriver at kategorisering av innvandrere spiller en nøkkelrolle i å fastlegge hvilke former for migrasjon som oppleves som politiske problemer. Jeg har allerede vært inne på hvordan disse menneskene fremstilles som et integreringshinder og som en økonomisk byrde. I denne delen vil jeg se på hvordan de konstrueres og formes som «grunnløse».

Første gang det var snakk om «grunnløse asylsøkere» var på midten av 1980-tallet da asylsøkere fra Sri Lanka dukket opp i europeiske land (Van Dijk 1997b). Denne talemåten trekkes som regel frem i innvandringsdebatten i perioder hvor det kommer flere asylsøkere enn ellers, spesielt i forbindelse med politiske innstramminger, hevder Lynn og Lea (2003). Dag Terje Andersens uttalelse fra pressekonferansen der de 13 punktene ble lagt frem er et eksempel på dette:

Regjeringen vil verne om retten til asyl for mennesker på flukt. Derfor er det påkrevd med tiltak for å redusere ytterligere ankomster av asylsøkere som ikke oppfyller vilkårene for beskyttelse¹.

Andersens partifelle utdyper hans uttalelse, og vektlegger hvordan det de gjør med innstrammingen er til det beste for de menneskene som påvirkes av lovforslaget:

Det som først og fremst var et problem var at såpass mange kom som ikke hadde behov for beskyttelse. Det var veldig mange mennesker som ofret veldig mye. Investerte sparepengene sine, tok opp lån, og bega seg ut på en ferd. [...] Vi måtte gjøre noe med dette, først og fremst av hensyn til de som ville ende med avslag (Intervju, Rieber-Mohn).

---

¹http://media01.smartcom.no/Microsite/dss_01.aspx?eventid=3440 hentet 20.08.2009

Løsningen var å stramme inn. Ikke av hensyn til Norge eller det norske samfunnet, men av hensyn til «de som ville ende med avslag». Her trekkes enkeltmennesker inn, men ikke gjennom å si at de ikke bør få komme hit eller ikke har noe her å gjøre. Argumentet handler om at dette gjøres *av hensyn til* de grunnløse asylsøkerne. I en situasjon der politikere er nødt til å snakke om enkeltmennesker er de som regel nøye på å holde seg til positive ord og uttrykk. Det diskursive rom blir snevret inn til å handle om hvorvidt vi skal eller ikke skal gjøre det som er nødvendig for å hjelpe disse menneskene. En politisk motstander som ønsket å argumentere for at vi ikke burde stramme inn ville derfor bli oppfattet som en person som er motstander av å ta hensyn til de menneskene det gjelder. På samme måte som politikerne i forhold til innvandrerne som en økonomisk byrde vrir debatten fra å handle om hvorvidt vi har eller ikke har råd til å ta imot flere innvandrere til å handle om hvorvidt vi ønsker å prioritere nordmenn eller utlendinger, vrir politikerne her debatten fra å handle om hvorvidt det å stramme inn vil hjelpe disse menneskene eller ikke til å handle om hvorvidt vi ønsker å hjelpe disse menneskene eller ikke.

Senterpartiets nestleder Trygve Slagsvold Vedum:

Det er helt forståelig at en nittenåring fra bunnløs fattigdom i Afrika prøver å komme hit, hvis han tror han kan klare det (...). Det kan vi forstå, men vi mener ikke at det ønskelig. Og så må man sørge for at man har et regelverk som gjør at det er de som virkelig, virkelig har behov for beskyttelse som får opphold (Intervju, Slagsvold Vedum).

På nytt ser vi at enkeltmenneskene de 13 punktene omhandler ikke trekkes inn gjennom å si at de ikke bør komme hit eller ikke har noe her å gjøre, men ved å presisere i hvor stor grad SP har sympati med disse menneskene. Vi kan *forstå* at nittenåringer som lever i *bunnløs fattigdom i Afrika* prøver å komme hit, men det er ikke ønskelig. Heller enn å sette deres ønsker og behov opp imot våre ønsker og behov setter Slagsvold Vedum de grunnløses ønsker og behov opp imot ønskene og behovene til de som «virkelig, virkelig har behov for beskyttelse». For Slagsvold Vedum er det viktig å beskytte asylinstituttet av hensyn til de som *virkelig, virkelig* trenger det. Ved å formulere seg på denne måten fremhever han imidlertid atter en gang hvilken forståelse vi har for at de som lever i bunnløs fattigdom prøver å komme hit. Forskjellen på de som ikke får beskyttelse og de som får beskyttelse er altså redusert til forskjellen mellom de som trenger beskyttelse og de som virkelig, virkelig trenger beskyttelse. Igjen blir det sympatiske og medmenneskelige skjøvet frem som den plattformen politikken bygges på. Jeg

kommer tilbake til hvordan denne talemåten fungerer som «positiv selvrepresentasjon» for partiene i kapittelet «Verdifulle mennesker».

Vedums ordbruk transformerer det diskursive rom på samme måte som Rieber-Mohns talemåte ovenfor. Fra å handle om hvorvidt vi skal hjelpe mennesker som lever i *bunnløs fattigdom* eller ikke blir spørsmålet endret til hvorvidt vi skal hjelpe de som *virkelig, virkelig* trenger det eller de som «bare» lever i bunnløs fattigdom. Dermed blir det lettere for Slagsvold Vedum å forsvare en politikk som innebærer at mennesker som lever i bunnløs fattigdom ikke skal få hjelp.

Høyre har derimot mindre forståelse for de grunnløse. I debatten i Odelstinget sa stortingsrepresentant Martin Engeset:

Veksten [i ankomne asylsøkere] er særlig høy fra land som Irak, Eritrea, Afghanistan, Somalia, uten at en entydig årsak kan påpekes (Odelstingdebatt, Engeset).

Helt motsatt av Senterpartiets Trygve Slagsvold Vedum er ikke Engeset villig til å innrømme at han har noen form for forståelse for veksten i antallet asylsøkere. Selv om tre av de fire landene han lister opp er land i krig ser han ingen *entydig årsak* til at mennesker flykter fra disse landene. Måten Høyre kommuniserer behovet for å redusere ankomsten av grunnløse asylsøkere følger imidlertid i samme spor som Senterpartiet og Arbeiderpartiet. Engeset sier:

Det er bred enighet om at det er behov for å redusere ankomsten av grunnløse asylsøkere til Norge. Høyre har påpekt dette flere ganger, og har også ved flere anledninger fremmet forslag som vil få ned andelen grunnløse asylsøkere, uten å få gehør for dette (Odelstingdebatt, Engeset).

I mitt datamateriale finner jeg bare noen få tilfeller hvor begrepet «grunnløs» brukes. FrP, AP og Høyre bruker begrepet to ganger hver. Men innholdet i det representantene sier i denne sammenheng gir den samme følelsen eller det samme inntrykket som begrepet «grunnløs» gjør:

The failure to distinguish between asylum seekers, refugees and unauthorized migrants means that all are implied to be untrustworthy and illegitimate and ultimately results in patently nonsensical constructions such as «illegal asylum seekers» and even «illegal refugees», terms that have appeared with surprising frequency in recent media reports (Mares 2002:333).

Denne talemåten bidrar til å sette asylsøkere opp imot andre innvandrere, og de «grunnløse» presenteres ofte som en trussel mot «reelle asylsøkere». Å snakke om den grunnløse asylsøkeren eller asylsøkere uten beskyttelsesbehov er også en måte å dehumanisere asylsøkere på. De presenteres som en gruppe, ikke som individer, og denne gruppen er «grunnløs». Begrepet har aldri vært definert, det behandles som om det er et begrep alle har en forståelse for hva innebærer. Deres livssituasjon utelates også fra debatten, og det at menneskene som kategoriseres slik som regel kommer fra de samme områdene som «reelle asylsøkere» er et poeng som sjelden kommer frem. Disse menneskene behandles, som i de andre diskursene jeg har diskutert, som om de byrder Norge ved å komme til og søke om å få bli i Norge.

Verdifulle mennesker

I sterk kontrast til forestillingene om at menneskene de 13 punktene omhandler er grunnløse asylsøkere som utgjør en økonomisk belastning og hindrer integreringsarbeidet står forestillingen om at disse menneskene er bidragsytere vårt samfunn kan ha nytte av. Venstres nestleder Helge Solum Larsens uttalelse er et eksempel på en slik diskurs:

Jeg har faktisk til gode å møte noen innvandrere som har spesielt andre syn på livet enn meg selv i forhold til at det meste handler om hvordan vi skal kunne sørge best for at vi selv og vår familie har det best mulig. Det tror jeg faktisk er universelle verdier som preger oss alle (Intervju, Solum Larsen).

Denne forestillingen har jeg imidlertid mindre dekning for i mitt datamateriell enn de forestillingene jeg allerede har presentert. Det har vært en tydelig politisk motstand mot innføring av et fireårskrav, men i det politiske rommet hvor denne motstanden har utspilt seg har talemåten i større grad vært forankret moralsk, enn den har handlet om menneskenes nytte for det norske samfunnet. At skillet mellom innvandrere og nordmenn ikke er så stort, og at vi egentlig preges av universelle verdier, slik Solum Larsen hevder, er en talemåte jeg overhodet ikke har funnet igjen noe annet sted i den politiske diskursen. Dette kan forklares med at Venstre her stiller seg helt på siden av den etablerte diskursordenen. Den hegemoniske diskursen knyttet til norsk flyktninge- og asylpolitikk går ut på at «de» er noe fundamentalt annet enn «oss», og at de utgjør et problem. Venstre står igjen alene uten noen å diskutere sitt ståsted med, og dermed marginaliseres

deres diskurs ytterligere. For, når dette ikke trekkes inn i den politiske diskursen forblir det også lite i politisk betydning.

Fordi flyktninger, asylsøkere, mennesker med OHG og deres familiemedlemmer i så liten grad omtales som nyttige for Norge, har jeg valgt å utvide dette perspektivet til ikke bare å romme forestillinger om menneskene som strategisk verdifulle, men til også å romme forestillinger som knytter seg til en moralsk verdidefinisjon. Jeg ser derfor på diskurser som kan knyttes til at de omtalte menneskene er av sosial verdi og av nytteverdi for samfunnet, i tillegg til at de anerkjennes som enkeltindivider.

Diskursen om menneskene som integreringsfremmende

I foregående del drøftet jeg det vanligste argumentet for innstramminger i familieinnvandringspolitikken gjennom innføring av fireårskrav, nemlig at økningen i antall innvandrere til Norge hemmer muligheten for vellykket integrering av de innvandrerne som allerede bor i Norge. Det motsatte argumentet, at disse menneskene kan bidra til vellykket integrering, er det viktigste argumentet blant de politiske partiene som står på motsatt side av debatten.

At innføring av fireårskrav for familieetablering og familiegjenforening for familiemedlemmene til flyktninger, asylsøkere og mennesker med OHG vil føre til minst fire års adskillelse for disse menneskene er ifølge Geir Jørgen Bekkevold, innvandringspolitisk talsperson i KrF, et stort problem. I tillegg til at det er *«vondt og vanskelig på et personlig plan for de det gjelder»* (Intervju, Bekkevold), hevder han at det er problematisk for integreringsprosessen. Bekkevold henviste til et sitat fra tidligere leder av advokatforeningen Arild Humlen for å belyse sitt poeng, og leste dette sitatet høyt under mitt intervju med ham:

Å vanskeliggjøre familieetablering for de som dokumenterer behov for beskyttelse, skader muligheten for en god integrering og god livskvalitet i Norge for personer vi er internasjonalt forpliktet til å ta vare på. Den tryggheten som familie skaper for enkeltindivider er det beste grunnlag for integrering og verdiskapning².

Bekkevold utdyper hvordan han mener dette kan ses i sammenheng med KrFs politikk:

---

²<http://www.dagsavisen.no/meninger/article451009.ece?pageNum=8&status=showall> hentet 11.03.2010

Det er som tatt rett ut av KrF sitt program. Jeg er helt enig i den måten å tenke på. (...) Jeg tror integreringen i det norske samfunnet vil være langt mer vellykket hvis man kan integreres sammen med sin familie (Intervju, Bekkevold).

Også regjeringspartiet SV mener at innføring av fireårskrav er problematisk sett i et integreringsperspektiv. Leder i kommunal- og forvaltningskomitéen, Heikki Holmås sier:

Hvis du har familiemedlemmer i andre deler av verden, og ikke har det noe kult så er det svært dårlig for integreringen i Norge (Intervju, Holmås).

Venstres representant er den som aller sterkest kritiserer innføring av fireårskrav for familieinnvandring gjennom å identifisere negative konsekvenser:

Vi mener at en familie som ønsker å bo sammen, det er faktisk helt berettiget, det er en verdi i seg selv. Er det ikke dette som faktisk oppleves som det naturlige? Jeg er faktisk en av de som er helt overbevist om at jeg ikke er sikker på om livet mitt, eller om jeg, hadde vært mer velfungerende i det norske samfunnet, hvis jeg skulle bli mistenkeliggjort på en sånn måte som det de [som må leve med fireårskravet] må. Er det ikke det som skal være formålet (Intervju, Solum Larsen)?

Både Bekkevold, Holmås og Solum Larsen sier egentlig det samme, nemlig at familieinnvandring har stor integreringverdi og at manglende mulighet for familieinnvandring hemmer integrering. KrF, SV og Venstre har alle et tydelig fokus på verdien av familien som ramme for at mennesker skal ha det godt, og setter familien som et nødvendig utgangspunkt for integrering. Språket som brukes for å formidle dette er imidlertid noe ulikt.

Bekkevold velger å la en faglig autoritet snakke for seg, noe som kan bidra til å gi hans uttalelse legitimitet (Van Der Valk 2003). Han vektlegger *trygghet*, *enkeltindivider* og *vellykkethet*, og kobler disse sammen og skaper en gjensidig avhengighet og naturlig sammenheng dem imellom, på samme måte som vi har sett Stoltenberg gjøre tidligere. Også her er dette med på å forsterke Bekkevolds argumenter, og å naturliggjøre deres sammenheng (Fairclough 2000). Han snakker om *god* integrering, og sier at innvandrernes integrering ville vært langt mer vellykket dersom denne finner sted sammen med familien. Dette innebærer at han mener at integrering kan finne sted også uten familien tilstede, men at det er kvalitetsforskjeller. Han etterlater allikevel ingen tvil om at det er familien som er

den beste rammen for trygg og vellykket integrering for hvert enkeltindivid. Dette individfokus skiller seg betydelig fra gruppefokus som har vært fremtredende i den foregående argumentasjonen knyttet til integrering.

Holmås' uttalelse er kort, konkret og uformell i sin form. Den er også virkningsfull i sin enkelthet. Budskapet kommer godt frem, og han gjør overhodet ikke rom for at virkeligheten kan være annerledes enn slik han fremstiller den. Dette gjelder for alle disse tre informantene. De sier at å hindre mennesker familieinnvandring er et hinder for integrering, og at familien som ramme er nødvendig for god integrering.

Venstres innspill inneholder to retoriske spørsmål. Solum Larsen slår fast, like mye som han spør, om ikke familiens enhet er det som oppleves som det naturlige og at målet med innstrammingsforslaget må være å bidra til at innvandrere blir velfungerende i det norske samfunn. Uttalelsen har en iboende kritikk av forslaget sine konsekvenser, og må sees på som en videreføring av Solum Larsens poeng tidligere.

Alle disse tre partiene går rett inn på det politisk vanskeligste med fireårskravdebatten, nemlig enkeltindividene. Samtidig lar de være å belyse en rekke sentrale spørsmål. Deriblant økonomi og hvordan deres parti vil arbeide for å ivareta menneskene som rammes av fireårskravet. Etersom partiene er i mindretall på Stortinget har de ikke mulighet til å hindre innføringen av disse kravene. Å argumentere mot disse innstramminger kan derfor handle like mye om å plassere seg selv i det politiske landskapet som det er å argumentere mot det konkrete forslaget, og med dette utgangspunktet trenger de heller ikke å presentere handlingsalternativer.

Mens de andre partiene vrir diskursen fra å handle om hvorvidt Norge kan ta imot flere mennesker eller ikke til hvorvidt vi ønsker å hjelpe disse menneskene eller ikke, gjennom å etablere at innstramminger handler om å forhindre grunnløse asylsøkere fra å bruke penger de ikke har til å reise hit, slik jeg har drøftet ovenfor, vrir disse partiene diskursen fra å handle om hvorvidt Norge kan ta imot flere mennesker til hvorvidt det å være sammen med sin familie bedrer integreringen eller ikke. Akkurat slik det å svare ja på spørsmålet om at vi ønsker å hjelpe disse menneskene implisitt kan innebære at man sier ja til innstramminger, vil det å svare ja på spørsmålet om hvorvidt det å være sammen med sin familie bedrer integreringen implisitt innebære at man sier nei til innstramminger.

Disse uttalelsene viser altså en helt annen innfallsvinkel enn de jeg har diskutert ovenfor, og illustrerer på en god måte hvordan diskurs er kontingent. De politiske

partiene posisjonerer seg i to ulike leire, hvor den ene konstruerer en forestilling av at innstrammingen av asylpolitikken bidrar til å fremme integrering, den andre leiren konstruerer en forestilling av at innstrammingen hemmer integrering. At det i den politiske diskursen er rom for så ulike posisjoner som de to integreringsdelene i dette kapittelet viser både at den politiske diskursen er åpen, og at det er rom for ulike meninger.

Diskurs om menneskenes nytteverdi

Som nevnt tidligere har jeg funnet få eksempler på at politikerne snakker om hvilken verdi menneskene som påvirkes av lovendringen kan ha for det norske samfunnet. Ett unntak har jeg imidlertid funnet:

Vi synes jo det er ekstra fantastisk verdifullt hvis de [flyktninger, asylsøkere og mennesker med OHG] tar med seg sin familie. Det betyr jo bare at vi får et kulturelt mangfold i Norge som hele landet vil styrke seg på, og det vil igjen gi positive effekter når samfunn og næringsliv skal ut og treffe andre. (...) Jeg synes politikken som vesen må kunne dyrke frem optimisme og positivitet ovenfor de som vil noe. (...) Altså, innvandring er ikke noe negativt, det er i Norge vi gjør det til noe negativt (Intervju, Solum Larsen).

Lederen av Venstres innvandringsutvalg bruker et positivt språk. Han hevder at familieinnvandring er *ekstra fantastisk verdifullt*. Videre snakker han om kulturelt mangfold som en styrke, som noe som bidrar positivt til næringslivet. Han ytrer et ønske om at politikken må kunne *dyrke frem* optimisme og positivitet. Han sier altså at integrering og innvandring er noe man kan skape og ivareta hvis man sørger for de rette forutsetninger, og pleier arbeidet kontinuerlig. Dette står i kontrast til fremstillinger tidligere som har fokusert på utfordringer med å lykkes i integreringsarbeidet.

Venstres syn på menneskene lovforslaget omfatter og innvandring generelt skiller seg betydelig fra alle andre fremstillinger av hvem menneskene som omfattes av lovforslaget er. Denne fremstillingen får ikke mye oppmerksomhet i den politiske diskursen, men jeg mener at den er av betydning fordi den fungerer korrigerende, og fordi andre politiske partier innimellom tvinges til å forholde seg til og kommentere den.

På samme måten som ovenfor er Solum Larsens talemåte her positiv og enkel, på grensen til naiv. Til forskjell fra de fleste andre politiske partier finnes ikke et snev av problemorientering i hans tilnærming, og dermed er det også vanskelig

for andre partier å møte hans argumenter. Solum Larsen snur det hele på hodet. Menneskene som kommer hit er ikke en sosial eller økonomisk byrde, de er derimot verdifulle for det norske samfunnet. Han omtaler det *kulturelle mangfold* innvandring skaper som noe *hele landet vil styrke seg på*, og presiserer at dette ikke bare er bra for samfunnet, men også styrker næringslivet.

Diskursen om menneskenes egenverdi og partienes medmenneskelighet

Fem av de syv politiske partiene jeg har snakket med gjør et poeng ut av at de har forståelse for og medfølelse med menneskene som omfattes av innstramminger i norsk flyktninge- og asylpolitikk, og de anerkjenner at dette i stor grad er mennesker som lever i en vanskelig situasjon. Senterpartiets stortingsrepresentant sier, som jeg allerede har vært inne på: «*Det er helt forståelig at en nittenåring fra bunnløs fattigdom i Afrika prøver å komme hit, hvis han tror han kan klare det*» (Intervju, Slagsvold Vedum). Når en slik nittenåring kommer til Norge, men ender opp med avslag på sin søknad om oppholdstillatelse sier Arbeiderpartiet og SVs representanter at det er *vanskelig* og *fryktelig* for dette mennesket:

Jeg skjønner at det er vanskelig for en flyktning, eller for en asylsøker, å forholde seg til. Fordi vi er tross alt alle subjekter, og føler frykt uavhengig av om det er nødvendig frykt eller ikke. Det er helt rimelig (Intervju, Holmås).

Det var veldig mange mennesker [av de som rundt 2008 søkte om asyl i Norge] som ofret veldig mye. De investerte sparepengene sine, tok opp lån, og de bega seg ut på en farefull ferd. Da er det forferdelig for dem at man ender opp med avslag (Intervju, Rieber-Mohn).

KrFs innvandringspolitiske talsperson trekker frem at i en debatt som denne, er det viktig ikke å miste enkeltmennesket av syne:

[D]enne strømmen består av enkeltmennesker, den består av mødre, av barn, menn og kvinner som har rømt fra konfliktområder. Også konfliktområder der Norge er en del av konflikten. Mange mindreårige asylsøkere kommer blant annet fra Afghanistan. Det er noe med å ha det perspektivet også når vi snakker om asyl- og innvandringspolitikk. Det er så lett å bruke begreper som asyltilstrømming, for da fjerner man seg liksom fra ansiktene og enkeltmenneskene (Intervju, Bekkevold).

Å anerkjenne flyktninger, asylsøkere, mennesker med OHG og deres familiemedlemmers livssituasjon på denne måten, og å synliggjøre at det er enkeltmennesker

— mennesker som deg og meg — som rammes av de politiske innstrammingerne, er en måte å vise empati med disse menneskene. Fokuset på enkeltmennesker er spesielt sentralt i denne sammenheng, fordi det i liten grad får spillerom andre steder i debatten, i alle fall blant partiene som helt eller delvis ønsker en innstramming. Gjennom å fokusere på dette konstruerer politikerne en forestilling om at menneskene lovforslaget omhandler har en egenverdi.

Samtidig som denne talemåten er med på å gi den livssituasjonen flyktninger, asylsøkere, mennesker med OHG og deres familiemedlemmer lever i anerkjennelse, gjør den også noe med de politiske aktørene. Ved å benytte seg av denne talemåten fremstår politikerne som mennesker som har omtanke og forståelse for mennesker i en vanskelig situasjon, og setter seg således i et positivt lys. Van Dijk (1997b) kaller dette virkemiddelet *positiv selvrepresentasjon*, og hevder at dette er noe politikere ofte benytter seg av, spesielt for å kunne vise tilbake til når de møter kritikk for sine argumenter og posisjoner. Måten AP og SPs representanter benytter seg av denne talemåten er spesielt interessant, for de får frem argumenter som styrker bildet av at menneskene som berøres av fireårskravet er mennesker som lever i en fortvilet situasjon, uten at de åpner opp for at de skal få oppholstillatelse i Norge. Slik positiv selvrepresentasjon kan derfor sees på som et godt virkemiddel når politikere ønsker å sende et tvetydig signal.

Fremskrittspartiet og Høyre er de eneste politiske partiene som ikke omtaler menneskene som omfattes av innstrammingen av asylpolitikken med empati. Deres diskurs er i større grad enn de andre partienes diskurs økonomisk- og saksorientert, og den emosjonelle diskursen — som spesielt kjennetegner de tre partiene SV, KrF og Venstre — er fraværende hos FrP, og ikke fremtredende hos Høyre. Den måten å snakke på reflekterer altså på mange måter partienes politiske posisjon, samtidig er den med på å konstruere bilder av virkeligheten, og den politiske diskursen.

At den politiske diskursen som kjennetegner de to største opposisjonspartiene ikke omfatter et slikt «mykt» aspekt, får betydning for den politiske diskursen som helhet. Dette kan være med på å forklare hvorfor fokuset på enkeltmennesket ikke får en fremtredende plass i den politiske diskursen, til tross for at en majoritet av partiene tidvis innlemmer det i debatten. Spesielt FrP har de siste ti årene vært med på å sette rammene for norsk innvandringsdebatt, og gjennom denne posisjonen får de også gjennomslag for hvilket diskursivt rom debatten skal ta utgangspunkt i (Brochmann 2003).

4.2 Hvorfor kommer de hit?

«Det kom i 2008 og 2009 mer enn dobbelt så mange asylsøkere til Norge som i årene før dette. Hvorfor kommer disse menneskene til Norge?». Dette er et sentralt spørsmål jeg har stilt alle politikerne jeg har gjort intervjuer med. I intervjusituasjonen presiserte jeg med vilje ikke om jeg ønsket svar på hvorfor asylsøkere flykter fra sine hjemland, eller hvorfor de velger — dersom de velger — å reise til Norge. Mine informanter måtte derfor selv tolke spørsmålet.

Pull- og pushbegrepene jeg bruker er hentet fra flere av politikernes vokabular, det er begrep jeg selv ikke har brakt inn i intervjusituasjonen. Begrepene rommer forklaringer som tar utgangspunkt i: (1) At årsaken til at mennesker reiser til Norge er å finne i Norge og norske forhold. Altså at det er forhold her som drar, eller «pull-er» de hit. Og (2) at årsaken til at mennesker reiser til Norge er å finne i deres hjemland, at det er forhold de ønsker seg bort fra. Altså forhold som støter, eller «push-er» de bort.

Odelstingsproposisjonen som lå til grunn for lovendringen som førte til en innstramming av muligheten for familieetablering benytter seg av begge disse forklaringsmodellene når det i bakgrunnsdelen blir forklart hvorfor det var kommet så mange asylsøkere til Norge den siste tiden:

En av forklaringene på de høye ankomsttallene, er utviklingen i asylsøkernes hjemland. En annen forklaring som synes å ha stor betydning for fordelingen av asylsøkere mellom ulike europeiske land, er hvordan norsk asylpolitikk oppfattes utad (Ot.prp. nr.26 (2008-2009):1).

Først viser de altså til utvikling i hjemlandene til disse menneskene, en anerkjennelse av at levekårene der ikke er gode. Videre viser de til at *oppfattelsen* av forholdene i Norge gjør at de velger å komme hit, og ikke til andre europeiske land. Det er en måte å si at det i utgangspunktet ikke nødvendigvis er noe i veien med den politikken som føres i Norge, men at den oppfattes fordelaktig sett i sammenheng med andre land, og at det er uønsket. De legger altså vekt på ulikhetene mellom Norge og andre land. Det ser imidlertid ikke ut til at det betviles at menneskene som søker asyl i Norge kommer fra land det er forståelig at de forlater. I de to neste delene vil jeg se på fremstillinger politikerne bruker for å forklare hvorfor asylsøkere kommer til Norge, som befinner seg på hver side av disse ytterpunktene.

Forklaringsmodell 1: Pull-effekter

Norge har flere ganger vært kåret til verdens beste land å leve i. Heikki Holmås er skeptisk til overdreven bruk av pull-effekter som forklaringsmodell, men trekker likevel frem dette som forklaring på hvorfor asylsøkere velger å reise til Norge:

[J]eg mener at det er rimelig å se på de nordiske landene, spesielt Norge og Sverige, som noen av verdens beste land å leve i. Vi har gode velferdstilbud, vi har fredelige forhold, vi har fokus på menneskerettigheter, og vi har en lang humanistisk tradisjon. (...) At folk kommer hit basert på dette synes jeg ikke er noe rart (Intervju, Holmås).

Også representantene fra KrF, SP, Høyre, og Venstre tok opp dette poenget i sine fremstillinger, om enn ikke like klart som Holmås. Verken FrP eller APs representanter snakket om det.

Denne diskursen tar utgangspunkt i en forestilling om asylsøkere som rasjonelle, aktivt handlende mennesker med kunnskap om Norge og norske levekår, og om forskjellen mellom politikk og levekår i Norge og andre land. Videre innebærer denne diskursen også forestillinger om hvem «vi» er, og hva Norge er. Det er en forestilling om et «lykkeland», et land som er så vellykket at mennesker fra andre steder ønsker å reise dit. Slike fremstillinger er vanlige i politisk innvandringsdiskurs i alle vestlige land, og det er en talemåte som brukes både av partier som ønsker en liberal innvandringspolitikk, og de som ønsker å stramme den inn (Devetak 2004).

Partienes vurderinger av hva det bør bety for innvandringspolitikken at mennesker velger å reise til Norge fordi det er et spesielt godt land å leve i, er svært ulike. For der KrF, Venstre og SV veldig klart mener at dette er en grunn til at Norge har et spesielt ansvar overfor de asylsøkere og flyktninger, mener Høyre at dette innebærer at vi må være påpasselige med å føre en streng og kontrollert innvandringspolitikk. Dette er en god illustrasjon på at ulike diskurser kan virke parallelt, og at forestillinger på ingen måte er konstante. Uavhengig av hvilken av disse to forklaringene man støtter seg til er denne diskursen basert på en overbevisning om at innenrikspolitisk styring kan påvirke fremtidig ankomst av asylsøkere og andre innvandrere.

Høyre og Fremskrittspartiet fremholder at hovedårsaken til at det kom mange flere asylsøkere til Norge i 2007 og 2008 enn årene forut for dette var den inn-

vandringspolitikken den rød-grønne regjeringen førte på dette tidspunktet. Høie sier:

At regjeringsskifte i 2005 innebar en mer liberal praksis som ble markedsført internasjonalt, gjorde at Norge ble mer attraktivt. [...] Og det tok for lang tid før regjeringen reagerte på denne situasjonen [økningen i asylankomster] (Intervju, Høie).

Høie sier altså at regjeringen innførte en mer liberal praksis på innvandringsfeltet da de overtok makten etter valget i 2005, og at denne liberaliseringen ble lagt merke til internasjonalt. Deretter sier han at regjeringen ikke *reagerte* på *denne situasjonen*. Det siste er en form for kritikk der Høie viser at regjeringen ikke har hatt handlekraft. FrPs innvandringspolitiske talsmann er enda tydeligere i sin analyse av situasjonen:

Jeg mener at det er rimelig klart hva som skjedde. For vi hadde en situasjon der Norge lenge hadde ført en relativt liberal asyl- og flyktningepolitikk. Liberal da sammenlignet med andre land, særlig land rundt oss. Og man valgte å liberalisere i praksis på mange områder. Blant annet så satte man til side praktisering av Dublin³ i forhold til Hellas. Alt dette i sum gjorde at Norge førte en mer liberal asylpolitikk, selv om det ble gjort relativt få lovendringer. [...] Så plutselig fremsto Norge — fra å være *blant* de liberale landene, til å være oppfatta der ute, sant eller ikke sant — som *det* mest liberale landet. Og det gjør jo noe i forhold til pull-effekten, altså hvor folk har lyst til å søke asyl. Og det blir problematisk etterhvert, og da skjer det en eksplosjon i antallet asylsøkere, hvor vi går opp fra da 5500 i 2005, til i fjor da det kom 18-19 000, ikke sant. Den veksten kom rimelig samtidig med at de andre landene strammet inn, så jeg mener det er en rimelig klar sammenheng her (Intervju, Amundsen).

Verken Høyre eller FrP trekker frem menneskene som kommer til Norge i noen grad, og deres fokus ligger på fraværet av handling fra regjeringens side. Samtidig framhever begge politikere at regjeringens politikk ikke innebar betydelig liberalisering, men at inntrykket de sendte må ta hovedansvaret for at det kom flere asylsøkere til Norge.

Regjeringspartiene AP og SP trakk også fram slike endringer i inntrykket blant grupper som omtales som «potensielle asylsøkere». I intervju med Libe Rieber-Mohn fremhevet hun det inntrykket som skapes av den norske politikken som

---

³Dublin II-forordningen er en avtale mellom EU-landene, Norge, Island og Sveits om at en asylsøknad bare skal behandles i det første landet det ble, eller burde vært søkt asyl. Dette innebærer at et andrelands myndigheter kan sende personer tilbake til dette landet, dersom asylsøkere søker asyl i et andreland.

en av fire hovedforklaringer på hvorfor asylsøkere kommer til Norge. Ifølge henne er dette inntrykket av stor betydning for ankomsten av asylsøkere (Intervju, Rieber-Mohn). Potensielle asylsøkeres venner og familie i Norge er ifølge henne de som sprer disse forestillingene mest effektivt. Også Trygve Slagsvold Vedum (Intervju) mener at inntrykket av en liberalisering i den norske innvandringspolitikken kan bidra til å forklare hvorfor asylsøkere kom til Norge i større antall enn tidligere i 2007 og 2008. Han viser til en endring i utlendingsforskriften i foregående stortingsperiode, som innebar at lengeboende asylsøkerfamilier med barn fikk opphold. Dette var en av få formelle endringer av norsk flyktninge- og asylpolitikk. Han mener imidlertid at endringen hadde såpass liten innvirkning, at han ser det mer sannsynlig at den endrede opplevelsen av innvandringspolitikken er den virkelige forklaringen på at asylsøkerne kom til Norge.

Et markant skille mellom måten de to regjeringspartiene og de to opposisjonspartiene snakker er knyttet til hvem som har skyld i at inntrykket som styrer asylsøkere til å reise til Norge er endret. AP og SP omtaler dette som noe som «bare skjedde», uten at de selv påpeker årsaker til at det gjorde det, eller identifiserer måter man kan eller kunne rettet opp dette inntrykket. Det er imidlertid ingen tvil om at de mener Norge hadde vært bedre tjent med å sende signaler om en strengere politikk. Høyre og FrP bruker derimot dette argumentet til å kritisere den sittende regjeringen, og viser hvordan de ikke har vært i stand eller villige til å reagere på det Per-Willy Amundsen omtaler som en *eksplosjon i antallet asylsøkere*.

Felles for politikerne som former denne diskursen er at de konstruerer forestillinger om at asylsøkere som kommer til Norge gjør det basert på kunnskap de har om Norge. Det er også et aspekt ved dette knyttet til at asylsøkerne gjør dette basert på interesse, en form for egeninteresse som fremstiller de i et ufordelaktig lys. Diskursen innebærer også en overbevisning om at migrasjon er noe man kan påvirke gjennom politisk styring, at migrasjon er noe som kan styres politisk. Dette er en tilnærming til migrasjonsfeltet som har fått økt oppmerksomhet de siste tiårene (Hagelund 2002).

Forklaringsmodell 2: Push-effekter

At verden er urettferdig, og at forskjellene mellom «våre» og «andres» levekår er enorme er en forklaringsmodell de aller fleste partiene jeg har snakket med bruker aktivt. Spesielt vektlegges det at mennesker som lever i områder med krig

og konflikt naturlig velger å flykte, blant annet til Norge.

Venstre og KrF berører kjernen i dette poenget når representanter fra partiene sier: «*Husk at flyktninger flykter ikke fordi de ønsker det*» (Intervju, Solum Larsen), og *vi må ikke glemme at det er over 40 millioner som er på flukt i verden. Og at noen av de også kommer hit, det finner jeg helt naturlig* (Intervju, Bekkevold). Dette er en måte å forklare flukten, og en måte å gi selve valget om å flykte legitimitet. Samtidig er det en måte å belyse de bakenforliggende årsakene til at mennesker kommer til Norge for å søke om asyl.

Videre kan denne talemåten bidra både til å fremme og til å hemme forestillinger om disse menneskenes handlekraft. For, på den ene siden kan Venstres uttalelse leses som om de sier at disse menneskene velger å flykte, at de innser at de må gjøre det, og derfor drar. På den andre siden kan uttalelsen leses som om flukten er uungåelig, og at mennesker tvinges til å forlate sine hjemsteder. Dette ensidige fokuset på push-effektene fra Venstres side må betraktes som en del av deres overbevisning om at den norske flyktninge- og asylpolitikken ikke skal styres gjennom en streng innvandringspolitikk, men at man heller skal arbeide for at enkeltmennesker skal få realisere sitt potensial der de selv ønsker å være (Intervju, Solum Larsen).

Arbeiderpartiets tidligere statssekretær Libe Rieber-Mohn hevder imidlertid at til tross for at asylsøkeres ankomst til Norge blant annet forklares gjennom internasjonale forhold kan og må man styre innvandringspolitikken nasjonalt, og den må forholde seg til reglene i andre land. Hun sier:

[At så mange asylsøkere kommer til Norge] er det veldig mange forklaringer på. Det første er hva som skjer rundt i verden, altså hva som genererer og skaper migrasjonsstrømmer, og det er jo ikke noe Norge kan bruke utlendingspolitikken til å styre. Det er mer bistandspolitikk, og det internasjonale samfunnets rolle å dempe konflikt i verden. Så det er den viktigste årsaken. Så er det andre lands politikk, og da spesielt andre europeiske lands politikk som vil ha innflytelse. For det er også klart at man har bilder av hvor det vil være lettest å få opphold i Europa. Og dermed vil andre lands innstramminger, liberaliseringer få betydning for ankomsttallene i Norge (Intervju, Rieber-Mohn).

På samme måte som Venstre bekrefter representanten fra AP at det finnes faktorer som *genererer og skaper migrasjonsstrømmer*, men verken hun eller Larsen utdyper hva dette er. I stedet for å fokusere på dette — som kan bidra til å skape et tydeligere bilde av den situasjonen flyktninger og asylsøkere kommer fra og

lever med — fokuserer hun på ansvar. Når hun gjør det unngår hun også å knytte APs politikk mot menneskene dette får konsekvenser for. Rieber-Mohn beveger seg mot slutten over i en analyse hvor hun argumenterer for at asylsøkere dras til Norge basert på forskjeller i politikken mellom Norge og andre europeiske land. Arbeiderpartiets diskurs bidrar til å skape et distansert forhold til menneskene og deres situasjon, og årsakssammenhenger. Dette står i kontrast til SVs fremstilling:

Disse menneskene kommer til Norge hovedsakelig på grunn av at det er 40 millioner flyktninger i verden. 60 prosent av asylsøkerne kommer fra Afghanistan, Irak, Somalia og så kommer en del fra Russland og Eritrea. Det er fordi det er krig og konflikt, og da rømmer folk. Krig, konflikt og diktatur. Og da rømmer folk, og da kommer det noen til Norge (Intervju, Holmås).

Senere utdyper Holmås sitt poeng, med en rekke konkrete momenter han mener kan forklare situasjonen:

Jeg mener at det er absurd at folk skal være overraska over at det kommer flyktninger fra Afghanistan all den tid vi skyter og dreper mennesker i Afghanistan. Altså, vi har soldater i Afghanistan, vi drar til krig i Afghanistan. Det er ikke overraskende at det kommer flyktninger derifra! Somalia! Vi bidrar til piratjakt i Somalia, vi kan ikke være overrasket over at de samme folkene som driver med piratvirksomhet som vi bekjemper på land, óg driver og skaper helvete. Tilsvarende når det går dårlig med en fredsprosess mellom Eritrea og Etiopia, vi kan ikke da være overrasket over at en opptrapping der fører til at flere mennesker ønsker å stikke av fra verneplikt. Vi kan ikke være overrasket over at en negativ utvikling i Irak faktisk fører til flere flyktninger fra Irak. Så kan du diskutere hva som gjør at de kommer akkurat til Norge, og ikke til Sverige, hva gjør at de kommer til Europa. Men det store bildet kan du ikke være overrasket over. Og det er utgangspunktet (Intervju, Holmås).

SVs diskurs skiller seg markant fra regjeringspartner APs fremstilling. Mens Rieber-Mohn fokuserer på det internasjonale ansvaret, og benytter seg av en talemåte hvor menneskene hun snakker om får en perifer rolle i sammenhengen, trekker SVs representant disse menneskene frem, og bruker de aktivt. Han illustrerer sitt partis posisjon ved å vise til eksempler på konfliktområder og setter forholdene i disse landene i sammenheng med menneskers flukt. Den mest ekstreme delen av Holmås' argumentasjon er setningen: «*all den tid vi skyter og dreper mennesker i Afghanistan*». Her plasserer Holmås Norge som stridende part i Afghanistan i sammenheng med asylsøkeres ankomst til Norge. Dette kobles opp mot partiets motstand mot norsk deltakelse i krigen.

På mange måter kan det synes paradoksalt at regjeringspartiet SVs representant er den av alle politikerne jeg har intervjuet som gjennom sin talemåte påtar Norge mest ansvar ovenfor flyktninger og asylsøkere. Heikki Holmås sier at *vi kan ikke være overrasket* på en måte som antyder at andre politiske partiers politikk og argumenter i debatten tilsier at de er overrasket. Denne kritiske innstillingen til de andre politiske partiene, og den anerkjennelsen han gir flyktninger og asylsøkere, må sees i sammenheng med at partiet tok dissens på åtte av regjeringens 13 punkter. Med det etablerte SV seg som et opposisjonsparti i denne sammenheng, og de står derfor friere enn noe annet parti til å kritisere innstrammingen. Samtidig kan det se ut som om de har et behov for å rettferdiggjøre sin beslutning om å ta dissens, og at de gjør dette nettopp gjennom å vise til hvilket *helvete* disse menneskene flykter fra. Når utgangspunktet er at vi ikke skal være overrasket over at asylsøkere som *flykter fra helvete* hvor *vi skyter og dreper mennesker*, slik SV legger det frem, naturlig gjøres menneskenes flukt — og samtidig naturlig gjøres også Norges ansvar for å beskytte disse menneskene.

SP og Høyre trekker også frem internasjonal ulikhet som fattigdom, krig og konflikt som en viktig forklaring på at det kommer mange asylsøkere til Norge (Intervju, Slagsvold Vedum, Høie). FrPs representant gjorde ikke bruk av denne forklaringsmodellen da jeg intervjuet han, og jeg har heller ikke funnet den igjen i debattene i radio og TV. Partiets innvandringspolitiske talsmann tar imidlertid avstand fra at denne diskursen skal få noen betydning for innvandringspolitikken som føres i Norge, han mener at dette er et politikkområde som ikke kan brukes til å «*redde verden*» (Intervju, Amundsen). Høyres representant benytter seg av den samme forklaringsmodellen når han sier at:

Det er jo klart at det landet som ble kåret til det beste landet i verden å leve i må nødvendigvis også ha en kontroll på hvem som kommer hit (Intervju, Høie).

Seks av syv politiske partier tar altså utgangspunkt i at verdensforhold spiller en vesentlig rolle for ankomsten av asylsøkere til Norge. Utifra denne erkjennelsen trekkes det imidlertid veldig ulike slutninger. Noen hevder at dette innebærer at Norge må ta et større ansvar knyttet til disse menneskene. Andre mener derimot at en verden der mange mennesker har det fryktelig vondt er et argument for at Norge verken kan eller bør bidra. Satt opp imot Høies uttalelse kan KrFs innvandringspolitiske talsmanns uttalelse illustrere denne bredden:

I et lukket rom blir det fort klamt. Det jeg egentlig legger i det er at vi blir

så navlebeskuende og egoistiske her vi bor. Vi lever i ett av verdens rikeste land. Her er det virkelig godt å bo. Hvis vi skal lukke dørene og bare være oss selv nok. Da blir det et klamt samfunn å bo i (Intervju, Bekkevold).

Som Amundsen uttalte har familieinnvandringen tidligere ikke vært underlagt nasjonale innvandringspolitiske hensyn. Rieber-Mohn presenterer dette imidlertid som en nødvendighet, noe «vi» trenger.

Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett at de politiske partiene konstruerer forestillinger om hvem menneskene som omfattes av fireårskravet er, og at det er to motstridende forestillinger om hvem disse menneskene er i den norske flyktninge- og asyldebat-ten. Mens AP, FrP, Høyre og SP på den ene siden konstruerer en forestilling om at de utgjør en sosial byrde, konstruerer Venstre, KrF og SV en forestilling om at de er verdifulle mennesker. Når partiene uttaler seg om hvorfor disse menneskene er i Norge er de fleste representantene mer nyanserte i sine fremstillinger, selv om alle partiene tydeligst forankrer sin forklaring enten i en pull- eller push-forklaringsmodell.

Denne delen av oppgaven skal undersøke hvordan forestillinger om menneskene lovforslaget omhandler og argumentasjon i den norske flyktninge- og asyldebatten sammenfaller. Altså i hvilken grad de forestillingene de politiske partiene konstruerer og gjør bruk av er å finne igjen i måten de argumenterer for og imot politiske beslutninger, i denne sammenheng knyttet til fireårskravet. Dette er interessant fordi det kan bidra til å skape et bilde av hvilken praktisk innvirkning de politiske partienes forestillinger har på den norske flyktninge- og asylopolitikken.

Kapittelet er delt i tre deler. I den første delen settes innholdet fra foregående kapittel i sammenheng med *representasjon*, *makt* og *hegemoni*, og jeg drøfter hvilken betydning forestillingene har. Måten forestillinger blir representert i politisk diskurs konstruerer maktrelasjoner, og gir innflytelse på de politiske beslutningene. Med dette som utgangspunkt går jeg videre til kapittelets hoveddel der jeg analyserer argumentasjonen i den politiske debatten knyttet til fireårskravet. Her deles partienes argumentene i to hovedkategorier, én som vektlegger nasjonale interesser og én som vektlegger «deres» rettigheter. Videre drøftes det faktum at den delen av lovforslaget som omhandler *familiegjenforening* fremdeles ligger til behandling i departementet, og ikke ser ut til å få en realitetsbehandling. Det sentrale her er hva dette kan si om forholdet mellom forestillingene og handlinger de medfører. Under overskriften «Talemåte og argumentasjon» avsluttes kapittelet, og her gjennomgås kjennetegn ved talemåten til politikerne. Her rettes fokus på politikerne som «rammemakere» og bruk av diskursive virkemidler som positiv selvrepresentasjon, autorisasjon og ansvarsfraskrivelse.

5.1 Representasjon, makt og hegemoni

I forrige kapittel drøftet jeg hvordan de ulike politikerne og politiske partiene snakker om menneskene fireårskravet og de tolv andre punktene omhandler. Vi så da at de fire største partiene vektlegger forestillinger om den sosiale byrde, gjennom å konstruere diskurser om at menneskene utgjør et *integreringshinder*, at de er en *økonomisk byrde* for det norske samfunnet, samt at disse menneskene er urettmessige eller *grunnløse* asylsøkere. De tre minste partienes motdiskurs rommer derimot forestillinger om at disse menneskene er verdifulle — både i seg selv og for det norske samfunnet, og viser dermed at det foregår er en diskursiv kamp i den norske flyktninge- og asyldebatten. Denne kampen innebærer at det finnes en bredde i det diskursive rommet hvor norsk flyktninge- og asylpolitikk utformes.

Bredden i debatten illustreres også i diskursene knyttet til partienes forestillinger om hvorfor flyktninger, asylsøkere, mennesker med OHG og deres familiedlemmer kommer til Norge. Vi har her sett at de fleste partiene fremstiller disse årsakssammenhengene som sammensatte. Med unntak av FrP og Venstre årsaksforklarer alle partiene ankomsten av asylsøkere både med push- og pull-faktorer, altså at det finnes årsaker i deres hjemland som dytter dem vekk, og i Norge som trekker dem til seg. FrP fokuserer derimot nær utelukkende på årsaker i Norge, mens Venstre nesten utelukkende fokuserer på årsaker i deres hjemland. Det er altså ikke snakk om en like tydelig og omfattende diskursiv kamp som i forhold til spørsmålene om *økonomisk byrde* og hvorvidt disse menneskene er *verdifulle*, selv om det også her foregår en strid om hvilken fremstilling som innehar størst forklaringskraft.

Virkelighetskonstruksjon

Enhver politiker og ethvert politisk parti skaper, reproducerer og endrer kunnskap om menneskene deres politikk omhandler, og politiske partier bygger sin politikk på denne kunnskapen (Fairclough 1992). Dette innebærer at begge de to følgende, og enhver annen måte politikere konstruerer virkeligheten gjennom sin talemåte og argumentasjon, innebærer makt: (1) Måten Martin Engeset konstruerer en forestilling om at det ikke er noen entydig sammenheng mellom situasjonen i de områdene mennesker flykter fra og deres flukt, og (2) måten Geir Jørgen Bekkevold konstruerer en fremstilling av at en innføring av fireårskravet vil innebære en betydelig reduksjon av integreringspolitikkenes vellykkethet. For språket er med

på å konstruere verden, ikke bare reflektere den. Virkeligheten slik den framstår for oss blir dermed formet av den politiske diskursen (Fairclough 1992).

Dette må sees i sammenheng med Foucaults teori om *sannhetsregimer*, hvor han viser at det å vinne frem med forestillinger om hva det er som er sant innebærer makt, fordi disse forestillingene setter rammene for hva som er *sibart* og hvilke handlinger som er mulige (Foucault 1994). Måten politikerne snakker og argumenterer i flyktninge- og asyldebatten må derfor sies å avgjøre mulighetene som finnes for politikkkutforming. At den politiske diskursen i all hovedsak er problemorientert, slik jeg i det foregående har drøftet, er en slik forestilling som legger premisser for hvilke handlinger som er mulige. At politikerne snakker om hvordan problemene knyttet til innvandring kan løses, fremfor for eksempel å se på hvordan Norge kan utnytte de positive følgene av innvandring på best mulig måte, skaper rammene for hvilken politikk som vil føres. Men til tross for at forestillingene politikerne konstruerer presenteres og av mange også oppleves som både naturlige og selvsagte, er de ikke det (Van Dijk 2000, Burr 2003). Diskurser er som sagt kontingente, og enhver fremstilling av virkeligheten, og påfølgende handling, kunne vært annerledes (Fairclough 1992).

Når en representasjon av virkeligheten oppleves naturlig og selvsagt er den det vi kaller ideologisk. En ideologisk diskurs bidrar til å opprettholde eller endre maktrelasjoner (Fairclough 1992). En ubestridt ideologisk diskurs er *hegemonisk*. Som jeg har drøftet i teorikapittelet innebærer dette at diskursen har «vunnet», ved at tale- og tankemåten som ligger til grunn for den oppleves så naturlig at den verken konkurrerer med andre diskurser eller utsettes for granskning (Purvis & Hunt 1993).

Den diskursive kampen mellom forestillinger om at flyktninger, asylsøkere, mennesker med OHG og deres familiemedlemmer er en byrde eller av verdi er en kamp mellom to ideologiske diskurser. Forestillingen om den sosiale byrde er den forestillingen som står sterkest. Den diskuteres mest, den legges i størst grad til grunn for politikkkutforming og den har de fleste, største og tydeligste forkjemperne. Med bakgrunn i dette går det an å si at diskursen som tar utgangspunkt i en problemorientert tilnærming til flyktninge- og asyldebatten er den rådende både i denne debatten og i den praktiske politikken.

Mouffe (2005) peker på hvordan det at enhver diskurs er kontingent også innebærer at det er rom for motstand. Diskursen om det verdifulle mennesket er en slik motdiskurs. Det er imidlertid en talemåte som stiller seg helt på siden av den

etablerte diskursordenen, og fordi partiene og deres evne til å ta plass i den politiske diskursen er liten i forhold til hoveddiskursen får den også liten betydning i den politiske sammenhengen. At begge disse diskursene allikevel eksisterer side om side gjør at det ikke er snakk om hegemoniske diskurser. At de innebærer makt, og således kan kalles ideologiske er det imidlertid ingen tvil om.

«Oss» og «de» andre

Jeg har identifisert én hegemonisk diskurs i mitt datamateriale. Det er diskursen som fremsetter et markant skille mellom «oss» og «de andre». Uavhengig av om politikerne konstruerer forestillinger av menneskene som omhandles i lovforslaget som en sosial byrde eller verdifulle mennesker, og uavhengig av om de støtter seg til forklaringsmodeller som ser deres ankomst i Norge som et resultat av pull- eller pusheffekter, omtaler alle de politiske partienes representanter menneskene lovforslaget omhandler som «de andre», som noe annet og annerledes enn et norsk «oss».

Når Fremskrittspartiets innvandringspolitiske talsmann sier at:

Innvandrerbefolkningen er på over en halv million, det gjør at vi har så store utfordringer i forhold til integrering at det i seg selv bør være grunn til å stramme inn på innvandringspolitikken (Intervju, Amundsen),

er dette et eksempel på hvordan politikerne gjenskaper dette skillet, og videre at dette skillet får konsekvenser for de menneskene som tilskrives rollen som «de andre». «Vi» har så store utfordringer at ankomsten av flere av de menneskene som ikke «hører hjemme» her må forhindres. Amundsen viser her til et tall som omfatter både mennesker som selv har innvandret til Norge og barn av to innvandrere født i Norge. At han legger en så bred definisjon til grunn, i tillegg til at han ikke trekker inn noe om innvandrernes tilknytning til riket, innebærer at han ekskluderer mange mennesker som både per definisjon og følelsesmessig kaller seg selv nordmenn. Dette kan sammenlignes med Språkrådets ekskluderende definisjon av hva det vil si å være «nordmann».

Det samme skillet mellom «oss» og «de andre» finner vi hos Sosialistisk Venstrepartis Heikki Holmås når han forklarer hvorfor asylsøkere kommer til Norge:

Det er rimelig å se på de nordiske landene, spesielt Norge og Sverige, som noen av verdens beste land å leve i. Vi har gode velferdstilbud, vi har

fredelige forhold, vi har fokus på menneskerettigheter og vi har en lang humanistisk tradisjon (Intervju, Holmås).

Denne forestillingen legger seg nært opp mot fremstillingene Said (1995) sier at et «vi» i vesten har skapt av oss selv og «de andre». Mens «vår» verden fremstår som riktig, ønsket, logisk, rett og slett et ideal, konstrueres «deres» verden som en negasjon av «vår». Deres verden blir alt det «vår» ikke er. Og menneskene som kommer derifra fremstilles da også som «noe annet».

Som sagt er dette skillet brukt gjennomgående av mine informanter, uavhengig av om det er en form for positiv eller en form for negativ fremstilling av menneskene politikerne forfekter. Det nærmeste jeg kommer et unntak er Solum Larsens fremstilling av at skillet mellom «oss» og «de andre» ikke er reellt. Han sier at nordmenn og innvandrere har like familieverdier, og at det kan forklares med at familieverdier er universelle verdier. Solum Larsens talemåte forøvrig befinner seg innenfor den hegemonisk diskursen som baserer seg på at skillet mellom «oss» og «de andre» er reellt.

Purvis og Hunt (1993) sier at denne formen for produksjon og kategorisering av subjekter er et viktig studiefelt:

[A]nyone who is genuinely interested in the production and mechanisms of ideology must be concerned with the question of the production of subjects and the unconscious categories that enable definite forms of subjectivity to arise (Hall i Purvis & Hunt 1993:496).

En kategorisering av innvandrere som «de andre» til forskjell fra «oss» innebærer altså at spesielle forestillinger om andre mennesker kan bygges opp. De koblingene vi gjør basert på forestillinger om at «vi» og «de» tilhører to ulike kategorier er som regel reduksjonistiske, og begrenser en fremstilling til ekstremiteter (Hall 1997b).

Det er også et viktig poeng at «de» ikke er representert i den norske flyktninge- og asyldebatten. Det konstrueres forestillinger om hvem «de» er som påvirker politikken som utformes med «dem» i tankene uten at de selv har påvirkningsmulighet. Spørsmålet som må stilles er således hvilke følger disse diskursene og kampen mellom dem får for den konkrete politikktutforming. Kan vi for eksempel finne igjen mønster fra diskursen om *oss* og *dem* i måten partienes politikk er definert og hvordan partiene argumenterer politisk?

5.2 Partienes standpunkt til fireårskravet

I debatten rundt fireårskravet har de syv stortingspartiene delt seg i tre ulike fløyer. Fremskrittspartiet er det eneste partiet som uforbeholdent støtter begge de to delene av forslaget, altså både innstramming av lovverket knyttet til familieetablering og innstramming av lovverket knyttet til familiegjenforening. Høyre, Arbeiderpartiet og Senterpartiet stemte for loven som innførte fireårskrav for familieetablering, men har et ambivalent forhold til forslaget om innstramming av lovverket knyttet til familiegjenforening. Høyre har etablert at de vil stemme imot et slikt forslag. De to regjeringspartiene har ikke uttalt seg like tydelig, men begge partiene har i intervju sagt at dette er et vanskelig spørsmål og at de ikke er helt sikre på om de vil stemme for eller imot dette lovforslaget (Slagsvold Vedum, Rieber-Mohn). Venstre, Kristelig Folkeparti og Sosialistisk Venstreparti stiller seg negative til begge lovforslagene. I det følgende vil jeg i en del tilfeller slå sammen de to første gruppene. Alle disse partiene støtter fireårskravet for familieetablering, og det er så mange likhetstrekk ved deres talemåte og argumentasjon at det i forhold til diskursene som brukes i flere tilfeller er hensiktsmessig å se Frp, Høyre, AP og SP som én gruppe, og Venstre, KrF og SV som en annen.

I denne delen av oppgaven vil jeg analysere hvordan forestillingene de ulike partiene knytter til menneskene fireårskravet og de tolv andre innstrammingstiltakene omhandler påvirker de politiske standpunktene i den politiske debatten. Dette gjør jeg ved å se på partienes viktigste argumenter brukt i debatten rundt fireårskravet, og koble disse opp mot forestillingene fra det forrige kapittelet. Jeg har delt politikernes argumenter inn i to kategorier. Den første kategorien er argumentene knyttet til forestillinger som nedtoner «vårt» ansvar, altså argumenter som nedtoner det ansvaret den norske stat har for disse menneskene. Den andre kategorien er argumentene som fremhever flyktninger, asylsøkere, mennesker med OHG og deres familiemedlemmers rettigheter, eller «deres» rettigheter.

Argumenter for innføring av fireårskrav

De tre viktigste argumentene politikerne har brukt for å støtte fireårskravet primært for familieetablering, men óg for og innstramming av asylopolitikken generelt og for FrP i forhold til familiegjenforening, er (1) behovet for byrdefordeling, (2) behov for å vektlegge innvandringspolitiske hensyn, og (3) at «vi» må hjelpe de som virkelig trenger det, og dermed differensiere mellom innvandrere med ulikt oppholdsgrunnlag.

Byrdefordeling

Hovedargumentet brukt av mine informanter som støtte for innstramningen av asylpolitikken i 2008, er at våre naboland på dette tidspunktet førte en strengere politikk enn oss, og at vi derfor mottok et unaturlig høyt antall asylsøkere. AP, Høyre, SP og FrP presiserte alle at det er et poeng å føre en politikk som samsvarer med *land det er naturlig å sammenligne oss med* (Intervju, Rieber-Mohn, Høie, Slagsvold Vedum, Amundsen). Når dette knyttes opp mot navngitte land er det først og fremst de skandinaviske landene som fremheves, men også andre EU-land, samt EU som union og det felles regelverket som er med på regulere hvert lands flyktninge- og asylpolitikk nevnes.

Representantene for disse partiene trakk spesielt frem den kraftig økningen i ankomsten av irakiske asylsøkere til Norge da Sverige endret sin langvarige praksis og begynte å returnere irakiske asylsøkere uten rett til beskyttelse som et eksempel på hva som skjer når det oppstår for store forskjeller mellom landene. AP, Høyre og FrP slo fast at dette er en viktig årsak til at Norge spesielt da, men også generelt burde stramme inn sin politikk for at denne skulle være på lik linje med de andre landene (Intervju, Holmås, Rieber-Mohn, Høie, Amundsen).

Et ord som brukes flere ganger for å beskrive denne ønskede prosessen er «harmonisering». Dette er et begrep som har forekommet både i dokumentene i mitt datamateriale i og intervjuene. Harmonisering er et vanlig uttrykk innen internasjonal rett, men det er likevel interessant å se hvordan ordet innen asyl- og flyktningefeltet utelukkende brukes til å omtale innstramminger (Brekke et al. 2010). I ordboka er «harmonisering» omtalt som det å «gjøre ensartet», men også med å «bringe i harmoni». «Harmoni» defineres som «samklang», «velklang» og «vakker og riktig proporsjon». Jeg vil hevde at det er en slik forskjønnende fortolkning som er den mest vanlige forståelsen av ordet. Ordet «harmonisering» har langt mer positive konnotasjoner enn verdimesig relativt nøytrale ord som «tilpasning» eller «standardisering», eller negativt ladete ord som «ensretting» eller å «innføre konformitet». Således kan begrepet bidra til å trekke opplevelsen av en slik tilpasning av regelverket i en positiv retning, uten at denne politiske settingen endrer på hva «harmonisering» innebærer.

Motstanderne av en internasjonal tilpasning av nasjonale lovverk bruker også ordet «harmonisere», noe som kan tyde på at ordet har blitt etablert som et standardord, og at diskursen om det harmoniske i tilpasning av nasjonale lovverk er hegemonisk. Akkurat som de som er motstandere av tilpasning åpenbart ikke

bruker ordet «harmonisere» bevisst, fordi ordets konnotasjoner motvirker deres argument, er det ikke sikkert at tilhengerne av tilpasning bruker ordet bevisst, selv om ordets konnotasjoner fremmer deres sak og skaper mer velvilje.

I sin argumentasjon for en bedre og mer rettferdig byrdefordeling sa Stoltenberg:

Noe av det som er viktig med disse tiltakene er at disse tiltakene betyr at norsk asylpolitikk er på linje med naboland og andre sammenlignbare land. Det viktige med det er at da tror vi at presset mot Norge vil reduseres. Og vi sier på et punkt at vi vil videreføre en politikk som gjør at vi viderefører en praksis om at vi er på linje med våre naboland. Og det er jo nettopp fordi vi erkjenner at hvis man skiller seg ut, så får vi en tilstrømming som vi ikke håndterer (Tabloid 04.09.2008, Stoltenberg).

Politikerne konstruerer i sin egen argumentasjon for byrdefordeling en forestilling om at økningen i ankomsten av asylsøkere og andre innvandrere kan forklares gjennom forskjellen i vår og andre europeiske lands politikk. Deres argumentasjon for en innstramming av det norske lovverket må således ses på som en umiddelbar og naturlig følge av denne forestillingen. Argumentet for en innføring av fireårskrav og asylinnstramming forøvrig er et argument som sammenfaller med Høyre, AP, SP og FrPs forestilling om at flyktninger, asylsøkere, mennesker med OHG og deres familiemedlemmer utgjør et problem fordi de er «for mange», slik jeg drøftet i foregående kapittel.

Tidligere i dette kapitlet kom jeg frem til at den rådende diskursen innen den norske flyktninge- og asyldebatten er forestillingen om at menneskene som omfattes av fireårskravets tilstedeværelse i Norge utgjør en sosial byrde, til tross for at det også finnes motstridende diskurser. Det samme kan sies om argumentet for byrdefordeling, og behovet for å «harmonisere» norsk politikk for å komme på linje med våre naboland. Jens Stoltenbergs sitat viser at Arbeiderpartiet kobler sammen forestillingen om at nasjonale faktorer utgjør en pull-effekt som trekker innvandrere til Norge, på den ene siden, og argumentet om at regjeringens innstrammings- og «harmoniserings»-tiltak bidrar til å endre disse nasjonale faktorene, på den andre. Tiltaket vil dermed hindre en tilstrømming vi ikke håndterer. Sammen med representantene fra Høyre, SP og FrP har han dermed vist at forestillingen om *for mange* innvandrere utgjør en trussel både mot integreringsarbeidet og den norske økonomien. Å forhindre at disse menneskene kommer til Norge ved å «harmonisere» den norske politikken slik de argumenterer for her viser hvordan forestillinger påvirker partienes politikk på en konkret og direkte måte.

Innvandringspolitiske hensyn

Som en fortsettelse av argumentet om en jevnere fordeling av «byrdene» og en «harmonisering» av den norske politikken trekker enkelte politikere frem statens behov for og rett til å vektlegge «innvandringspolitiske hensyn» i utformingen av innvandringspolitikken. Innvandringspolitiske hensyn er et begrep som brukes i den politiske diskursen både når man snakker om innvandrere som allerede er i Norge, og når man snakker om å begrense eller kontrollere ankomsten av nye innvandrere (Humlen, 1998). I flyktninge- og asylpolitikken har begrepet aldri vært brukt som argument for å endre et avslag og innvilge opphold. «Innvandringspolitisk hensyn» handler utelukkende om å stramme inn. Uttrykket «innvandringspolitiske hensyn» framstår som mer verdinøytralt enn «harmonisering», men ordet «hensyn» oppfattes ofte på en positiv måte. På samme måte som med «harmonisering» er bruken av uttrykket «innvandringspolitiske hensyn» et språklig virkemiddel som tillegger handlingen — innstramming — positive konnotasjoner. I det siste har begrepet «innvandringsregulerende hensyn» ofte vært brukt istedet for innvandringspolitiske hensyn. Med dette begrepet blir forholdet til innstramming tydeliggjort. Uttrykket er således mer nøytralt enn «innvandringspolitiske hensyn», selv om ordet «hensyn» har blitt værende.

Muligheten for å la innvandringspolitiske hensyn spille en rolle i norsk innvandringspolitikk er forankret i utlendingsloven § 1 første ledd, hvor det står: «*Loven skal gi grunnlag for regulering av og kontroll med inn- og utreise, og utlendingers opphold i riket, i samsvar med norsk innvandringspolitikk og internasjonale forpliktelser*¹» (Utlendingsloven 2008). Dette innebærer at man ved utformingen av lovverket kan ta hensyn til innenrikspolitiske interesser, i tillegg til internasjonale avtaler og konvensjoner Norge har forpliktet seg til å følge.

Spesielt FrP mener at regjeringens innstramming av asylpolitikken var et gode, nettopp fordi innvandringspolitiske hensyn ble til forskjell fra tidligere koblet direkte opp mot familieinnvandringspolitikken. Denne innstrammingen bidro dermed til skape presedens for bruken av innvandringspolitiske hensyn i utformingen av innvandringspolitikken (Intervju, Amundsen). I intervju med Per-Willy Amundsen svarte han følgende på spørsmål om hvilke hensyn han mener bør være mest tungtveiende i innvandringspolitikken:

Jeg mener jo at når Stortinget behandler lover så er det ett fundamentalt

¹Skillet mellom gammel og ny utlendingslov er at «og internasjonale forpliktelser» er lagt til lovformuleringen i Utlendingsloven av 1988, § 2 første ledd

hensyn som bør komme foran alle andre, og det er hensynet til nasjonen (Intervju, Per-Willy Amundsen).

Amundsen og FrP mener at de innvandringspolitiske hensynene bør være det mest tungtveiende i innvandringspolitikken. Videre sier han at FrP mener innvandringspolitiske hensyn bør veie tyngst av alle hensyn, og således rangeres høyere enn internasjonale avtaler og konvensjoner Norge har forpliktet seg til å følge (Intervju, Amundsen). Partiet argumenterer altså for en langt strengere politikk enn hva som har vært ført og føres i Norge. Forskere som studerer endringer i europeiske lands innvandringspolitikk, bekrefter at dette er en generell trend som bidrar til at europeiske stater i stadig større grad ser ut til å bygge sin innvandringspolitikk basert på hvordan de selv kan «beskyttes» mot disse menneskene (Aas Franko 2005). Følgen av dette har i mange tilfeller har vært innstramming av innvandringspolitikken

Fremskrittspartiets standpunkt og argumentasjon her knytter seg direkte opp mot deres forestillinger om hvorfor flyktninger, asylsøkere, mennesker med OHG og deres familiemedlemmer kommer til Norge. Her argumenterte Amundsen for at Norge har ført en for liberal flyktninge- og asylpolitikk, og at signaleffektene dette har sendt må sees på som forklaringen på at de kommer hit. Grunnlaget for at FrP og Amundsen støtter regjeringens innstramming av asylpolitikken, og argumenterer for at deres vektlegging av innvandringspolitiske hensyn er et gode, er altså knyttet til en forestilling om at den norske innvandringspolitikken er for liberal og åpen. Dette fører til at det kommer *for mange* innvandrere til Norge, mange uten rett til beskyttelse, som igjen skaper problemer knyttet til integrering og den norske økonomien.

Også Høyre støtter denne formen for styring av innvandringspolitikken. I uttalelsen jeg brukte i slutten av forrige kapittel sa Bent Høie:

Det er jo klart at det landet som ble kåret til det beste landet i verden å leve i må nødvendigvis også ha en kontroll på hvem som kommer hit (Intervju, Bent Høie).

Høie sier altså at Norge må beskytte sine grenser, og ha en kontroll på hvem vi lar komme hit, og hvem som får bli. Det at dette argumentet fremsettes i sammenheng med en sammenligning av «våre» levetilstand og de forholdene mennesker som flykter til Norge lever under, viser at Høie setter de innenrikspolitiske hensynene høyt. Høie setter likevel ikke disse hensynene like høyt som Amundsen.

Det er en vesensforskjell mellom de to politikernes måte å snakke på, for mens Amundsen snakker om en innstramming som gjør det klart at FrP ønsker en endring — eller en omlegging — av dagens lovverk, sier Høie at Norge må ha en regulering av hvem som kommer hit. Det kan sees på som en bekreftelse av dagens situasjon, og en bekreftelse av at Høyre støtter den.

APs representant trekker også frem de innvandringspolitiske hensyn som en faktor som bør vektlegges i familiegjenforeningspolitikken, hun sier:

Når man ser på familiegjenforeningspolitikken, så vil det være en balanse mellom at man som enkeltmenneske kan si at jeg vil gjøre *det, det og det*, og den friheten som skal ligge for enkeltindivider. Men samtidig, hvis det har store samfunnsmessige konsekvenser så må jo de to elementene veies opp mot hverandre. Da vil det ikke nødvendigvis være naturlig at man skal få gjøre det man selv ønsker, hvis det går på bekostning av det store fellesskapet (Intervju, Rieber-Mohn).

På samme måte som de to første representantene vektlegger også Rieber-Mohn betydningen av de nasjonale interessene i innvandringspolitikken. Og hun trekker frem *det store fellesskapet*, eller det norske «vi-et», som hun bemerker at innvandringen kan *gå på bekostning av*, og i så tilfelle bør politikken forhindre dette. Til forskjell fra FrP oppfordrer hun imidlertid ikke til en omlegging av dagens lovverk, men en omlegging av praksis.

Flere av mine informanter (Intervju, Høie, Rieber-Mohn, Amundsen) har også belyst muligheten for at Norges utfordringer knyttet til antallet asylsøkere kan løses ved å fokusere på løsninger i flyktninger og asylsøkernes hjemland og nærområder. Altså at flyktninger i større grad bør forbli i sine egne områder, og at Norge heller bør gi økonomisk støtte til konfliktområders naboland, så de kan ta hånd om flyktningeproblemet. Dette er et annet eksempel på argumentasjon i den politiske diskursen som illustrerer politikeres nasjonale fokus, ved å forsøke å skyve folk lengst mulig bort, og gjøre problemet «usynlig». At disse informantene representerer de samme partiene som fokuserer mer på nasjonale faktorer pull-effekter, enn push-effekter viser igjen at hvilke argumenter og perspektiver som blir trukket frem i hvilken situasjon ofte er avhengig av hvorvidt perspektivet kan bidra til å styrke saken eller ikke.

Her ser vi koblinger mellom forestillingen om årsakene til at flyktninger, asylsøkere, mennesker med OHG og deres familiemedlemmer kommer til Norge er å finne i

innenrikspolitiske forhold, slik jeg drøftet i forrige kapittel. Dette er med på å skape et nasjonalt fokus i flyktninge- og asylpolitikken.

Differensiering av «de andre»

I det foregående kapittelet viste jeg at politikerne gjennom sin talemåte og argumentasjon konstruerer bilder av hvem flyktninger, asylsøkere, mennesker med OHG og deres familiemedlemmer er gjennom kategoriseringsprosesser. Jeg har vist hvordan norske politikere i debatten rundt fireårskravet har konstruert en hegemonisk diskurs av at menneskene lovforslaget omtaler tilhører den store kategorien «de andre», og at de skiller seg fra oss som utgjør kategorien «vi». I debatten rundt fireårskravet trekker politikerne også frem behovet for å skille mellom innvandrere med ulikt oppholdsgrunnlag, og argumenterer for at disse skal ha ulike rettigheter.

Gjennom mange av intervjuene jeg har foretatt har det for politikerne vært viktig å presisere at deres parti arbeider for at de menneskene som trenger hjelp *aller mest*, skal få hjelp. Når utgangspunktet for alle de politiske partiene er at «vi» ikke kan hjelpe alle, har flere bemerket at det er viktig for dem å utpeke noen som spesielt verdige hjelp.

Wodak (2000) kaller dette å *differensiere de «andre»*, og hun viser til at politikere i alle land konstruerer skiller mellom ulike grupper innvandrere, og at disse behandles ulikt. På den måten får man «gode» og «dårlige» innvandrere. I innvandringsdebatten generelt har flyktninger lenge vært en slik type «god» innvandrergruppe, for eksempel det at ungarske flyktninger som ble mottatt med fakkeltog da de kom til Norge i 1956 er et eksempel på dette. Gibney (1999) hevder at dette handler om historiske, sosiale og kulturelle krefter, som vil «*ensure that some refugees remain more popular than others*».

At fireårskravet er delt inn i to lovforslag — hvor det ene tar for seg familieetablering og det andre familiegjenforening — og at det ene er betydelig strengere enn det andre, er et eksempel på en slik politisk bruk av en slik differensiering av «de andre». Det er en måte å si at noen former for familieband er mer verdifulle i en juridisk sammenheng. At lovforslaget som omhandler familiegjenforening har møtt større motstand, og ikke ser ut til å få en realitetsbehandling, styrker denne teorien. I intervju med AP illustrerer deres representant denne holdningen:

Det er en vesensforskjell på om du har en eksisterende familie, eller om du

ønsker å etablere en ny en (Intervju, Libe Rieber-Mohn).

Denne vesensforskjellen, bemerker Rieber-Mohn, legitimerer at ugifte mennesker som lever i Norge med OHG eller flyktningsstatus, som ønsker å etablere seg med en utenlandsk partner uten selvstendig oppholdsgrunnlag i Norge, ikke får lov til dette før hun eller han har studert eller arbeidet i Norge i fire år (Intervju, Rieber-Mohn).

Måten lovforslaget skaper et skille mellom nyankomne og norske statsborgere på er ved å si at de nyankomne har færre rettigheter enn andre. Til forskjell fra norske statsborgere kan ikke nyankomne hente sin gamle eller nye familie til landet. Lovforslaget medfører dermed en reduksjon av den juridiske integreringen av de nyankomne i samfunnet. Det blir således et paradoks at samme parti argumenterer for at den kulturelle integrasjonen av de nyankomne må styrkes ved å redusere antallet nyankomne, fordi måten de arbeider for å redusere antallet nyankomne er ved å redusere den juridiske integrasjonen. Blir de nyankomne bedre integrert av at det innføres nye juridiske skiller mellom dem og norske statsborgere?

Dette kan imidlertid også være en form for kategorisering som i like stor grad handler om et skille mellom mennesker med flyktningsstatus, og mennesker med OHG — for lovforslagene stiller disse helt likt med mennesker som søker familieetablering og familiegjenforening. APs Rieber-Mohn sier:

Hvis [fireårskravet for familiegjenforening] hadde gått på personer som har fått opphold etter flyktningskonvensjonen så ville man lett kunne komme i strid med den europeiske menneskerettighetskonvensjonen², men så lenge det ikke er snakk om mennesker som er flyktninger [det er snakk om mennesker med OHG] så åpnes det opp for at nasjoner skal kunne sette grenser i forhold til både tid og aktivitet innenfor visse rammer (Intervju, Rieber-Mohn).

I samtaler om fireårskravet og norsk flyktninge- og asylpolitikk argumenterer flere politikere for at overføringsflyktninger bør få spesiell beskyttelse:

I flyktningepolitikken er det behov for å vise internasjonal solidaritet. Hjelp folk ut av en forferdelig situasjon. Derfor har vi jo vært opptatte av å øke mottaket av kvoteflyktninger. Det har vi gjort littegrann, men mindre

---

²Det henvises her til artikkel 8, som sier at alle skal ha rett til respekt for og vern av familielivet, og at begrensninger kun skal finne sted der det er «nødvendig i et demokratisk samfunn»³

enn det vi har varsla. For vi vet det er helt uomstridt at de trenger å komme seg ut av den situasjonen de er i. (Intervju, Slagsvold Vedum)

Det er jo ønskelig for Norge å ta imot mennesker og å være en frihavn for forfulgte mennesker. Jeg mener at hvis vi hadde hatt bedre kontroll på dette, ville også vårt standpunkt vært at vi ville ønske å øke andelen kvoteflyktninger gjennom FN, for vi mener at det er de som kanskje har mest behov for vår hjelp. Det er de som er mest utsatt, det er de som har vært lengst på flukt og de som har de verste forholdene (Intervju, Høie).

Den gruppen innvandrere som havner nederst på denne «rangstigen» er de som omtales som grunnløse asylsøkere. Per-Willy Amundsen snakker om disse:

Dette er et konkret eksempel jeg har fått fra UDI: Et ektepar som søkte asyl i 1997, fikk avslag for lenge siden. Altså, endelig avslag. Men disse personene er fortsatt på norsk territorium, og det er fordi de har søkt omgjøring 13 ganger. Den 13. gangen er omgjøringen til behandling i UDI, det sier noe om et totalt naivt system, hvor man får totalt skivebom i forhold til å behandle de som virkelig trenger det. Og åpner opp for grunnløse som ønsker å misbruke systemet (Intervju, Amundsen).

Ifølge Amundsen er dette altså mennesker med et ønske om å misbruke systemet. Det som er av størst betydning i forhold til Amundsens forslag er imidlertid at han bruker et eksempel som må kunne sies å være utypisk for å illustrere en generell tendens. Han overfører det han trekker ut av denne sammenhengen til å gjelde asylsøkere og innvandrere generelt, slik at dette enkelttilfellet, og omtalen av det, får konsekvenser for norsk flyktninge- og asylpolitikk.

I tillegg til dette er denne uttalelsen også en måte FrP retter fokus på det norske mottakssystemet. I tråd med den «vi-tenkningen» som preger det politiske feltet viser Amundsen at når innvandrere som *fikk avslag for lenge siden* forblir i landet, er det «vi» som taper på det, vi bli lurt og snytt. Denne talemåten sammenfaller med partiets generelle skepsis til fordeling av universelle velferdsgoder, og hvordan systemet må «tettes», for å unngå at «vi» blir lurt og snytt. Det er altså en systemkritikk som innebærer at asylsøkere som gruppe stereotypes som mennesker som ønsker å lure systemet, og med dette som utgangspunktet kritiseres systemet.

Hittil har vi altså sett at de politiske partiene og deres politikere argumenterer for fireårskravet gjennom å vise til at byrdefordeling, innvandringspolitiske hensyn og differensiering av innvandreres rettigheter er hensyn som veier tyngre enn

innvandreres interesser og ønsker om å få opphold i Norge sammen med sin familie. AP, FrP, Høyre og SPs argumenter her samsvarer med deres forestillinger om at flyktninger, asylsøkere, mennesker med OHG og deres familiemedlemmer er «for mange», og at de derfor utgjør et integreringsproblem og en økonomisk byrde for Norge. Politikerne argumenterer også for innstramming for å forhindre at asylsøkere uten beskyttelsesbehov skal komme til Norge. Videre vil jeg se på argumenter for at «deres» rettigheter i større grad må vektlegges. Jeg ser på argumenter om folkerettens betydning, spesielt gjennom argumenter knyttet til lovforslagets forholdsmessighet og vernet av familien.

Argumenter imot innføring av fireårskrav

I motsatt ende av politikerne som argumenterer for en innstramming av den norske flyktninge- og asylpolitikken finner vi tre partier som argumenterer imot dette. Deres argumentasjon tar utgangspunkt i poenger knyttet til: (1) Et misforhold mellom den utfordringen forslaget søker å møte og de menneskelige konsekvensene for de lovforslaget omhandler, (2) respekt for familien, og (3) barns rett til å leve sammen med sine foreldre.

Innstrammingens forhold til utfordringen

Både Venstre, SV og SPs representanter argumenterer for at de personlige konsekvensene innføringen av fireårskravet får for enkeltmenneskene det gjelder er uforholdsmessig store sammenlignet med hensikten med kravet og den effekten det er forventet at lovendringen vil ha. En *forholdsmessig* innstramming er en innstramming som gjøres etter at det har vært gjort en vurdering av om de nasjonale interesser satt opp imot enkeltmenneskers rett til respekt for familieliv og vern mot diskriminering veier tungt nok til at en lovendring kan forsvares (Ot.prp. nr. 26 (2008-2009)).

Venstres nestleder argumenterer for at fireårskravet ikke står i forhold til de utfordringene forslaget sies å skulle møte:

Dette punktet vil jo ikke i utgangspunktet nødvendigvis ha noen effekt i forhold til asylpolitikken heller, så sånn sett er det enda vanskeligere å se hvorfor det kom der det kom. Dette vil jo i all hovedsak ramme mennesker som har lovlig opphold i Norge. Og hvorfor det skal ramme dem i det hele tatt, det har jeg ennå ikke forstått. Men det er klart at hvis du kan [styrke din politiske] oppslutning i Norge ved å ta innenrikspolitiske hensyn som

liksom handler om at det gjelder å vise seg tøff, og at det skal regulere asylsøkerstrømmer, så er det kanskje en plausibel forklaring. Men jeg tror altså ikke noe på at de sammenhengene eksisterer (Intervju, Solum Larsen).

Solum Larsen sier at det for han er vanskelig å se hvorfor fireårskravet skal ramme de menneskene som omfattes av fireårskravet, i og med at disse har lovlig opphold i Norge. At han omtaler fireårskravet som noe som *rammer*, er en talemåte som illustrerer at han mener at dette lovforslaget er et problem og noe som skader de det gjelder. I det som kan oppleves som en anklage mot regjeringen sier han at dersom målet er å *vise seg tøff*, kan dette være en grunn til å innføre en slik lovendring. Venstres representant sier altså at fireårskravet (1) ikke vil påvirke asylfeltet, (2) at det rammer mennesker som ikke burde utsettes for slike innstramminger, (3) at hensikten bak en slik innstramming må være et ønske fra regjeringens side om å fremstå som om de er tøffe. Solum Larsen klarer ikke å finne noen grunn til at fireårskravet skal innføres, derimot sier han at dette forslaget: *«er noe av det mest forbanna som har skjedd i norsk moderne politikks historie»* (Intervju, Solum Larsen).

Geir Jørgen Bekkevolds ankepunkt mot fireårskravet handler også om dets forholdsmessighet, altså at det er en lovendring som ikke vil påvirke innvandringsfeltet i like stor grad som regjeringen gir inntrykk av. I tillegg ser han det mest som en strategi regjeringen brukte for å sende et signal. For å underbygge sitt syn på at fireårskravet ikke er en forholdsmessig innstramming sier KrFs stortingsrepresentant:

[H]vis du ser på antall saker det handler om, så har jeg inntrykk av at regjeringen har mer behov for å vise hvor faste de kan være i klypa med innstramming enn å se hvor stor utfordringen egentlig er. For når man strammer inn skulle man tro at dette handlet om en stor gruppe. Sånn sett synes jeg ikke de innstrammingene står i forhold til det som er den reelle situasjonen (Intervju, Bekkevold).

Også Heikki Holmås' argument retter seg mot regjeringen. Han sier:

Dette er den eneste [av de 13 punktene] der vi angriper rettigheter til mennesker som vi mener har grunnlag for å bli. (...) Dette gjør regjeringen fordi det vil skremme folk vekk, og det er bare kjipt (Intervju, Holmås).

De tre politikerne argumenterer her mot fireårskravet basert på årsakene som lå til grunn for innføringen. Deres argumentasjon er basert på en forestilling av at en

innføring av lovforslaget er galt. Ikke hovedsakelig fordi menneskene lovforslaget omhandler enten er *et problem* eller *av verdi*, men rett og slett fordi innstramningen ikke kan forsvares med utgangspunkt i de vurderingene et slikt forslag krever. Partienes argumentasjon kan således leses som at hvem de menneskene lovforslaget får innvirkning for er ikke betyr noe, og en vektlegging av at utgangspunktet at de nettopp er «de andre» ikke skal bety noe for deres rettsikkerhet eller Norges ansvar for å ivareta deres interesser.

Med dette avviser disse partiene den rådende diskursen, og snur deres diskurs om menneskene som et problem til å være en diskurs som handler om at mennesker er mennesker. Fra å handle om hvor mange mange av *disse* menneskene det norske samfunnet klarer — eller har råd — til å ta imot hvert år, får de debatten til å handle om om ikke disse menneskene skal bli behandlet skikkelig og rimelig av staten de òg. Dette menneskerettighetsperspektivet har vært mer eller mindre fraværende i argumentasjon og talemåte hos de fire partiene jeg har diskutert ovenfor, og deres fokus har ligget på å forklare, argumentere og belyse de nasjonale konsekvensene og problemene knyttet til migrasjon. Det er dette som gjør at det gir mening å si at de fire partiene som støtter innstramningen benytter seg av en diskurs som fokuserer på «vårt ansvar», mens disse tre partienes diskurs har «deres rettigheter» som sitt hovedfokus.

Respekten for familielivet

Forholdsmessighetsvurderingen handler imidlertid ikke bare om lovforslaget står i forhold til de utfordringene de skal møte. En viktig del av forholdsmessigheten er vurderinger som gjøres knyttet til respekten for familielivet. Når politikerne snakker om dette tar de ofte utgangspunkt i Den Europeiske Menneskerettskonvensjonen (EMK). I Odelstingsproposisjon nr. 26 (2008-2009) redegjøres det for lovendringens forhold til EMK artikkel 8:

En bestemmelse om at det kan gis avslag på en søknad om oppholdstillatelse av innvandringsregulerende hensyn, vil ikke representere noen krenkelse av de folkerettslige forpliktelser som følger av EMK artikkel 8, forutsatt at det foretas en forholdsmessighetsvurdering i hver enkelt sak. [...] Når det gjelder retten til respekt for familielivet (...) vil innvandringsregulerende hensyn (begrensning av ankomsten av asylsøkere uten beskyttelsesbehov) og integreringsmessige hensyn (incentiv til arbeid og utdanning) bli akseptert som legitime formål for å gjøre inngrep i familielivet (:3-13).

Departementets argument er altså at en innføring av fireårskravet ikke strider

imot EMK når det i hver enkelt sak gjøres en forholdsmessighetsvurdering hvor de innvandringsregulerende og integreringsmessige hensynene veies opp mot det inngrepet loven gjør i familielivet. Dette samsvarer godt med Libe Rieber-Mohns uttalelse som jeg vist til tidligere, hvor hun vektla at i familieetableringssaker bør innvandringspolitiske hensyn veie tyngre enn i familiegjenforeningssaker. Dette begrunner hun med at flyktninger er mennesker Norge folkerettslig sett er forpliktet til å ta vare på, og at disse menneskene på grunn av sin status ikke har mulighet til å «utøve» familielivet i sine hjemland (Intervju, Rieber-Mohn). Mennesker med OHG er imidlertid mennesker Norge tar imot til tross for at de ikke har krav på beskyttelse med utgangspunkt i våre internasjonale forpliktelser. Høyre, FrP, SP og AP mener at det er rimelig å forutsette at disse derfor har mulighet til å utøve familielivet i hjemlandet, og at Norge dermed ikke forhindrer deres rett til å utøve et familieliv. KrF, Venstre og SV argumenterer til derimot for at en familie er en familie uavhengig av om den er nyetablert eller har eksistert lenge, og at også mennesker med OHG har krav på å få sitt familieliv beskyttet i Norge:

Vi klarer ikke å se at, og etter vår mening er det heller ikke opp til andre menneskers rolle å skulle vurdere om noen skal være sammen. (...) Det er ikke berettiget å mistenkeliggjøre og å skape alle disse ekstraproblemene for de som faktisk har helt berettiget krav på det [å bo sammen] (Intervju, Solum Larsen).

Det handler jo om at folk som etter at de har fått opphold skal vente fire år, så har de mulighet til å søke om familiegjenforening, og da kommer det i tillegg — bortsett fra de som får beskyttelse — kravet om at du må tjene nok penger til å forsørge familien. Så det kommer da inn en greie om at minst fire og et halvt år, men mer sannsynlig nærmere seks år, går fra det tidspunktet til du kommer til Norge for å søke asyl, til du får se familien din igjen. Det er jo ikke. La oss si det sånn, det hadde vært spennende å få prøvd en sak der dette var aktuelt for domstolene. Når vi vet at retten til familieliv er et grunnleggende hensyn (Intervju, Holmås).

Dette argumentet samsvarer med de nevnte partienes forestilling om at familien utgjør en viktig ramme for at mennesker skal ha det godt, og at det å få leve sammen med familien er et nødvendig utgangspunkt for integrering, som jeg drøftet i forrige kapittel.

Barns beste

Respekten for flyktninger og mennesker med OHGs rett til familieliv som et argument imot innføring av fireårskrav kommer spesielt godt til syne når politikerne

argumenterer for «barns beste». Den juridiske begrunnelsen for at dette skal være en del av vurderingen i saker som omhandler innvandring finnes i Barnekonvensjonens 3. artikkel hvor det står:

Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn (Barnekonvensjonen 1990)

Når det står *et grunnleggende hensyn*, ikke *det grunnleggende hensynet* innebærer dette et rom for vekting av ulike hensyn, og det er her partiene ender opp med ulike vurderinger. Til forskjell fra APs representant argumenterer KrF og SVs representanter for at EMK artikkel 8 og Barnekonvensjonens 3. artikkel burde stoppe innstrammingen av asylpolitikken gjennom fireårskravet:

Vi legger i fireårskravet opp til en praksis som er strengere enn det man finner ellers i EU. Og da kommer også menneskerettigheter inn i bildet. Barns rett til å vokse opp med sine foreldre, så langt det er mulig. Så det er klart det at vi kommer i konflikt i forhold med Barnekonvensjonen (Intervju, Bekkevold).

Barns beste! Det er et grunnleggende hensyn etter menneskerettskonvensjonen, og det er ekstremt viktig. (...) Og det er det da ikke tatt hensyn til i en sånn type familiegjenforeningssak. Altså i utgangspunktet så tas det ikke hensyn til det i de 13 punktene Intervju, Holmås.

På samme måte som jeg tok opp ovenfor ser vi her at Bekkevold og Holmås argumenterer mot fireårskravet med utgangspunkt i et menneskerettighetsperspektiv.

Fra de tre partiene som har motsatt seg innføring av fireårskrav for familieetablering og familiegjenforening — Venstre, KrF og SV — ser vi altså at det argumenteres for at disse innstrammingene er et virkemiddel regjeringen bruker for å sende signaler om at de fører en streng politikk, og at denne innstrammingen ikke er forholdsmessig, målt opp mot konsekvensene dette får for menneskene forslaget omfatter sin rett til respekt for familieliv. Disse argumentene samsvarer med de tre partienes forestillinger om menneskene lovforslaget omhandler som verdifulle mennesker, og at det å få leve sammen med familien er en naturlig forutsetning for å kunne integreres på en god måte i det norske samfunnet, og for å leve gode liv. Med andre ord har vi altså sett at politikernes standpunkt og argumenter for og imot innføring av fireårskrav i stor grad kan spores tilbake til de forestillingene de konstruerer knyttet til menneskene lovforslaget omhandler.

Fireårskravet som signalpolitikk

Hittil har vi sett at argumentasjonen de ulike partiene og politikerne bruker i flyktninge- og asyldebatten i stor grad kan knyttes opp imot forestillingene de har konstruert av hvem menneskene fireårskravet omhandler er. Underveis i arbeidet med oppgaven har det imidlertid blitt klart for meg at handling også er en måte politikerne uttrykker seg på. Derfor vil jeg trekke frem det som ser ut til å være en felles beslutning om ikke å behandle lovforslaget knyttet til fireårskrav for familiegjenforening. At dette forslaget aldri har fått en realitetsbehandling er et av hovedargumentene som brukes av opposisjonen når de kritiserer regjeringen for at formålet med de 13 punktene i langt større grad kan knyttes til signalpolitikk enn realpolitikk.

I høringsbrevet som omhandler forslaget om innføring av fireårskrav for familiegjenforening står det «*Arbeids- og inkluderingsdepartementet sender med dette på høring forslag om endring i utlendingsloven, lov 15. mai 2008 nr. 35, som etter planen skal tre i kraft 1. januar 2010*»⁴. Til tross for dette har forslaget ligget i bero siden denne høringsrunden ble avsluttet. Verken politikerne jeg har snakket med eller byråkrater i justis- og politidepartementet har kunnet fortelle meg når dette forslaget vil bli behandlet. I intervjuene mine har flere informanter antydnet — både svakt og eksplisitt — at saken kommer til å forbli skrinlagt.

Da regjeringens innstrammingspolitikk ble lagt frem understreket Arbeids- og inkluderingsministeren og Statsministeren at regjeringens mål var å «sende tydelige signaler»⁵. Når disse signalene ikke ble fulgt opp av rask saksbehandling — for eksempel ved at en Odeltsingsproposisjon lå klar til oversendelse samtidig med at forslaget ble lagt frem, eller at den i alle fall skulle foreligge før det hadde gått fire måneder, og at familiegjenforeningsdelen av forslaget skulle fått en realitetsbehandling — kan det se ut som om dette målet begrenset seg til signaleffekt basert på politisk diskurs, ikke basert på politiske handlinger, og således at målet med fireårskravet i utgangspunktet ikke primært var å stramme inn muligheten for familieinnvandring fordi dette i seg selv var et mål, men for å bidra til å skape et bilde av norsk flyktninge- og asylopolitikk som streng.

Brekke og Aarset (2009) skriver at regjeringens innstrammingspakke fremsto for fragmentert og for lite samkjørt, i tillegg til at en rekke av tiltakene ikke ble

⁴<http://www.regjeringen.no/nn/dep/aid/Dokument/Hoyringar/Hoyringsdokument/2009/horing-krav-om-fire-ars-utdanning-eller/horingsbrev.html?id=571255> hentet 18.11.2010

⁵http://media01.smartcom.no/Microsite/dss_01.aspx?eventid3440 hentet 18.10.2010

iverksatt umiddelbart, og at hovedarbeidet knyttet til innstrammingen så ut til å ligge i fremstillingen — ikke i gjennomføringen — er faktorer som bidrar til at regjeringens 13 punkter for innstramming av asylpolitikken fremstår mer som en «signalpakke» enn en «innstrammingspakke». De slår fast at denne politiske handlingen var like viktig retorisk som den var som et praktisk virkemiddel (Brekke & Aarset 2009). Dette er en analyse som forteller at politikerne selv er klar over hvor viktig den politiske diskursen er, og bruker dette aktivt i politikken.

Effekten av en innføring av fireårskrav er ikke primært at det kommer færre innvandrere til Norge, selv om dette er en bivirkning man reelt kan se for seg. Primært handler fireårskravet om hvorvidt familiemedlemmene kan komme til Norge *nå* eller *senere*. For selv om innvandrerne blir nødt til å vente før de kan bli gjenforent med sine familier, vil de i de alle fleste tilfeller allikevel komme. Det eneste unntaket fra dette er barn som blir voksne i denne fireårsperioden. Slik ser vi at det totale antallet mennesker som innvandrer til Norge gjennom familieinnvandringskanalene forblir likt på sikt. Ut ifra dette er det nærliggende å tenke at forslaget om fireårskrav som en innstramming i asylpolitikken passer godt inn i den modellen jeg skisserte opp i teorikapittelet. Der beskrev jeg hvordan vestlige land de siste tiårene har arbeidet for å stramme inn innvandringspolitikken, og at denne trenden styrkes i perioder hvor det kommer flere innvandrere til landet. Fireårskravet fungerer imidlertid ikke som en fullstendig innstramming, men mer som en form for «buffer». Ved å innføre fireårskrav utsetter regjeringen ankomsten av en viss mengde familiemedlemmer med fire år.

Dette eksempelet fungerer korrigerende i forhold til de to foregående delene, hvor jeg viste at koblingen mellom de politiske partienes forestillinger både for partiene som argumenterer for en innstramming av flyktninge- og asylpolitikken og partiene som argumenterer imot dette. Her ser vi at Arbeiderpartiet og Senterpartiet til tross for at de presenterte det femte punktet for innstramming av asylpolitikken, ikke hander i samsvar med det. Deres forestillinger om menneskene lovforslaget omhandler innebærer altså ikke politisk handling som strammer inn deres rett til å oppholde seg, og å gjenforenes med sine familiemedlemmer.

5.3 Talemåte og argumentasjon

Da regjeringen la frem de 13 punktene høsten 2008 ble innstrammingen begrunnet med at antallet asylsøkere var økt kraftig, at denne økningen var et problem for

det norske samfunnet, og at det var nødvendig å redusere antallet asylsøkere. Denne argumentasjonen ble også brukt som en begrunnelse for det femte punktet, selv om dette punktet egentlig handlet om familieinnvandring, som tradisjonelt sett ikke har vært en del av flyktninge- og asylpolitikken.

AP, Høyre, FrP og SP er partiene som bidrar til å konstruere, reproducere og endre forestillingen om at flyktninger, asylsøkere, mennesker med OHG og deres familiemedlemmer er for mange, og således utgjør en sosial byrde for det norske samfunn. Dette er den rådende diskursen knyttet til debatten rundt fireårskravet, og forestillingene om at menneskene utgjør et integreringshinder, en økonomisk byrde og at de ikke er berettiget opphold i Norge er de viktigste forestillingene disse partiene støtter seg til når de argumenterer for en innstramming av politikken.

Motargumentene har imidlertid ikke vært at antallet asylsøkere *ikke* har økt kraftig. Partiene som er imot innstrammingen argumenterer ut ifra andre premisser enn partiene som er for innstrammingen.

Det er særlig to måter dette har skjedd på. For det første er det måten Venstre i all hovedsak godtar de opprinnelige premissene når de drøfter asylsøkernes nytteverdi, men kommer til den motsatte konklusjonen. Venstre avviser nemlig at den kraftige økningen i antallet asylsøkere er et problem. For Venstre utgjør asylsøkerne en ressurs for det norske samfunnet, både fordi de mener kulturelt mangfold er bra, fordi de mener disse menneskene bidrar til å styrke Norges evne til å delta i verdenssamfunnet og verdensøkonomien, og fordi de mener disse menneskene er nyttige arbeidere i den norske økonomien. Heller enn å godta forestillingen om menneskene lovforslaget omhandler som en økonomisk og sosial byrde for det norske samfunnet hevder Venstre at de tvert imot er en verdifull ressurs.

Den andre måten er når SV, KrF og Venstre tar utgangspunkt i menneskerettighetene, og legger vekt på menneskene lovforslaget omhandler sine rettigheter. Med det avviser de hele diskusjonen om hvorvidt ankomsten av asylsøkere er en byrde for det norske samfunnet. Isteden erklærer de at disse menneskene har visse rettigheter, og at disse rettighetene bør veie tyngre enn de innenrikspolitiske vurderingene de andre partiene trekker frem.

Disse to motdiskursene viser at det finnes motstridende diskurser innenfor asyl- og flyktningepolitikken, og at debatten er preget av uenighet om hvilke forestillinger

og premisser som skal ligge til grunn. I det følgende skal jeg gå igjennom de viktigste diskursive virkemidlene politikerne gjør bruk av — bevisst eller ubevisst — i deres omtale av fireårskravet.

Rammemakerne

Et av de viktigste diskursive virkemidlene politikerne gjør bruk av er «framing» (Van Dijk 1997b). Politikerne er rammemakerne som bestemmer premissene for den politiske debatten. Når regjeringen foreslår tiltak for å redusere antallet asylsøkere erklærer de samtidig at det er nødvendig å redusere antallet asylsøkere. SV, KrF og Venstre har forsøkt å bryte ned denne diskursen ved å etablere en motdiskurs, men de har ikke klart å etablere asylsøkernes rettigheter som utgangspunktet for debatten. Istedet har det oppstått to motpoler i det politiske landskapet, som egentlig ikke diskuterer det samme temaet.

Kriminolog Katja Aas Franco har stilt et spørsmål som kan fungere som en ledetråd når man skal undersøke hvordan politikere snakker om dette: «*Hvem er migrasjon farlig for?*» (Franco 2005) Dette spørsmålet gjør det lettere å se forskjellen mellom de to motpolene i det politiske landskapet. Det første svaret ville komme fra Høyre, SP, AP og FrP, som svarer at migrasjon er farlig for «oss», og at *våre interesser* er de aller viktigste. Det andre svaret ville komme fra SV, KrF og Venstre, som svarer at migrasjon er farlig for de som prøver å komme seg hit, og at *deres rettigheter* er det viktigste i denne sammenheng.

Med et slikt «vi» og «de» er det tydelig at den politiske diskursen i Norge i liten grad gir rom for en forståelse som innebærer at «vi» og «de» kan komme ut av det uten en vinner og en taper. Innvandringspolitikken fremstilles derfor av flertallet av stortingspartiene som et nullsumspill. Så langt jeg kan se er Venstre det eneste partiet som anser innvandring som et plusspluss-spill. KrF og SV ser på det som en tung, moralsk plikt; mens FrP, Ap og Sp ikke opplever plikten som tung nok til at det skal veie tyngre enn nasjonale hensyn.

Autorisasjon og ansvarsfraskrivelse

I tillegg til å definere rammene for diskursen på en måte som styrker deres argumenter, bruker politikerne særlig virkemidlene (1) positiv selvrepresentasjon, (2) autorisasjon og (3) ansvarsfraskrivelse for å styrke sin argumentasjon.

En av årsakene til innstrammingen, ifølge Libe Rieber-Mohn, var at «vi måtte gjøre noe [...] av hensyn til de som ville ende med avslag» (Intervju, Rieber-Mohn). Den samme argumentasjonen kjenner vi igjen fra Trygve Slagsvold Vedum, som også presenterer seg og sitt parti som omsorgsfulle og omtenkssomme. Dette er en form for *positiv selvrepresentasjon*, som er et diskursivt virkemiddel som har til hensikt å styrke avsenderens legitimitet. Det er vanskelig å argumentere imot tiltak som blir foreslått «av hensyn til» de det gjelder og av en omsorgsfull og omtenkssom aktør. Partiene har derfor nytte av å konstruere et slikt positivt bilde av seg selv.

En ytterligere styrking av egen argumentasjon kan man få ved å knytte sine forslag opp imot forslag og argumentasjon hentet fra *autoriteter*. Geir Jørgen Bekkevold gjør dette når han siterer en tidligere leder av advokatforeningen på at tryggheten en familie skaper «er det beste grunnlag for integrering og verdiskapning» (Intervju, Bekkevold), men i tillegg til slike eksplisitte referanser til fagpersoner styrker politikerne sin egen argumentasjon ved å hen vise til eller antyde andre former for autoriteter.

Et særlig tydelig eksempel på dette er henvisningen til det naturgitte, det opplagte eller det selvsagte som en form for autoritet. Når Per-Willy Amundsen snakker om at det *hele tiden* kommer *så mye folk*, og Bent Høie implisitt etablerer at det finnes en grense for hvor mange asylsøkere Norge klarer å integrere, da gjør de sitt eget argument til en logisk og nødvendig konklusjon av det som allerede lå til grunn. Denne formen for autorisasjon viser at autorisasjon i mange tilfeller handler vel så mye om *ansvarsfraskrivelse*. Ved å argumentere for eller imot et tiltak gjennom å etablere det som en nødvendig konsekvens av noe som ligger utenfor diskursens rekkevidde kan ikke lenger politikeren holdes ansvarlig for det som skjer. Handlingen fremstår da som nødvendig og uunngåelig.

Det er gjennom den politiske diskursen de politiske partiene presenterer de forestillingene deres politikk bygger på, og disse diskursene formes ytterligere av de diskursive virkemidlene politikerne bruker, uavhengig av om disse brukes bevisst eller ubevisst. Selv om diskursene primært oppleves som måter å presentere allerede eksisterende holdninger på, utformes politikken videre gjennom gjentakelser av forestillingene og i møtet mellom ulike forestillinger. Diskursene former derfor synspunktene og ståstedene like mye som synspunktene og ståstedene former diskursene.

Da statsminister Jens Stoltenberg midt i sommerferien i år møtte til pressekonferanse for å orientere om forholdene rundt arrestasjonen av tre Al Qaida-tilknyttede menn, med antatte planer om å utføre terrorhandlinger, lanserte han samtidig innstramminger av asylpolitikken. Han hevdet da at terrorfaren er en av årsakene til denne innstramningen. Marie Simonsen i Dagbladet gjorde en god analyse av dette:

Han ga ingen annen forklaring enn at færre asylsøkere gir bedre oversikt og kontroll. (...) Koblingen er uforsvarlig og henger heller ikke på greip. Mistanken som sås er at asylsøkere er potensielle terrorister som kommer hit med onde hensikter. Det egner bare til å spre frykt og fordommer mot en allerede utsatt gruppe¹.

Dette er en illustrasjon på forestillingen om asylsøkere som et problem og en trussel. Dette samsvarer både med Anniken Hagelund (2003) og Katja Aas Frankos (2005) observasjoner av utviklingen i den europeiske innvandringspolitikken siden slutten av 1990-tallet, óg med denne oppgavens analysen av den politiske debatten knyttet til debatten rundt fireårskravet. Mottak av asylsøkere har gått fra å bli ansett som en ideologisk seier over fiender under den kalde krigen, til at disse menneskene representerer en trussel, som noe «vi» må beskytte oss mot.

Denne oppgaven har tatt for seg den politiske diskursen knyttet til *flyktninge- og asylpolitikken*, men har gjort det gjennom å analysere talemåte og argumentasjon knyttet til et lovforslag for innstramming av *familieinnvandringsmuligheter*. Familieinnvandring har tradisjonelt sett ikke vært en del av flyktninge- og asylpolitikken, og har heller aldri vært utsatt for innstramminger. At familieinnvandring

---

¹<http://www.dagbladet.no/2010/07/11/kultur/stoltenberg/terror/asyl/12513510/> hentet 11.07.2010

gjøres til en del av flyktninge- og asylpolitikk på den måten jeg har vist i denne oppgaven markerer derfor en omlegging av det norske innvandringsystemet. Dette alene er en god illustrasjon på måten Norge, som de fleste andre europeiske land, strammer inn innvandringspolitikken.

6.1 Fireårskravet

Den 3. september 2008 la regjeringen fram forslag om å stramme inn familieinnvandringspolitikken slik at familien til mennesker med opphold på humanitært grunnlag (OHG) og flyktninger ikke skulle få opphold i Norge før deres familie-medlemmer i Norge hadde studert eller arbeidet her i fire år. Lovendringsforslaget var ett av 13 ulike innstrammingstiltak som skulle bidra til å begrense ankomsten av asylsøkere til Norge i en periode da vi mottok flere asylsøkere enn på lenge.

Fireårskravet var blant de 13 tiltakene som skapte mest debatt, og det har vært stor uenighet de politiske partiene imellom. I dag er den delen av forslaget som strammer inn retten til *familieetablering* både for mennesker med OHG og flyktninger innført. Den delen som strammer inn retten til *familiegjensforening*, og kun retter seg mot mennesker med OHG, ligger fremdeles til behandling i departementet. Slik situasjonen er nå ser det ut til at saken vil forbli der uten å få en realitetsbehandling.

I denne oppgaven har jeg gjort en analyse av partienes talemåte og argumentasjon slik det har kommet til uttrykk gjennom den politiske debatten knyttet til fireårskravet og innstramming av asylpolitikken generelt. Kildene jeg har tatt utgangspunkt i er først og fremst kvalitative intervjuer med syv personer som har vært sentrale i arbeidet knyttet til fireårskravet; én person fra hvert politisk parti representert på Stortinget: Per-Willy Amundsen, Heikki Holmås, Geir Jørgen Bekkevold, Helge Solum Larsen, Trygve Slagsvold Vedum, Libe Rieber-Mohn og Bent Høie.

I tillegg til intervjuene har jeg også brukt tre debattprogrammer som ble sendt på TV og i radio den 3. september 2008. Dette er programmene *Redaksjon ÉN*, *Tabloid* og *Dagsnytt Atten*. Den tredje kilden jeg har brukt er de offentlige dokumentene direkte knyttet til arbeidet med fireårskravet.

Habermas (i Van Leewen & Wodak 1999:111) har sagt at rettssystemet alltid må være forankret i moralske systemer, for et lovverk kan ikke eksistere uten-

for og uavhengig av moralen. Lovverket er for tett knyttet til våre forestillinger om hva som er rett og galt, og til våre meninger om hvordan ulike hensyn bør veies opp imot hverandre. Habermas' påstand er derfor en god oppsummering av min hypotese og mine funn i denne oppgaven. I forbindelse med debatten rundt fireårskravet har politikerne satt det moralske i direkte sammenheng med utformingen og hensikten med lovverket. Forslaget om innstramming av familieetablerings- og familiegjenforeningspolitikken viser derfor på en god måte hvor tett de moralske vurderingene er knyttet til lovverket og saksbehandlingen.

Akkurat som lovverk og saksbehandlingssystemer ikke eksisterer uavhengig av moralen, eksisterer verken moral, lovverk eller saksbehandlingssystemer uavhengig av språket. Måten vi snakker om og fremstiller verden og de som opptrer i den påvirker hvordan vi handler. Talemåte og argumentasjon er ikke alene skapt av virkeligheten, i vel så stor grad blir virkeligheten — slik den fremstår for oss — skapt av måten vi omtaler den på. Utgangspunktet for denne oppgaven har således vært at måten politikere og politiske partier snakker om menneskene forslaget om innføring av fireårskrav omhandler ikke utelukkende er et resultat eller en konsekvens av «virkeligheten», men vel så mye påvirker politikken utforming.

6.2 Oppgavens funn

Målet med denne oppgaven har vært å gjøre en analyse av talemåte og argumentasjon i den politiske diskursen knyttet til fireårskravet. Fordi politikerne ser fireårskravet i sammenheng med den generelle flyktninge- og asyldebatten, har oppgaven til en viss grad også blitt en analyse av talemåte og argumentasjon i den generelle flyktninge- og asyldiskursen. Problemstillingen for prosjektet har vært:

- Hvordan snakker de politiske partiene gjennom sine representanter om innstramming av menneskers rett til familieetablering og familiegjenforening?

Til denne problemstillingen har jeg to underproblemstillinger:

1. Hvilke forestillinger konstruerer politikerne om de menneskene lovforslaget omhandler?

2. I hvilken grad samsvarer disse forestillingene med den politiske argumentasjonen knyttet til fireårskravet?

For å besvare disse problemstillingene har jeg gjort en todelt analyse. Den første analysen tar for seg forestillingene politikerne konstruerer av menneskene lovforslaget omhandler, hvor jeg har drøftet motstridende forestillinger om asylsøkere, flyktninger, mennesker med OHG og deres familiemedlemmer. Den andre analysedelen har tatt for seg hvordan den politiske argumentasjonen kan knyttes til disse forestillingene.

Svaret på den første underproblemstillingen er at de politiske partiene gjennom sine representanter konstruerer forestillinger om menneskene lovforslaget omhandler, som kan knyttes både til at disse menneskene utgjør en sosial byrde og at de er verdifulle mennesker. Den første forestillingen er uten tvil den dominerende, og preges av argumentene om at disse menneskene utgjør et problem fordi (1) de er et integreringshinder, (2) de er en økonomisk belastning og (3) de ikke berettiget kan påberope seg beskyttelse, fordi de er grunnløse.

Denne talemåten bidrar til å konstruere en forestilling av at disse menneskene utgjør et «de», som er noe annet enn «oss», og at denne annerledesheten er negativ.

Til tross for at denne første forestillingen er den dominerende, altså den det vies mest plass til og den de største og de fleste partiene (Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Høyre og Senterpartiet) bruker, former og forfekter, finnes det en motdiskurs. Dette er forestillingen om at disse menneskene er verdifulle mennesker. Venstre, Kristelig Folkeparti og Sosialistisk Venstreparti omtaler menneskene slik. Det er imidlertid ikke innholdsmessig et motstykke til den rådende framstillingen, for mens den tar utgangspunkt i en praktisk, økonomisk og juridisk tilnærming til saken tar denne andre tilnærmingen utgangspunkt i en moralsk tankegang. De tre partiene forfekter forestillinger om at disse menneskene er viktige fordi (1) de bidrar til å lette og bedre integreringsprosessen og heve livskvaliteten for referansepersonene, (2) de har nytteverdi for det norske samfunnet, og (3) de har en egenverdi.

Også her finner vi igjen forestillingene av at menneskene er et «de», til forskjell fra «oss». Om menneskene i seg selv ikke fremstilles som noe negativt trekkes Norge fram som et ideal, et «lykkeland» til forskjell fra landene disse menneskene kommer fra.

I argumentasjonen knyttet til fireårskravet har vi sett at de ulike partiene kan deles i to hovedgrupper. På den ene siden vektlegges «deres rettigheter», men den rådende diskursen knyttes til et nasjonalt fokus, der byrdefordeling, innvandringspolitiske hensyn og en differensiering av innvandrerne, slik at de som *virkelig* trenger det skal prioriteres. Partienes argumentasjon samsvarer altså i stor grad med forestillingene om hvem menneskene er, og dette er svaret på den andre underproblemstillingen. At den delen av fireårskravet som omhandler *familiegjenforening* fremdeles ligger i bero i departementet, og ikke ser ut til å få en realitetsbehandling er imidlertid et eksempel på et politisk uttrykk som ikke samsvarer med de forestillingene som ligger til grunn.

Svaret på hovedproblemstillingen min blir da at representantene for de politiske partiene snakker om innstramming av menneskers rett til familieetablering og familiegjenforening hovedsakelig gjennom to ulike forklaringsmodeller. Mens Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Høyre og Senterpartiet benytter seg av en problemorientert diskurs, bruker og utvikler Venstre, Kristelig Folkeparti og Sosialistisk Venstreparti en diskurs der menneskenes egenverdi står sentralt. I argumentasjonen knyttet til lovforslaget ser vi at den rådende diskursen er å bevare et nasjonalt fokus i innvandringspolitikken, og at «deres» rettigheter i stor grad underlegges nasjonale hensyn. Motdiskursen er «deres» rett til vern av familien, barns rett til å leve sammen med sin familie og generelt menneskers rett til å leve gode liv.

6.3 Avsluttende bemerkninger

Jeg tror ikke en analyse som denne i seg selv kan endre regelverket knyttet til flyktninger og asylsøkere, men jeg tror at kritiske studier kan bidra til å skape bevissthet om at slik endring er mulig. Mitt mål har ikke vært å skrive om politikeres motivasjon bak det språket de bruker, men heller å vise at deres språkbruk og vår forståelsen av denne får betydning for den politikken som føres.

De tolkningene jeg har gjort av det materialet jeg har valgt å trekke frem, er ikke de eneste mulige. Jeg håper mine analyser vil oppmuntre leseren til å gjøre egne vurderinger av de tolkningene og forestillingene jeg har konstruert, for hvis jeg har inspirert til at leseren kan gjøre egne kritiske refleksjoner basert på mitt arbeid, har jeg nådd mitt mål slik jeg formulerte det innledningsvis: At denne oppgaven kan bidra til at både politikere og menigmann blir klar over eller minnes på at

språkbruk er en veldig viktig del av den makten politikere besitter, og at de ordene og tegnene de velger ikke er de eneste mulige.

Det har ikke vært mitt mål eller ønske å bruke denne teksten til å si noe om hvordan politikere burde snakke om flyktninger, asylsøkere, mennesker med OHG og deres familiemedlemmer. Her helt på tampen vil jeg allikevel komme med en oppfordring til menneskene som utgjør det norske politiske landskapet: Det er fullt mulig å snakke om disse menneskene uten å frata deres fortellinger gyldighet og oppmerksomhet. Det er mulig å avslå deres søknader om asyl eller familieinnvandring, og samtidig behandle deres livsvilkår og deres subjektive og objektive opplevelser av frykt og fremtidsutsikter på en saklig og rettferdig måte. Første skritt i denne retning ville være å være veldig bevisst på hvordan man bruker ord eller meningsinnhold som legger vekt på at det er disse menneskene som personer som er *gyldige* og *ugyldige*, eller om det er deres søknader om opphold i Norge som er det.

Kilder

Bauder, H. «Media Discourse and the New German Immigration Law». I *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Routledge, London.

Brekke, J.P. 2004. *The struggle for control. The impact of national control policies on the arrival of asylum seekers to Scandinavia 1999-2004* IST Rapport 10:2004. Institutt for Samfunnsforskning, Oslo.

Brekke, J.P. & M.F Aarset. 2009. *IST Rapport 12:2009* Why Norway? Understanding Asylum Destination. Institutt for Samfunnsforskning, Oslo.

Brekke et. al. 2010. *Innvandring og flukt til Norge: En kunnskapsgjennomgang 1990-2009*. Institutt for Samfunnsforskning, Oslo.

Brochmann, G. 2003. «I globaliseringens tid 1940-2000» i (Red) Kjeldstadli, K. *Norsk innvandringshistorie, Bind 3*. Pax Forlag, Oslo.

Bruun, T. 2005. *Endringer i dansk politikk? En analyse av innvandringsdiskurser i den danske valgkampen 2001*. Hovedoppgave, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.

Burr, V. 2003. *Social Constructionism*. Routledge, London.

Carling, J. 1999. *Arbeidsinnvandring og familiegjenforening 1967-1980. En oversikt med hovedvekt på statistikk*. Norges forskningsråd and Senter for kulturstudier, Bergen.

Chouliaraki, L. & N. Fairclough. 1999. *Discourse in Late Modernity. Rethinking Critical Discourse Analysis*. Edinburgh University Press, Edinburgh.

Devetak, R. 2004. «In Fear of Refugees. The Politics of Border Protection in Australia». I *International Journal of Human Rights*. Vol. 8 (1): 101-109. Taylor & Francis Ltd.

Fairclough, N. 1989. *Language and power*. Longman, London.

Fairclough, N. 1992. *Discourse and Social Change*. Polity Press, Cambridge.

Fairclough, N. 2000. *New Labour, New Language*. Routledge, London.

Foucault, M. 1994. *Overvåkning og straff: det moderne fengsels historie*. Gylden-

dal, Oslo.

Fowler, R. 1991. *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press*. Routledge, London.

Franco, K. A. 2005 «Getting ahead of the game : border technologies and rhetoric space of governance». I (red) E. Zureik & M. B. Salter *Global surveillance and policing: borders, security, identity*. Willan Publishing, Devon.

Geddes, A. 2003. *The Politics of Migration and Immigration in Europe*. Sage Publications, London.

Gibney, M. J. 1999. «Kosovo and beyond: popular and unpopular refugees». I *Forced Migration Review*. Vol. 5. Refugee Studies Programme, University of Oxford, Oxford.

Goodman, S. 2007. «Constructing Asylum Seeking Families». I *Critical Approaches to Discourse Analysis Across Disciplines*, Vol. 1 (1): 35-49.

Goodman, S. 2008. «Justifying harsh treatment of asylum seekers through the support of social cohesion». I *Annual Review of Critical Psychology* Vol. 6. Tilgjengelig på: <http://www.discourseunit.com/arcp/6.htm> hentet 14.07.2010.

Gullestad, 2002. «Invisible Fences: Egalitarianism, Nationalism and Racism». I *Journal of the Royal Anthropological Institute*. Vol. 8 (1): 45-63.

Gramsci, A. 1971. *Selections from the Prison Notebooks*. International Publishers, New York.

Hagelund, A. 2002. *The importance of being decent: political discourse on immigration in Norway 1970-2002*. Institutt for samfunnsforskning, Oslo.

Hagelund, A. 2003. «The importance of being good: power and morality in Norwegian immigration politics». I *The Multicultural Challenge. Comparative Social Research*. Vol. 22: 177-203. Elsevier Ltd.

Hammersley, M. & P. Atkinson. 2007. *Ethnography*. Routledge, New York.

Hall, S. 1997. «The work of representation». i S. Hall (red.) *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. Sage Publications, London.

Hall, S. 1997b. «The spectacle of the 'other'». i S. Hall (red.) *Representation:*

- Cultural Representations and Signifying Practices*. Sage Publications, London.
- Hall, S. 1997c. «Introduction». i S. Hall (red.) *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. Sage Publications, London.
- Heiberg, T. 1998. *Innvandringspolitikk og utlendingslov — samtidens klagemur*. Fagbokforlaget, Oslo.
- Humlen, A. 1998 «Innvandringspolitiske hensyn». I (red.) Heiberg, T. *Innvandringspolitikk og utlendingslov — samtidens klagemur*. Fagbokforlaget, Oslo.
- Jørgensen & Phillips, 1999. *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde Universitetsforlag, Fredriksberg.
- Kjeldstadli, K. 2008. *Sammensatte samfunn. Innvandring og inkludering*. Pax Forlag, Oslo.
- Krogstad, A. 1999. *Image i Politikken. Visuelle og retoriske virkemidler*. Pax Forlag, Oslo.
- Kvale, S. & S. Brinkmann, 2009. *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal, Oslo.
- Mouffe, C. 2005. *On the Political. Thinking in Action*. Routledge, Milton Park.
- Mountz, A. 2009. «Migration». I *Key concepts in Political Geography*. (Red.) Gallaher et. al. Sage Publications, London.
- Lochner, H. 1998. «Familiegjenforening — en menneskerett?» I (red.) Heiberg, T. *Innvandringspolitikk og utlendingslov — samtidens klagemur*. Fagbokforlaget, Oslo.
- Lynn, N. & S. Lea, 2003. «A phantom menace and the new Apartheid: The social construction of asylum-seekers in the United Kingdom». I *Discourse & Society*, Vol. 14 (4): 425-452. Sage Publications, London.
- O'Doherty, K. & Augoustinos, M. 2008 «Protecting the Nation: Nationalist Rhetoric on Asylum Seekers and the Tampa». I *Journal of Community & Applied Social Psychology*, Vol 18: 576-592. John Wiley & Sons Ltd, Milton.
- Painter, J. & A. Jeffrey. *Political Geography*. Sage Publications, London.

Purvis, T. & A. Hunt, 2003. «Discourse, Ideology, Discourse, Ideology, Discourse, Ideology...» I *The British Journal of Sociology*, Vol. 44 (3): 473-499. Blackwell Publishing, London.

Rasmusson, E. 2009. *Flyktningeregnskapet 2009*. Flyktningehjelpen, Oslo.

Rasmusson, E. 2010. *Flyktningeregnskapet 2010*. Flyktningehjelpen, Oslo.

Said, E. 1995. *Orientalism*. Penguin Classic, London.

Thagaard, T. 2009. *Systematikk og innlevelse. Innføring i kvalitativ metode*. Fagbokforlaget, Bergen.

Van Der Valk, I. 2003. «Right-Wing Parliamentary Discourse on immigration in France». I *Discourse & Society*. Vol. 14 (3): 309-348. Sage Publications, London.

Van Dijk, T. A. 1997. «What is political Discourse Analysis?» I *Political Linguistics*. (red.) Blommaert, J. & Bulcaen, C. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.

Van Dijk, T. A. 1997b. «Political Discourse and Racism: Describing Others in Western Parliaments». I (red.) Riggins, S. *The Language and Politics of Exclusion: Others in Discourse*. Sage, Thousand Oaks.

Van Dijk, T. A. 2000. «Theoretical Background». I *Racism at the top. Parliamentary Discourses on Ethnic Issues in Six European States*. (red.) Wodak, R & T.A, van Dijk. Drava Verlag, Klagenfurt.

Van Dijk, T. A. 2000b. «On the analysis of parliamentary debates on immigration». I *The semiotics of racism. Approaches to critical discourse analysis*. Red. Reisigl M. & R. Wodak. Passagen Verlag, Wien.

Van Leeuwen, T. & R. Wodak. 1999. «Legitimizing immigration control: a discourse-historical analysis». I *Discourse Studies*, Vol. 1 (1): 83-118. Sage Publications, London.

Wodak, R. 2000. «Conclusions». I *Racism at the top. Parliamentary Discourses on Ethnic Issues in Six European States*. (red.) Wodak, R. & T. A. van Dijk. Drava Verlag, Klagenfurt.

Wodak, R. & M. Meyer. 2001. *Methods of Critical Discourse Analysis*. SAGE

Publications, London.

Østerud, Ø. 2002. *Statsvitenskap. Innføring i politisk analyse*. Universitetsforlaget, Oslo.

Offentlige dokumenter

FN. 1948. *Verdenserklæringen om menneskerettighetene*, New York.

FN. 1951. *Flyktningekonvensjonen*, New York.

Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (Utlendingsloven) av 24. juni 1988. (2009). Lovdata. Cappelen.

Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven) av 15. mai 2008. (2008). Lovdata. Cappelen.

Meld. St. 9 (2009-2010). *Melding til Stortinget: Norsk flyktning- og migrasjonspolitikk i et europeisk perspektiv*. Tiltråding fra Justis- og politidepartementet av 19. mars 2010. Oslo. Tilgjengelig på: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/2009-2010/Meld-St-9-2009-2010.html?id=597820> hentet 05.04.2010.

Ot.prp. nr. 26 (2008-2009). *Om lov om endringer i utlendingsloven (krav om at referansepersoner må ha fire års arbeid eller utdanning i Norge for at søkeren skal ha rett til familieetablering)*. Tiltråding fra Arbeid- og inkluderingsdepartementet av 9. januar 2009. Tilgjengelig på: <http://www.regjeringen.no/pages/2142852/PDFS/OTP200820090026000DDDPDFS.pdf> hentet 06.05.2010.

Innst. O.nr. 54 (2008-2009). *Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomitéen om lov om endringer i utlendingsloven (krav om at referansepersoner må ha fire års arbeid eller utdanning i Norge for at søkeren skal ha rett til familieetablering)* Innstilling til Odelstinget fra kommunal- og forvaltningskomitéen av 12. mars 2009. Tilgjengelig på: <http://www.stortinget.no/Global/pdf/Innstillinger/Odelstinget/2008-2009/inno-200809-054.pdf> hentet 06.05.2010.

Odelstinget (2008-2009). Referat fra møte i Odelstinget 24.03.2009. Tilgjengelig på: <http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Odelstinget/2008-2009/090324/1/> hentet 6.5.2010.

Vedlegg

Vedlegg 1: Regjeringens 13 punkter for innstramming av asylpolitikken²

1. Praksis når det gjelder opphold på humanitært grunnlag skal baseres på en individuell behandling av den enkelte sak, og ikke en gruppevurdering i forhold til det enkelte landområdet.
2. Manglende tilknytning til et geografisk område i saker som omhandler internflukt, skal ikke være tilstrekkelig alene for å få opphold på humanitært grunnlag. Det må foreligge andre sterke menneskelige hensyn for at oppholdstillatelse kan gis.
3. Norsk flyktning- og asylpolitikk fastsettes av norske myndigheter. Både i dag og fremover skal norsk praksis i hovedtrekk samsvare med praksis i andre sammenlignbare land.
4. Praksis etter Dublin II-reglene tilpasses praksis i andre land, slik at det ikke gjøres generelle unntak fra hovedprinsippet i Dublin II-reglene med mindre det foreligger særlige grunner. Det vil gjøres en individuell vurdering når det gjelder returer til Hellas og returer av enslige mindreårige asylsøkere.
5. Det innføres et vilkår om at referansepersoner som har opphold på humanitært grunnlag, må ha fire års utdanning eller arbeidserfaring i Norge for at det skal kunne innvilges familiegjening eller -etablering. Det samme vil gjelde for personer som har flyktningstatus, men bare ved familieetablering. Vilkåret vil ikke gjelde for personer som har fått tillatelse som arbeidsinnvandrere eller etter regelverket for EØS-borgere. Det kan gjøres unntak fra vilkåret dersom særlige grunner taler for det.
6. Det kan etter en individuell vurdering gis begrensede tillatelser uten rett til fornyelse, for enslige mindreårige søkere over 16 år som i dag får oppholdstillatelse kun fordi norske myndigheter ikke finner omsorgspersoner.
7. Etablering av praksis i strid med UNHCRs anbefalinger om beskyttelse skal som hovedregel prøves i stornemnd med mindre praksis følger av instruks fra AID til UDI.

---

²<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ad/presesenter/pressemeldinger/2008/innstramming-av-asylpolitikken.html?id=525564> hentet 29.04.2010

8. UD har ansvaret for å fremforhandle og inngå en tilbaketakelsesavtale med Irak. Arbeidet forseres. Forutsetningene for å inngå en slik avtale, herunder de budsjettmessige konsekvenser utredes.
9. Regjeringen vil intensivere arbeidet med å få på plass tilbaketakelsesavtaler med viktige opprinnelsesland, for personer uten lovlig opphold i Norge.
10. Det utredes nærmere et forslag om eget hurtig saksbehandlingsløp i de tilfellene der asylsøkeren ikke bidrar til å avklare sin identitet.
11. Det skal tas fingeravtrykk av alle søkere som ikke kan dokumentere sin identitet, eller som må antas å oppgi falsk identitet.
12. Forslag til forskrift som begrenser nemndmøtebehandlingen i UNE til de vesentlige tvilsspørsmålene i en sak, sendes på høring.
13. Det etableres et hurtigløp som skal gi fullført saksbehandling og vedtaksfating for enkelte grupper hvor det erfaringsvis er høy andel avslag. Det forutsettes at alle berørte etater som er nødvendige for å få til hurtigløpet, inngår i samarbeidet.

Vedlegg 2: Informantliste

Arbeiderpartiet	Libe Rieber-Mohn (20.04.2010)
Fremskrittspartiet	Per-Willy Amundsen (10.02.2010)
Høyre	Bent Høie (28.04.2010)
Kristelig Folkeparti	Geir Bekkevold (09.03.2010)
Senterpartiet	Trygve Vedum Slagsvold (19.03.2010)
Sosialistisk Venstreparti	Heikki Holmås (12.02.2010)
Venstre	Helge Solum Larsen (15.03.2010)

Vedlegg 3: Informasjonsskriv til informanter

Ingvild Lunde-Danbolt
Universitetet i Oslo
Boks 1072 Blindern
0316 OSLO

Informant
Stortinget
0026 Oslo

Oslo, januar 2010

Fireårskrav for familieinnvandring

Mitt navn er Ingvild Lunde-Danbolt. Jeg er masterstudent i samfunnsgeografi, og skriver masteroppgave om regjeringens innstramming av asylpolitikken. I den forbindelse lurer jeg på om du har mulighet til å møte meg for et intervju? Helt konkret skriver jeg om det femte punktet av regjeringens 13 punkter for innstramming av asylpolitikken fra september 2008, punktet som tar for seg innstramming av familieinnvandringsmulighetene for familiemedlemmer til referansepersoner med opphold på humanitært grunnlag. Målet mitt er å undersøke de ulike politiske partienes synspunkter på dette forslaget.

Jeg er spesielt interessert i å snakke med deg fordi du i kraft av din stilling som innvandringspolitiske talsperson i [PARTIET] har kunnskap om og innsikt i hva som har foregått i kommunal- og forvaltningskomitéen, i Stortinget forøvrig, og innad i ditt parti. Slik jeg ser det er du blant de viktigste politiske aktørene i denne saken, og det er derfor av stor betydning for meg å få snakke med deg.

Aller mest er jeg interessert i å høre ditt partis synspunkt på saken, både forslaget som helhet, innholdet i lovendringene og prosessen knyttet til endring av loven. Jeg er nysjerrig på hvordan dere har behandlet lovforslaget i partiet, hvordan komitéen har arbeidet, og hva ditt parti mener om de andre partienes arbeid med og standpunkt i denne saken. Jeg vil også gjerne høre hva dere ser for dere at skjer med arbeidet mot en lov som også omfatter familiegjenforeninger, og hvordan dere forholder dere til dette lovforslaget. I tillegg til dette vil jeg gjerne snakke litt om deres tanker om asyl- og flyktningepolitikk generelt, og hvordan denne saken forholder seg til dette feltet.

Veileder for dette prosjektet er Elin Sæther: elin.sather@sosgeo.uio.no

Dersom du har mulighet til å snakke med meg vil jeg bruke litt tid i løpet av intervjuet for å diskutere hvordan du ser for deg at jeg behandler den informasjonen du gir fra deg videre. Ta gjerne kontakt med meg dersom det er noe du lurer på, eller for å avtale intervju. Dersom du har mulighet til deg vil jeg gjerne gjennomføre intervju så fort så mulig. Jeg ser frem til å høre fra deg, og tar kontakt på telefon i løpet av en ukes tid dersom jeg ikke hører noe.

På forhånd takk for hjelpen!

Vennlig hilsen
Ingvild Lunde-Danbolt

Vedlegg 4: Intervjuguide

Om informant

1. Kan du fortelle meg litt om deg selv og din politiske bakgrunn. Gjerne spesielt om din rolle i partiets arbeid med/utforming/håndheving av innvandringspolitikk.
2. Kan du si noe om din rolle i partiets arbeid med denne saken?

Asyl- og flyktningepolitikk

3. Det kom i 2008 og 2009 mer en dobbelt så mange asylsøkere til Norge som i årene før dette. Hvorfor kommer disse menneskene til Norge?
4. Er det et problem at de kommer?
5. Hva mener dere i [PARTIET] om flyktninge- og asylpolitikken som føres i Norge i dag?
6. Hvis dere hadde hatt stortingsflertall alene, hvordan ville norsk flyktninge- og asylpolitikk da sett ut?
7. Hvilke hensyn bør være mest tungtveiende når man legger opp flyktninge- og asylpolitikken?
8. Hvilket inntrykk ønsker dere i [PARTIET] at potensielle asylsøkere skal ha av norsk asyl- og flyktningepolitikk?

Generelt om saken: Innføring av fireårskrav for familieinnvandring

9. Hva går fireårskrav-saken går ut på?
10. Hva er formålet med denne innstramningen av asylpolitikken?
11. Dere støttet/støttet ikke det lovforslaget som omhandler familieetablering, hvorfor gjorde dere/gjorde dere ikke det?
12. Kommer [PARTIET] til å støtte lovforslaget som omhandler familiegjenforening også?
13. Hvorfor det/hvorfor ikke det?
14. Står innstrammingene i forslaget i forhold til de utfordringene det sies at de skal møte?
15. Ser du noen utfordringer knyttet til lovendringen?

Saksgang

16. Hvordan har denne saken vært behandlet innad i [PARTIET]?
17. Kan du si litt om hvilken rolle [PARTIET] har hatt i denne saken?
18. Har det vært eller er det uenighet innad i [PARTIET] knyttet til dette forslaget?

19. Finnes det referater eller notater fra deres arbeid med denne saken, og er det noe jeg kan få tilgang til?
20. Forslaget ble lagt frem i september 2008. Første januar i år ble den delen som handler om familieetablering tatt inn i norsk lovverk, mens familiegjenforeningsdelen fortsatt ligger til behandling i departementet. Vet du, eller har du noen formening om hvorfor tar det så lang tid?
21. Noen/Flere av mine informanter har antydnet at dette handler om at saken er problematisk for regjeringen, og at de/dere derfor forsinker prosessen bevisst, stemmer det?

Innhold i lovendringen

Familieinnvandring

22. Bør det være like streng regulering av familiegjenforening som for familieetablering, slik det er foreslått i fireårskravet?

Fire års arbeid og utdanning

23. Hvorfor er det/tror du det er valgt nettopp fire år?
24. Er det en godt valg?
25. Mange har hevdet at det i realiteten ofte vil være snakk om adskillelse på mer enn fire år. Påvirker det deres vurdering av lovforslagene?

Beskyttelsesgrunnlag

26. Da dette forslaget ble lagt frem, så ble det sagt at hensikten var å hemme ankomsten av asylsøkere uten beskyttelsesgrunnlag, kan du si noe om hvorfor/hvordan dere forstår at fireårskravet er rettet mot mennesker som allerede har lovlig opphold i Norge da?
27. Noen har omtalt dette som å bruke mennesker som et middel for å nå et større mål. Er du enig i det?
28. Er det greit?
29. Det er mange som mener at fireårskravet strider imot EMK art. 8 og Barnekonvensjonen, er dere i [PARTIET] enige i det?

Innstramming av asylpolitikken generelt

22. Mange mener at regjeringens 13 punkter for innstramming av asylpolitikken markerer et vannskille i norsk asylpolitikk. Er dere i [PARTIET] enige i det?
23. Bør hvor mange asylsøkere som kommer til Norge være en styrende faktor for hvilken flyktninge- og asylpolitikk som føres?
24. Det er flere som har påpekt at i en slik situasjon som den mennesker med OHG og flyktninger er i, vil fravær av familie direkte motarbeide integreringsarbeidet. Hva tror du om det?
25. Er dette innenriks- eller utenrikksspørsmål?

Partispesifikt

Hver informant fikk noen spørsmål spesielt rettet mot behandling av fireårskravet i sitt parti. Dette var spørsmål som knyttet seg til formuleringer i partiprogrammer og andre styringsprogram for det aktuelle partiet, uttalelser gjort av informant eller andre politikere fra hans/hennes parti, og kritikk rettet mot partiet fra aktører utenfra. Jeg stilte også spørsmål knyttet kjente stridsspørsmål innad i partiet eller mellom ulike partier. Denne delen var noe mer omfattende for informantene fra regjeringspartiene enn for informantene fra de fire andre partiene.

Avslutning

34. Er det noe som har vært viktig for dere, eller noen synspunkter dere har vært innom som jeg ikke har gitt deg anledning til å snakke om?
35. Er det noe annet du vil si?
36. Noen andre jeg bør snakke med?